

Täytepalasta esteettiseksi elämykseksi

Kulttuurin rooli Yleisradion televisiouutisissa 1980- ja 1990-luvulla

Leena Honkavaara

Journalistiikan pro gradu -työ

Jyväskylän yliopisto

Viestintätieteiden laitos

Kesäkuu 2001

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Leena Honkavaara	
Työn nimi Täytepalasta esteettiseksi elämykseksi Kulttuurin rooli Yleisradion televisiouutisissa 1980- ja 1990-luvulla	
Oppiaine Journalistiikka	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kesäkuu 2001	Sivumäärä 127 s. + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Työ käsittelee kulttuuriuutisia Yleisradion televisiouutisissa 1980- ja 1990-luvulla. Tutkimuksessa selvitetään taide- ja populaarikulttuurin uutisoinnissa tapahtuneita sisällöllisiä ja määrällisiä muutoksia, kulttuuriuutisen asemaa lähetyskokonaisuudessa sekä kulttuurijutuista heijastuvaa ajankuvaa. Tutkimuksen materiaalina ovat Yleisradion televisiouutisten toimittajien haastattelut, Yleisradion atk-arkiston tiedot yksittäisistä kulttuuriuutisjutuista sekä Yleisradion filmiarkiston nauhoitukset.</p> <p>Uutiskilpailun kovetessa ja uutiskriteerien muuttuessa 1980- ja 1990-luvulla kulttuuriuutiset ovat saaneet Yleisradion televisiouutisissa uudenlaisen tehtävän ja aseman. Toimittajahaastattelujen mukaan kulttuuriuutinen on muuttunut 1980-luvun alun täytepalasta 1990-luvun viihteelliseksi, korostetun esteettiseksi ja elämyksellisyyttä tarjoavaksi osaksi lähetyskokonaisuutta. 1990-luvun kulttuuriuutiset palvelivat yleisöä 1980-luvun alun valistamisen sijaan. 1980-luvun alussa noudatettiin periaatteen tasolla informatiivisia uutiskriteereitä, mutta todellisuudessa ”kiinnostavuus” oli jo keskeinen uutiskriteeri. Yleisten uutiskriteerien muutos ja uudenlaisen palvelukulttuurin syntyminen Yleisradiossa näkyvät myös kulttuurijuttujen painotuksissa. Määrällisen tutkimusosuuden mukaan vielä 1980-luvun alussa kulttuuriuutisointi oli musiikkipainotteista, myöhemmin uutisia on alettu tarjoilla tasaisemmin kulttuurin eri osa-alueilta. Populaarikulttuuri ja muut keveämmät aiheet tulivat mukaan Yleisradion televisiouutisiin 1980-luvun lopulla. Myös juttutyypit ovat muuttuneet. Tapahtumien, kilpailujen, palkintojen, uutuuksien ja vierailu-uutisten rinnalle ovat 1990-luvulla tulleet mm. ilmiöjutut ja erilaiset kulttuurihenkilöiden juhla- tai merkkipäivähaastattelut. Tutkimuksessa analysoidaan tarkemmin persoonakeskeisiä haastatteluja, jotka ovat yksi esimerkki 1990-luvun viihdettä ja elämyksellisyyttä tarjoavista juttutyypeistä.</p> <p>Tutkimuksen laadullisessa osuudessa on analysoitu kulttuuriuutisten sisällöllisiä ja ajankuvaan liittyviä muutoksia. 1990-luvun alun uutisissa kulttuuri on nähty pitkälti lamayhteiskunnan osana, laman kehystämänä, kun taas 1980-luvun lopun nousukaudella kulttuurin taloudesta ei juuri puhuttu. 1980-luvun lopulla uutisoitiin runsaasti neuvostoliittolaiseen kulttuuriin liittyviä uutuuksia. Samalla jutuissa rakennettiin suomalaisuutta ja ”läntisyyttä”.</p>	
Asiasanat Yleisradion televisiouutiset, kulttuuriuutinen, taideuutinen	
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto
Muita tietoja	

Kiitokset

Työni toteutumisesta kuuluu suurkiitos Yleisradion tv-arkiston yhteyspäällikkö Richard Creutzille, joka mm. toteutti arkistohaut Yleisradion tietokannasta.

Kiitokset myös Yleisradion televisioutisten toimittajille, jotka uhrasivat aikaansa haastatteluille.

”Minä näen ihmisen elämän täällä maapallolla loputtomana ryhmätyönä. Tehtävämme, joka on muotoutunut ja aikojen alussa, kuuluu seuraavasti: ottakaa selvää asioista, joita näette ympärillänne. Selvittäkää, miten parhaiten voitte järjestäytyä ja ottaa luonnon käyttöönne. Kuvailkaa, omin sanoin, millaista on olla ihminen. Selvittäkää, miten kaikki asiat liittyvät toisiinsa ja minkä takia te olette täällä. Käyttäkää tehtävän suorittamiseen niin paljon aikaa kuin tarvitsette.”

Kirjailija Erlend Loe teoksessa L (2000)

SISÄLLYS

1. Henkinen ja yhteiskunnallinen kulttuuriuutinen	1
2. Tutkimuskohteena kulttuuriuutinen Yleisradion televisiouutisissa 1980- ja 1990-luvuilla	7
2.1. Tutkimusvuodet ja tutkimusaineisto – arkistoidut kulttuuriuutiset ja haastattelut	7
2.2. Uutinen, kulttuuri ja kulttuuriuutinen	10
2.3. Lehtien kulttuurikriitikistä television kulttuuriuutisiin	13
3. Televisiouutiset muuttuvat – kulttuuriuutinen saa uuden aseman	16
3.1. Kulttuuriuutisoinnin kriteerit muutoksessa	18
3.1.1. Yleisradion televisiouutisten yleiset uutiskriteerit: 1980-luvun informatiivisuudesta 1990-luvun kiinnostavuuteen	18
3.1.2. Kulttuuriuutisen erityiskriteeri on laatu	23
3.1.3. Yleisradion televisiouutisten toimittajien näkemyksiä kulttuuriuutisen omista erityiskriteereistä	26
3.2. Television kulttuuriuutinen – osa muuttuvaa lähetykokonaisuutta	33
4. Pehmeän kulttuuriuutisen erityispiirteitä	39
5. Kulttuuriuutisten muutokset 1980-luvulta 1990-luvulle määrällisesti tarkasteltuna	44
5.1. Kulttuurijuttujen määrä vaihtelee paljonkin – vuosittain ja vuodenajoittain	49
5.2. Musiikki on useimmin uutisoitu kulttuurin laji	53
5.3. Televisiouutisten kulttuuri on korkeakulttuuria, ammattilaiskulttuuria ja aikuisten kulttuuria	57
5.4. Siirtymä kilpailu- ja palkintouutisista merkkipäivä- ja ilmiöjuttuihin	61
5.5. 1980-luvulla kulttuuria Neuvostoliitosta ja Neuvostoliitossa, 1990-luvulla hallitsee Yhdysvallat	66

5.6. Televisiouutisten kulttuurijutut keskittyvät pääkaupunkiseudulle, Tampereelle ja kesätapahtumapaikkakunnille	72
5.7. Kulttuuriuutiset ovat pitkiä sekä 1980- että 1990-luvulla	75
6. Kulttuuriuutinen muuttuu hitaasti, maailma nopeammin – 1980- ja 1990-luvun kulttuuriuutiset kertovat ajastaan	76
6.1. Kulttuurijuttu muuttuu arvottavasta uutismaisemmaksi	78
6.2. Nousukaudella kulttuuri on eristynyt elämänalue, lamakaudella osa kärsivää ja karsivaa yhteiskuntaa	85
6.3. Neuvostoliitto-kuva muutoksessa: 1984 kulttuurivierailuja ja yhteistyötä, 1988 kummallisuuksia ja uutuuksia, 1990-luvulla naapuri on anekdootti	92
6.3.1. Vierailuja Suomeen itärajan takaa – suomalaisuuden ylistystä, erilaisuuden ihmettelyä ja hyväksyntää	98
6.3.2. Kaksi retkeä itään vuonna 1988: Suomi suurvaltojen välittäjänä ja salaisten kansioiden avaajana	105
6.4. Kulttuuripersonan henkilöhaastattelu – asiapitoisesta silminnäkiätodistuksesta eloisaan luonnekuvaan	111
7. 1990-luvun kulttuuriuutinen on rehellisesti viihteellinen	120
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	124
LIITTEET (1-5)	128

1. Henkinen ja yhteiskunnallinen kulttuuriuutinen

Taiteessa ja kulttuurissa luodaan koko ajan uusia merkityksiä. Näiden uusien ajattelutapojen levittämisessä kiinnostava, ajattelua ja kysymyksiä herättävä uutisointi on avainasemassa. (Andersson 1996, 8.)

Silloinen kulttuuriministeri Claes Andersson pohdiskeli syksyllä 1996 Media-virtuoosissa ilmestyneessä artikkelissa television uutislähetysten kulttuuriuutisia. Kirjoituksessaan Andersson perää kriittisesti television kulttuuriuutisten kriteerien uudistamista: uutisoitavan pitäisi olla jotakin muutakin kuin samat kesätapahtumat vuodesta toiseen. Hänen mukaansa nimenomaan kulttuuriuutiset ovat tärkeitä, koska ”taiteen ja kulttuurin vahva esiintuominen voi vahvistaa ihmisten käsitystä siitä, että luovuuden kautta maailmassa on mahdollista löytää uutta.” (Andersson 1996, 6-8.) Anderssonin näkemys kulttuurijournalismin tärkeydestä ja sen suomasta mahdollisuudesta tarjota yleisölle jotakin ”enemmän”, jotakin merkityksellistä, on helppo hyväksyä. Ei ole yhdentekevää, mitä kulttuurijournalismi yleisölle tarjoaa ja miten se sen tekee.

Kulttuurijournalismilla on myös muita kuin ”henkisiä” funktioita. Taisto Hujasen (1993) mukaan kaikesta siitä, mitä journalismi käsittelee, tulee laajasti ottaen poliittista tai valtiollista yhteisten asioiden hoitoa. Kulttuurijournalismin kohdalla sen ”poliittisuus” on kulttuurin yhteiskunnallistamista – journalismi muuntaa kulttuurin ilmiöt teoksista ja taide-elämyksistä yhteiskunnallisiksi tapahtumiksi. (Hujanen 1993, 4, 56-57, 75.) Yleisradion televisiouutiset ovat puolestaan perinteisesti yhteiskunnassamme arvostettu, näkyvä ja kuuluva instituutio, jolla on ollut merkittävä rooli julkisessa keskustelussa, vallankäyttäjien välineenä ja kansalaisten mielipiteen muokkaajana (esim. Halonen 1995, 16). Onkin mielenkiintoista tarkastella, minkälainen osuus kulttuurilla on ollut Yleisradion televisiouutisissa ja samalla niiden luomassa julkisuuden päiväjärjestyksessä. Minkälaisista ilmiöistä ja asioista televisiouutiset, omalta osaltaan, ovat tehneet Hujasen mainitsemia ”yhteiskunnallisia tapahtumia”?

Jo pienen kartoituksen perusteella huomasin, että kulttuurijournalismia yleensä on tutkittu hyvin vähän, televisiouutisten kulttuuriuutisia ei lainkaan julkisesti¹. Siksi aihepiiri on erityisen kiinnostava. Proseminaarityössäni (Honkavaara 1998) kartoitin Yleisradion televisiouutisten päälähetyksen ja MTV3:n Kymmenen uutisten kulttuuriuutisoinnin eroja. Aineisto oli siinä vaiheessa pieni – kolmen viikon uutislähetykset keväältä 1998. Tutkimuksessa kävi ilmi mm. se, että kilpakumppanit tekivät ajanjaksona kulttuuriuutisia hyvinkin erilaisista aiheista ja erilaisin painotuksin. Joukossa oli kuitenkin myös ryhmä kulttuurimaailman tapahtumia, jotka molemmat kilpailijat noteerasivat. Näissä kyse oli kulttuurin ”kovista” uutisista, kuten palkinnoista tai merkittävistä päivänkohtaisista tapahtumista. Tutkimuksessani yritinkin muun muassa kartoittaa jonkinlaisia kulttuuriuutisoinnin kriteerejä televisiossa.²

Tämä tutkimus jatkaa osittain samaa teemaa. Nyt tutkimukseni kohteena ovat kuitenkin pelkästään Yleisradion televisiouutiset, sillä saamani ilmoituksen mukaan Kymmenen uutisten arkistojen käyttö on mahdollista vain tohtorin väitöskirjaa tekeville. Uuden tutkimuksen pääaiheeksi valitsin Yleisradion televisiouutisten kulttuuriuutisten roolin lähetykskokonaisuudessa sekä

¹ Sen sijaan Yleisradion televisiouutisten kulttuuritoimittajat ovat itse tehneet ”talon sisäisiä”, määrällisiä kartoituksia työnsä painotuksista, mm. eri kulttuurin osa-alueiden saamasta huomiosta (Jouni Tulosen haastattelu tammikuussa 1999).

² Tutkimuksessa kävi ilmi, että kilpailevilla lähetyksillä oli tutkimusajankohtana suurin piirtein saman verran kulttuuriaiheisia uutisia – Ylen tv-uutisissa yhteensä 12 ja Kymmenen uutisissa 13 kappaletta. Kilpakumppanien lähetyksissä oli jonkin verran päällekkäisiä ”kovia” kulttuuriaiheita – esimerkiksi palkintojenjakotilaisuus, kulttuuriin liittyvä uusi laki, kuolemantapaus tai merkittävä päivänkohtainen vierailu tai esiintyminen. Päällekkäisiä aiheita kilpailijoilla oli kolmen viikon aikana neljä kappaletta, muut aiheet olivat omia. Aiheiden kirjo oli molemmilla kanavilla suhteellisen laaja ja monipuolinen, ja kilpailijoilla oli selvästi omat painotuksensa. Kolmen viikon aikana Kymmenen uutiset painotti elokuvaa ja teatteria, sen sijaan sillä ei ollut yhtään uutista kirjallisuudesta. Ylen tv-uutiset uutisoi useamman kuin kerran aiheita elokuvan, kuvataiteen ja kirjallisuuden piiristä. Kymmenen uutiset harrasti myös ”kulttuurista aluepolitiikkaa”: neljä jutuista oli tehty maakunnista eli muualta kuin Helsingistä. Sen sijaan Ylen tv-uutisten kaikki kotimaan kulttuuriuutiset oli tehty pääkaupungista. (Honkavaara 1998, 6, 9-11, ks. myös liite.) Tutkimuksessa ei käsitelty tarkemmin kilpailijoiden uutisten sisällöllisiä ja laadullisia eroja. Kymmenen uutisten ote vaikutti kuitenkin jonkin verran Yleä keveämmältä.

kulttuuriuutisten ajallisen muutoksen tutkimisen. Aikajänteeksi valikoituivat vuodet 1984-1998. Ajanjakso on kiinnostava siksi, että 1980- ja 1990-luku merkitsivät televisiouutisissa monenlaisia muutoksia. Ylen televisiouutiset saivat uuden kilpailijan, MTV:n Kymmenen uutiset vuonna 1981. Sekä 1980- että 1990-lukua leimasi kiristynvä kilpailu television uutisyleisöistä. 1980- ja 1990-lukujen aikana muuttuivat myös Ylen televisiouutisten uutiskriteerit sekä näkemykset uutislähetysten kokonaisrakenteesta. Yksi tämän tutkimuksen tehtävistä on selvittää, miten nämä uutismaailman sisäiset muutokset heijastuivat yhden nk. ”pehmeän” aihepiirin eli kulttuurin uutisointiin.

Tutkimukseni koostuu määrällisestä ja laadullisesta osuudesta. Aiemmin ei ole laajasti selvitetty esimerkiksi sitä, miten paljon tv-uutisissa kulttuuria uutisoidaan, mitä taidelajeja käsitellään, mikä on korkea- tai populaarikulttuurin osuus jutuista jne. Lisäksi kartoitukseni mukaan Suomessa ei ole tehty lainkaan (julkista) tutkimusta kulttuuriuutisten kriteereistä niin lehdistössä kuin televisiossakaan. Tutkimuksen alkuosassa selvitänkin sekä Yleisradion tv-uutisten kulttuuripainotuksia että kulttuuriuutisten kriteereitä. Sekä eri taidelajien saama painoarvo että kulttuuriuutisten uutiskriteerit ja niissä tapahtuvat muutokset heijastavat samalla myös aikaansa – sekä yhteiskunnan ja sen kulttuuriarvostusten muutoksia että kulttuurijournalismin muutoksia.

Tutkimuksen jälkiosalla eli laadullisella osuudella on kaksi toisiinsa kietoutuvaa tavoitetta: tutkia tarkemmin siitä, miten kulttuuriuutiset ovat muuttuneet tutkimusajankohtana sisällöllisesti (esimerkiksi kielellisesti, aiheiltaan, käsittelytavoiltaan), toisaalta tutkia sitä, miten muuttuva aika heijastuu uutisista. Oletukseni on, että ”pehmeän” aihepiirinä pidettyä kulttuuria myös uutisoidaan ”pehmeästi”. Tämä tarkoittaa sitä, että television kulttuuriuutisjutun rakenne, tyyli ja kieli ovat suhteellisen vapaita. Oletan myös, että tiukanmallista perusuutista vapaammin toteutetusta uutisesta voi helpommin ”lukea ulos” aikaa, ajattelumalleihin ja arvostuksiin liittyviä seikkoja. Se mitä ajasta erityisesti nousee esille, hahmottuu jossain määrin jo kulttuuriuutisten määrällisen tutkimuksen perusteella. Laadullisessa osuudessa analysoin lähilukemalla joukon kulttuuriuutisjuttuja.

Yhteiskunnallisesti tutkimusjaksoa 1984-1998 leimaavat Suomen 1980-luvun lopun voimakas taloudellinen nousukausi ja 1990-luvun alkupuolen lama. Molemmilla kausilla on ollut vaikutusta myös kulttuurielämään, ja luultavasti samalla siitä tehtiin uutisiin. 1980-luvun rikkaina vuosina esimerkiksi kulttuurin sponsorointi lisääntyi, ja tämä lienee heijastunut suoraan kulttuuritarjonnan määrään. Yksi oletukseni on, että etenkin nousukaudella, mutta myös lama-aikana kulttuuriuutisissa korostuivat määrät – yleisömäärät, erilaiset ennätykset, pääsylipputulot, eli kovat määreet, jotka tekevät uutisesta ”tärkeän”. Taloudelliset määrät ja määreet korostuvat tilanteessa, jossa talouslukuihin ylipäätään kiinnitetään enemmän huomiota. Teun A. van Dijk (1988, 87-88) mukaan uutiseen pakatut numerot luovat kuvaa tarkkuudesta ja totuudenmukaisuudesta; erilaisten lukujen ja numeroiden käyttäminen jutussa on yleensäkin tärkeä osa uutisdiskurssin totuudellisuuden rakentamista. Erilaiset numerot ja luvut tekevät kulttuuriuutisistakin tärkeitä, tosia ja ”samanlaisia” kuin muista uutisista. Taloudellisesti kuumenneena tai lamaantuneena aikana ehkä myös kulttuurin talous nousee kiinnostavaksi seikaksi. On kiinnostavaa, tehtiinkö kulttuurista esimerkiksi erillisiä ”talousuutisia” vai viitattiinko talouteen aina muun ohessa, kulttuurituotetta, -tuotantoa tai teoksia esiteltäessä.

1990-luvun alun talouslama taas näkynee uutisina, jotka kertovat kulttuurielämän taloudellisista vaikeuksista. Toisaalta monessa tapauksessa lamalla oli myös positiivisia vaikutuksia kulttuurielämään: esimerkiksi matkailu keskittyi selkeästi kotimaahan. On mielenkiintoista tutkia sitä, millainen ”mieliala” lama-ajan kulttuuriuutisissa vallitsee. Kulttuurihan on yleensä positiivinen aihealue, negatiiviset jutut ovat selkeästi vähemmistössä. Miten kulttuurielämän negatiivisista kehityssuunnista puhuttiin? Käytettiinkö esimerkiksi pelkästään talouden kovaa kieltä ja termistöä, pehmenettiinkö sanomaa jotenkin, etsittiinkö tilanteesta myös jotakin hyvää? Lama-ajan arvokeskustelussa nousivat esille mm. hyvä perhe-elämä, vapaa-aika ja ns. pehmeät arvot talouspuheen ja työttömyyden vastapainona. Myös taiteella saattoi olla laman keskellä uusia ”tehtäviä”, ja jos niin todella oli, kulttuuriuutisjutuista pitäisi olla luettavissa ulos se, miten tuo tehtävä määriteltiin.

Vanhoja uutislähetystyksiä kokonaisuuksina katsottaessa Ylen 1980-luvun televisiouutiset näyttäytyivät usein melkoisen Neuvostoliitto-painotteisina: maailmanpolitiikkaa, kauppaa, naapuriyhteistyötä, matkailua, mutta suhteellisen usein myös kulttuuria.³ Etenkin 1980-luvun loppupuolella Neuvostoliiton vapautuva ilmapiiri takasi kiinnostavia uusia mahdollisuuksia myös kulttuurivaihtoon. Neuvostoliiton romahtaessa myös kulttuurinvaihto ilmeisesti väheni. Neuvostoliittoon liittyvä kulttuuriuutisointi ja siinä tapahtuneet vaihtelut ovat yksi tämän tutkimuksen aikaväliin sijoittuva selvä, kiinnostava muutos.

Tutkimuksen ajanjaksoa leimaa lisäksi populaarikulttuurin ”lopullinen nousu” korkeakulttuurin rinnalle uutis-, ajankohtais- ja viihdejournalismissa. Populaarikulttuurin mairinnousu sanomalehtien kulttuuriosastoille alkoi 1960-luvulla rockkulttuurin nousun myötä. Merja Hurrin mukaan populaarikulttuurin tulo laajemmassa mielessä suomalaisten sanomalehtien kulttuuriosastoihin tapahtui jo vuosina 1964-65 (Hurri 1993, 107). Vasta vuonna 1985 populaarikulttuurin osuus pääkaupungin lehtien kulttuuriosastojen aineistosta oli kuitenkin ensimmäistä kertaa enemmän kuin 10 %, eli reilut 15 % aineistosta (ks. emt., 345, taulukko 16). 1980-luvun mittaan ja 1990-luvulla populaarikulttuurin osuus lienee entisestäänkin kasvanut, tai osuus on ainakin vakiintunut. Populaarikulttuuriin on alettu suhtautua entistä hyväksyvämmiin, yhtenä kulttuurijournalismin tärkeänä ja olennaisena osa-alueena.⁴

³ Osa vuoden 1984 Yleisradion arkistodokumenteista sisältää listan koko illan lähetyksen aiheista. Niiden perusteella voi tehdä jonkinlaisia ylimalkaisia huomioita Neuvostoliittoon liittyvästä uutisoinnista yleisemminkin. Mm. maaliskuussa 1984 Ylen televisiouutisissa uutisoitiin politiikan lisäksi mm. että: ”Suomalainen votkaturismi jatkuu Neuvostoliitossa” (2.3.1984), ja muutamia kulttuuriaihteita: ”Petroskoin draamateatteri aloitti Suomen kiertueen (6.3.1984) ja ”Neuvostoliittolaisen Taganka-teatterin perustaja Juri Ljubimov erotettiin kaikista tehtävistään” (17.3. 1984).

⁴ Laajemmalla, pohjoismaisella tasolla populaarikulttuurin ”lopullisesta noususta” on kiinnostavana, toki suomalaisen journalismin kannalta anekdootiksi jäävänä esimerkkinä se, että vuodesta 1990 lähtien monet pohjoismaiset valtaledet ovat muuttaneet kulttuuriosastonsa nimen ”kulttuuri- ja viihde”-osastoksi. Populaari- ja viihdekulttuuria käsittelevien juttujen määrä ilmeisesti kasvoi niin suureksi, että oli syytä muuttaa koko osaston nimi - ja näin ollen myös tunnustaa viihteen valta. Ensimmäinen osastonimensä muuttanut oli ruotsalainen Dagens Nyheter vuonna 1990, jota seurasivat useat ruotsalaiset, mutta myös norjalaiset lehdet. (Ks. Bech-Karlsen 1991, 11-14.)

Populaarikulttuurin tulosta Yleisradion televisiouutisiin tai televisiojournalismiin yleisemmin ei juuri ole tutkittua tietoa. TV2:n Ajankohtaista Kakkosta tutkineen Taisto Hujasen mukaan populaarikulttuurin ilmiöiden nousu tämän ohjelman lähetyksiin tapahtui nimenomaan 1980-luvulla, jolloin kulttuuri- ja vapaa-ajan aiheiden hajonta lisääntyi. Hujasen mukaan uudenlainen aiheiden kirjo kertookin ennen muuta muuttuneesta kulttuurikäsitteestä, korkeakulttuurin perinteestä irtautumisesta. Aiempaa kautta Hujanen luonnehtii lyhyesti: vuosi 1970 oli ohjelmassa journalistisesta näkökulmasta leimallisesti kulttuurin politisoitumisen aikaa, 1970-luvun puoliväli taas viihteellisyyden aikaa. (Ks. tarkemmin Hujanen 1991, 74-75). Televisiouutisten painotusten voi olettaa kehittyneen 1970- ja 80-luvuilla saman suuntaisesti.

Tutkimukseni aineistona ovat Yleisradion atk- ja filmiarkiston lisäksi toimittajahaastattelut. Koska televisiouutisten kulttuuriuutisia ei ole tutkittu aiemmin, yhtenä tutkimukseni lähtökohtana onkin jo pelkästään hankkia ja kirjata ylös perustietoa aihepiiristä. Tutkimukseni yhden keskeisen haasteen asettaa se, että nk. pehmeisiin aihepiireihin kohdistuvaa uutistutkimusta on olemassa äärimmäisen vähän. Tutkimukselleni ei ole olemassa valmiita esikuvia, itsestään selviä metodeja eikä malleja. Siksi tutkimus toimii samalla yhtenä näkökulmana siihen, miten tällaisia aihepiirejä voisi tutkia tai mihin päin tutkimusta pitäisi lähteä kehittämään.

Digitaalisen television ja sen myötä laajenevan uutistarjonnan myötä kulttuuri on saamassa myös aivan oman uutislähetyksensä Yleisradiossa, urheilu- ja talousuutisten tapaan. Yleisradion arkipäivisin lähetettävien television kulttuuriuutisten on tarkoitus aloittaa syksyllä 2001. Radion puolella kulttuuria jo uutisoidaan omassa lähetyksessään, Radio Ylen ykkösen päivittäiset kulttuuriuutiset aloittivat huhtikuussa 2000. Pelkästään kulttuuriin keskittyvät televisio- tai radiouutiset ovat yksi uusi tapa palvella yleisöä ja täyttää Yleisradiolle kuuluva julkisen palvelun tehtävää. Yleisradion omien television kulttuuriuutisten myötä kulttuuri tunnustetaan urheilun ja talouden vertaiseksi tärkeäksi elämäalueeksi. Erillisten kulttuuriuutisten aloittamispäätöksen taustalla on digitaalisen television ja kanavien lisääntymisen aiheuttama ohjelma-ajan

huomattava kasvu. Television kulttuuriuutiset täyttävät ohjelma-aikaa ja tarjoavat entistä kattavamman päivittäisen tietopakettin elämänalueesta.

Samalla kyse on myös mielenkiintoisesta kokeilusta. Kulttuurin alueella ns. ”kovia” uutisia on vain vähän, aihepiiri on luontaisesti pehmeä, juttumuodot vapaita. Kyse on usein myös moniulotteisista ilmiöistä, jotka pakkautuvat huonosti muutaman minuutin mittaiseen television uutisjuttuun. Kulttuuriuutisten ja talousuutisten lähetyksiä tuskin voi rakentaa samojen periaatteiden ja kaavojen mukaan – vai voiko? Tämä tutkimus tarkastelee sitä, miten kulttuuria on tähän mennessä uutisoitu Yleisradion televisiouutisissa ja tuo siten historiallista perspektiiviä alueelle.

2. Tutkimuskohteena kulttuuriuutinen Yleisradion televisiouutisissa 1980- ja 1990-luvuilla

2.1. Tutkimusvuodet ja tutkimusaineisto – arkistoidut kulttuuri-uutiset ja haastattelut

Keskityn tutkimuksessani Yleisradion televisiouutisten kulttuuriuutisointiin 1980- ja 1990-luvulla, illan pääuutislähetysten eli kello 20.30 lähetysten kulttuurijuttuihin. Vuoden 1993 alussa päälähetys oli muutamia kuukausia sijoitettuna alkamaan kello 20. Nimenomaan Ylen illan pääuutislähetyksellä on tai on ollut oma, kansallistakin merkitystä omaava asemansa.⁵ Kokonaisuus on myös muita illan lähetyksiä pitempi. Kulttuuriuutisia näkee toki usein myös Ylen televisiouutisten illan myöhäislähetyksessä (noin kello 23) sekä alkuillan lähetyksessä (klo 18). Pääuutisissa kulttuuriaiheilla on kuitenkin enemmän paino- ja huomattavuusarvoa. Tätä perustelen mm. sillä, että pääuutisten katsojamäärät ovat yleensä muita Ylen uutislähetystensä ja kilpailijoiden lähetyksiä suuremmat. Pääuutisten osana kulttuuriuutinen on osa päivittäistä ”kovaa” uutisagenda, yksi

---

⁵ Esimerkiksi Seija Ridellin mukaan Ylen iltauutisiin liittyy ”kansallisen rituaalin” leima (esim. Ridell 1998, 143).

yhteiskunnassa tapahtuvista ”tärkeistä” asioista.⁶ Muiden Ylen uutislähetysten (alkuillan ja myöhäislähetysten) kulttuurijuttuihin viitataan tässä tutkimuksessa ohimennen. Niistä on kerääntynyt dokumentteja muun aineistonkeruun yhteydessä, ja siksi niistä on mahdollisuus tehdä joitakin huomioita taustaksi.

Tutkimus rajautuu selkeästi 1980-luvun alusta eteenpäin paitsi siksi, että ajanjakso sisältää kiinnostavia muutoksia television uutiskentässä, myös siksi, että tätä aiemman ajan arkisto- ja filmilähteet Yleisradiossa ovat hajanaisia. Tutkimuksen määrällisen osuuden on tarkoitus olla mahdollisimman kattava: tarkoitus on selvittää kokonaisten otosvuosien kulttuuriuutisointia. Otosvuodet ovat 1984, 1988, 1993 ja 1998.

Laki on velvoittanut Yleisradion taltioimaan televisio-ohjelmansa vasta vuodesta 1984. Ensimmäiseksi otosvuodeksi valitsin vuoden 1984, joka on siis ensimmäinen arkistossa kokonaisuudessaan näkyvä jakso. Muiksi kiinnostaviksi vuosiksi osoittautuivat pohdinnan jälkeen 1988, 1993 sekä 1998, jolloin tämä tutkimusprojekti alkoi. Tutkimuksen ensimmäinen ja viimeinen vuosi ovat käytännön tilanteen sanelemia, keskimmäiset selkeämpiä valintoja. Vuoden 1988 oletan olevan erityisen hyvä malliesimerkki taloudellisen nousukauden ajasta, vuosi 1993 taas on yksi 1990-luvun lamavuosien synkimmistä.

Yleisradiossa tutkijan käytössä on atk-pohjainen arkisto, jonne tiedot kustakin uutislähetyksestä ja sen sisältämistä uutisaiheista on tallennettu kymmenluokitusmenetelmän avulla. Arkistoinnin kannalta keskeistä on uutisjuttujen kuva-aineuksen sisällön kattava dokumentointi, joka mahdollistaa vanhan kuva-aineiston uudelleenkäytön. Tutkittava aineistoni muodostuu käytännössä tietokoneprinteistä, joissa on kirjattuna ylös kunkin kulttuuriuutisen ”kärki” tai ydinasia, useimmiten uutistenlukijan osuutta mukailleen. Printistä käyvät useimmiten ilmi myös jutun pituus ja toimittaja sekä keskeiset kuvat ja haastateltavat. Vuoden 1984 printit ovat poikkeus, koska arkistointikäytäntö on

---

⁶ Tv-uutisia pidetään erityisen uutismaisina, ja niiden on nähty pitkälle pyörittävän journalistista päiväjärjestystä. Yhden näkemyksen mukaan tv-uutiset on asettanut muiden välineiden uutisoinnille agendan, johon muut välineet pääsevät puuttumaan vain skuupeilla. (Ridell 1998, 83-84.)

ollut vielä vaihteleva. Vuoden 1984 ja 1988 arkistoprinteistä on esimerkit liitteessä 1a ja 1b.

Tutkimuksen laadullisessa osuudessa käytän Yleisradion filmi- ja videoarkistoa, johon uutislähetykset on fyysisesti tallennettu.⁷ Laadullinen osuus perustuu arkistofilmeiltä tai -videoilta löytyvien kulttuuriuutisten kirjallisten ja kuvallisten aineiden litterointiin ja analyysiin. Molempien arkistojen käyttö- ja toimintatapaa selitetään tarkemmin tutkimuksen määrällisen osuuden alussa, ennen muuta siltä osin kuin tavat vaikuttavat tämän tutkimuksen tuloksiin ja luotettavuuteen.

Tärkeänä aineistona ovat myös tv-uutisissa työskentelevien toimittajien haastattelut. Teemahaastattelumuotoisena⁸ toteutettujen haastattelujen avulla on pyritty keräämään tarvittavaa taustatietoa kulttuuriuutisista ja kulttuuritoimittajan työstä televisiouutisissa. Haastatteluja käytetään tutkimuksessa paitsi taustatietona, myös jossain määrin analyysin kohteena. Haastatteluissa käsitellään esimerkiksi työprosessia ja television välineenä aiheuttamia rajoituksia, kulttuuriuutisoinnin kriteerejä ja kulttuurijuttujen sisällössä ja asemassa ajan myötä tapahtuneita muutoksia. Teemahaastattelurunko on liitteessä 2.

Taustatiedon kerääminen esimerkiksi työprosessista on erityisen tärkeää siksi, että en itse ollut siihen mennessä työskennellyt television uutistoimituksessa. Ilman käsitystä konkreettisesta työprosessista tutkija päätyy helposti hakoteille. Haastateltavat ovat Yleisradion televisiouutisten senhetkiset kaksi vakituista kulttuuritoimittajaa, Eila-Maija Mirolybov ja Jouni Tulonen, kotimaan reportterina toiminut, kulttuuriin erikoistunut Jarmo Papinniemi sekä sillä hetkellä

---

⁷ Vuonna 1984 käytäntö oli vaihteleva. Osa vuoden 1984 arkistonauhoituksista sisältää vain muutamia (ehkä tärkeimpinä pidettyjä) uutisjuttuja lähetyskokonaisuudesta. Monessa tapauksessa on nauhoitettu vain itse uutisjutut, ei uutistenlukijan välisuuksia.

⁸ Teemahaastattelu on ns. puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa runkona toimii teema-alueuuttelu. Teemahaastattelussa kysymyksiä ei ole etukäteen muotoiltu tarkasti ja järjestelmällisesti, vaan ne muodostetaan haastattelutilanteessa. Haastattelun lopullinen sisältö ja muoto riippuvat pitkälti myös haastattelusta: "Teema-alueiden pohjalta haastattelijä voi jatkaa ja syventää keskustelua niin pitkälle kuin tutkimusintressit edellyttävät ja haastateltavan edellytykset ja kiinnostus sallivat." (Hirsjärvi, Hurme 1985, 35-36, 42.)

uutispäällikkönä toiminut suunnittelutoimittaja Ilmari Kontio. Haastattelut toteutin tammikuussa 1999. Pyynnöstä tutkimuksessa käytetyistä lainauksista on jätetty pois haastateltujen nimet, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

2.2. Uutinen, kulttuuri ja kulttuuriuutinen

Tutkimuksen kohteena ovat Yleisradion televisiouutislähetysten sisältävät kulttuuriuutiset, eli ”kulttuuria” tai ”taidetta” käsittelevät uutissähkeet ja pitemmät uutisjutut⁹. ”Uutinen” on selonteko tai kuvaus äsken sattuneesta tapahtumasta, josta on esitetty tai josta on tulossa uutta informaatiota (Bruun, Koskimies ja Tervonen 1986, 11). Vain pieni osa televisiouutisten kulttuuria koskevista jutuista on lähellä perinteistä uutismuotoa, eli kärjellään seisovan kolmion mallia, jossa edetään tärkeimmästä asiasta vähemmän tärkeään ja vastataan järjestelmällisesti kysymyksiin mitä, missä, milloin, miksi ja miten. Kulttuurijutuista lähinnä kulttuuriuutissähkeet ovat tällaisia perinteisiä ”puhtaita uutisia”, mutta niitä on aineistossa hyvin vähän.¹⁰ Tutkimuksessani kaikki Yleisradion televisiouutislähetysten sisältävät sähkeet ja jutut ovat ”uutisia”, vaikka ne muodollisesti eroaisivat toisistaan suurestikin. Kulttuuriuutissähkeitä ja -uutisjuttuja ei ole eroteltu toisistaan tutkimuksen määrällisessä osuudessa lähinnä sähkeiden vähäisen määrän vuoksi.

⁹ Erilaisissa uutisoppikirjoissa puhutaan uutisjutun sijaan usein ”uutisraportista”, televisiouutisten perusmuodosta. Bruun, Koskimies ja Tervonen puhuvat myös uutisjutusta, joka sopii määritelmältään paremmin tähän tilanteeseen. Uutisjuttuun voi sisältyä kuvan, tehosteäänänen ja toimittajan tekstin lisäksi muitakin elementtejä, mm. haastatteluja, arkistomateriaalia ja mahdollisesti toimittajan tapahtumapaikalla tekemiä stand upeja. (Bruun, Koskimies ja Tervonen 1986, 223-224.) Myös Ylen televisiouutisissa käytetään yleisesti nimitystä ”juttu”, ei raportti.

¹⁰ Sähkeiden määrän vähäisyys aineistossa johtunee lähinnä arkistointisysteemistä, ei siitä etteikö kulttuuriaiheisia sähkeitä olisi lähetyksissä. Käytäntöä selvitetään tarkemmin määrällisen osuuden alussa.

Kulttuuri-sana käsittää laajimmillaan kaiken ihmisen toiminnan. Usein sillä tarkoitetaan kuitenkin rajatusti taidekulttuuria, niin myös tässä tapauksessa. Tässä tutkimuksessa ”kulttuurijuttu” tarkoittaa sitä, että uutisjuttu käsittelee jotakin taiteen alaa: musiikkia, kuvataidetta, kirjallisuutta, tanssia, teatteria tai arkkitehtuuria, joita pidetään ns. perinteisinä taiteen aloina, sekä uudempia aloja eli elokuvaa ja valokuvaa. Kuitenkin valokuva, kuvanveisto, tekstiilitaide, keramiikkataide sekä muotoilu lasketaan tässä tutkimuksessa kuvataiteen kanssa samaan luokkaan määrällistä analyysiä tehtäessä. Muiden kuin varsinaisen kuvataiteen osuus jutuista on hyvin pieni, ja ne muodostaisivat yksinään usein nollaluokkia. Lisäksi ne ovat kaikki jossain määrin saman tyyppisiä visuaalisia taiteen lajeja, ja sopivat siksi määrällisessä luokittelussa hyvin saman katon eli kuvataiteen alle (vrt. esim. Gronow 1968, 107).

Vaikka määritelmätasolla tutkimus käsittelee nimenomaan taidekulttuuria, myös kaikki populaarikulttuurin ja kansankulttuurin ilmiöt kuuluvat aineistoon, niin kauan kuin kyse on esimerkiksi populaarikirjallisuudesta (viihderomaanit, sarjakuva jne.), populaarimusiikista, kansanmusiikista jne., eli jonkin taiteen alan tai lajin alalajista. Myös harrastajakulttuuri kuuluu aineistoon saman periaatteen mukaisesti; esimerkiksi harrastajateatteripäiviä käsittelevät jutut lasken automaattisesti mukaan. Sen sijaan vaikkapa työväenopistotoimintaa yleisellä tasolla käsittelevä juttu jäisi aineiston ulkopuolelle. Myös puhtaat tiedejutut jäävät määrittelyn ulkopuolelle, ellei sitten tiedettä ole tehty jostakin taide- tai populaarikulttuurin osa-alueesta.

Merja Hurri (1993, 27, 29) on väitöskirjassaan määritellyt kulttuurin esteettiseksi tai taiteelliseksi toiminnaksi, joka voidaan jakaa taidekulttuuriin eli eliittikulttuuriin tai korkeakulttuuriin, perinnekulttuuriin eli kansankulttuuriin sekä populaarikulttuuriin. Tässä tutkimuksessa kaikki nämä osa-alueet lasketaan periaatteessa mukaan. Joka tapauksessa kulttuurin rajausta tutkimuksessani voi Hurria mukailien nimittää suppeaksi tai taidekeskeiseksi (ks. emt. 26-27). Hurri itse on käyttänyt tutkimuksessaan operationaalista kulttuurimääritelmää eli rajannut kulttuuriaiheiksi kaikki ne, jotka ilmestyvät sanomalehtien kulttuurisivuilla. Hänen mukaansa kulttuurin rajaaminen jollakin muulla tavalla olisi myös periaatteellinen ja metodinen kannanotto, ja tällöin ”...kulttuurikäsitys

olisi täsmälleen niin laaja tai suppea kuin tutkijan oma määritelmä kulttuurista”.
(Emt. 27.)

Hurrin tekemä osastokohtainen rajausta ei kuitenkaan onnistu televisiouutisten suhteen. Sekä Yleisradion televisiouutisissa että MTV:n Kymmenen uutisissa oli aiemman tutkimukseni mukaan kulttuuriuutisia keskimäärin vain noin kolme kertaa viikossa (Honkavaara 1998, 5-7). Kulttuuriuutinen ei ole jokailtainen eikä niin pysyvä, että sen voisi selvästi erottaa ”osastopaikan” perusteella. Myöskään tekijän perusteella erottelu ei onnistu, niin, että kulttuuritoimittajan tekemät jutut olisivat kulttuuriuutisia ja muut jotain muuta. Myös Yleisradion televisiouutisten kotimaan toimittajat ja aluetoimittajat tekevät kulttuuri aiheisiä juttuja.

Siksi lähtökohdaksi onkin pakko ottaa tutkijan oma määritelmä kulttuurista. Samalla rajausta on myös selkeästi subjektiivinen. Tietenkin lähtökohdana voi käyttää - ja on tässäkin tapauksessa käytetty - sanomalehtijournalismin luomaa tapaa, ”yleistä tapaa” jakaa aiheet eri osastoihin. Se mitä lehtien kulttuuri osastoilla yleensä käsitellään, antaa mallin valita televisiouutisista kulttuurijutuiksi luokiteltavat. Suurin osa tapauksista on selviä - kyse on musiikkijuhlilla, konserteista, taidenäyttelyistä, tanssiteoksista, näytelmistä, toteutuksista ja niiden tekijöistä, taidekulttuurin instituutioista sekä niiden toiminnasta ja taloudesta. Joidenkin uutisjuttujen luokittamisessa tarvitaan kuitenkin enemmän harkintaa. Esimerkiksi televisiouutisten Finlandia-talon marmorilaattaremonttia käsitteleviä uutisjuttuja ei ole tässä tutkimuksessa laskettu ”kulttuurijutuiksi”, koska ne ovat lähtökohdaltaan sarjamaisia ”remonttijuttuja”, joissa käsitellään mm. aikatauluja ja raha-asioita, ei rakennuksen kulttuurihistoriallista tai arkkitehtonista arvoa: ”Helsingin kaupungin ja valtion välille syntyi kiista Finlandia-talon korjauksen maksajasta” (Ylen televisiouutiset 5.6.1993).

Yksi aihepiireistä, joka on selkeästi päätetty rajata pois aineistosta, ovat koulu- ja yliopistomaailmaa koskettavat jutut, jollei sitten ole selkeästi kyse koulussa tai yliopistossa tehdystä taiteesta. Esimerkiksi Tampereen teatteritaiteen opiskelijoiden tanssi projekti ja koululaisten tekemät musikaalit on laskettu mukaan kulttuurijutuiksi. Rajausta jättää aineiston ulkopuolelle mm. koululaisten lukuharrastukseen ja äidinkielen opetukseen liittyviä juttuja. Tällaiset jutut

ilmestyvät monesti sanomalehdissä juuri kulttuuriosastolla. Tosin poikkeuksiakin on; lukuharrastusta käsittelevä juttu voi olla sisällöltään ja painotuksiltaan kotimaan uutisosastolle sopiva. Tässä tutkimuksessa tehty päätös rajata ne kokonaan aineiston ulkopuolelle poikkeaa jossain määrin yleisestä käytännöstä ja tekee tutkimuksen kulttuurinäkemyksestä entistä ”suppeamman ja taidekeskeisemmän”. Perusteluna on lähinnä tutkimusaineiston tiivis rajaaminen.

Suurin osa ”kulttuurijutuista” ja aineiston ulkopuolelle jätettävistä ”muista jutuista” on helppo erottaa toisistaan. Valintaprosessin kulku ei valitettavasti näy kirjallisessa tutkimuksessa kokonaisuudessaan. Tutkimuksessa tehdyistä rajauksista voi yksittäistapauksissa olla eri mieltä, mutta määrällisen tutkimuksen kokonaiskuvaa ja lopputulosta eri luokittaja-henkilö tuskin muuttaisi merkittävästi – paitsi jos ”kulttuuri” määriteltäisiin jo lähtökohtaisesti laajemmin. Yksittäiset vaikeat rajatapaukset on työn edetessä käyty läpi useaan kertaan ja valinnat on pyritty perustelemaan johdonmukaisesti.

2.3. Lehtien kulttuurikriitistä television kulttuuriuutisiin

Kulttuurijournalismia koskeva tutkimus on Suomessa melko vähäistä ja rajoittunut pitkälti tiettyjen teemojen ympärille. Kulttuurijournalismin tutkimus on lähes poikkeuksetta sanomalehtien kulttuuriosastojen tai kulttuuriaineistojen tutkimusta, ja useimmiten määrällistä. Tyypillinen esimerkki on Pekka Gronowin (1968) tutkimus, jossa on selvitetty, mitä päivälehtien kulttuuriosastot sillä hetkellä sisälsivät ja mistä taidearvostelijat kirjoittivat. Suurin osa tämän tyyppisistä tutkimuksista lienee ei-julkisia. Ne ovat lehtien omaan käyttöön tehtyä seurantaa, määrällisiä kartoituksia ja selvityksiä, jotka antavat tarpeellisia viitteitä osaston kehittämistyöhön.

Sanomalehtien kulttuurijournalismissa opinnäytetöiden tekijöitä ja tutkijoita ovat kiinnostaneet erityisesti eri taiteenlajien kritiikki ja kriitikot. Sekä sivumääräisesti että sisällöltään laajin sanomalehtien kulttuuriosastoihin liittyvä kotimainen tutkimus on Merja Hurrin (1993) väitöskirja Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden

kulttuuritoimituksissa 1945-80. Väitöskirjassa keskitytään ennen kaikkea kulttuurin kentällä tapahtuvaan määrittämis- ja arvottamistaisteluun, jossa kulttuurijournalismi ja -journalistit ovat keskeisessä asemassa, kulttuurikentän ”kriiseihin” ja ”taisteluihin” sekä kulttuurijournalismin poliittisuuteen, toimittajien asemaan ja sananvapauteen. Omalle tutkimukselleni Hurrin laaja tutkimus antaa lähinnä tärkeää ja harvinaista taustatietoa mm. kulttuurijournalismin kehityksestä 1900-luvun jälkipuoliskolla.

Kulttuurijournalismiin liittyvä skandinaavinen tutkimus on puolestaan pitkälti kartoitettu norjalaisen Jo Bech-Karlsenin vuonna 1991 ilmestynyttä Kulturjournalistikk – Avkobling eller tillkobling? -teosta varten. Bech-Karlsen käsittelee teoksessaan mm. norjalaisen kulttuurijournalismin historiaa, pohjoismaisen kulttuurijournalismin viimeaikaisia kehityssuuntia (mm. viihteellistymistä ja populaarikulttuurin nousua osaksi kulttuuriolosuhteiden päivittäistavaraa) sekä kulttuurijournalismin sisältöjä, muotoja, sen onnistumisen ja epäonnistumisen paikkoja. Kirja on mielenkiintoinen ja kunnianhimoinen pioneerityö, avaus pohjoismaisen ja skandinaavisen kulttuurijournalismin tutkimukseen. Vaikkakaan pohjoismaisesta kulttuurijournalismista tehdyt huomiot eivät ole aivan suoraan sovellettavissa suomalaisen kulttuurijournalismiin, Bech-Karlsen on joka tapauksessa ainut tutkija, joka on tarkemmin pyrkinyt erittelemään esimerkiksi kulttuurista tehtyjä uutisia ja verrannut niiden uutiskriteereitä muiden elämänalueiden uutisten kriteereihin (ks. Bech-Karlsen 1991, 103-114). Kulttuurijuttujen uutiskriteerit ovat oman tutkimukseni kannalta kiinnostavia.

Hyödyllistä taustatietoa tv-uutisista antavat kaikki Yleisradion televisiouutisiin keskittyvät tutkimukset, erityisesti Marja Haapion ja Timo Seppäsen pro gradu -tutkielma Olennaiset uutiset. Uutiskulttuuri Yleisradiossa. Toimittajien käsityksiä työtään ohjaavista arvoista ja normeista (1987). Opinnäytetyössä käsitellään mm. Yleisradion televisiouutisten informatiivisia uutiskriteereitä ja niiden soveltamista käytännön tilanteisiin 1980-luvulla. On kuitenkin syytä huomata, että Haapion ja Seppäsen työn ns. ”oma osuus” perustuu toimittajahaastatteluihin, jotka on tehty jo maaliskuussa 1983. Tutkimus siis kertoo ajasta ja toimittajien näkemyksistä ennen oman tutkimukseni aikarajausta. Silti Haapion ja Seppäsen työ antaa

ainakin viitteitä koko 1980-luvun alkupuoliskon uutisajattelusta Yleisradion televisiuutisissa.

Huolimatta tutkimuksen vähäisyydestä kulttuurijournalismilla on Suomessa suhteellisen pitkät perinteet. Kulttuurikirjoittelua oli jo Suomen ensimmäisten sanomalehtien sivuilla 1800-luvulla. 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alkupuolella kyse oli kuitenkin pitkälti taidekriitistä ja jonkinlaisista ennakkojutuista, ei varsinaisesta uutisjournalismista. Taidekriitikot eivät olleet päätoimisia kulttuuritoimittajia, vaan alansa asiantuntijoita, jotka toimivat kriitikkona muun työnsä ohessa. Myös lehden varsinaisen toimittajat saattoivat toimia muun ohessa kulttuuritoimittajana. (Hurri 1993, 14, 16, Salminen 1988, 258, 260.)

Varsinainen kulttuurin uutisjournalismi syntyi huomattavasti myöhemmin, samaa tahtia alan eriytymisen ja ammatillistumisen myötä. Ennen toista maailmansotaa vain kolmella suomalaislehdellä oli kulttuuritoimittajan vakanssit. Suomen lehdistössä toimitustyö alkoi eriytyä 1950-luvulta lähtien, ja kulttuuritoimittajien tulo sanomalehtiin tapahtui 1950-luvun mittaan. Suuremmissa mittakaavassa kulttuuritoimittajien vakansseja alettiin perustaa lehtiin vasta 1960-luvulla. 1950-luvulta lähtien myös kulttuuriosastojen palstatila on vakiintunut suhteellisen pysyväksi. (Hurri 1993, 14, 16, Salminen 1988, 260-261.) Kulttuurijournalismin ”lopullinen nousu” Suomessa ajoittuikin 1950- ja 1960-luvuille. Antero Okkosen (1979, 81) mukaan selvää uutisaineistoa lehtien kulttuuriosastoille alkoi ilmestyä vasta 1970-luvulla, jos puhutaan muista kuin ennakkojutuista.

Merja Hurrin mukaan 1940- ja 1950-lukujen kulttuuriosastoille oli leimallista esteettinen makutuomarointi, jota hän kutsuu ”vahtikoirajournalismiksi”. 1950-luvulta lähtien taas voidaan hänen mukaansa puhua kulttuurijournalismista tai uutisjournalismista, jonka tavoitteena oli kirjoittaa suurta yleisöä varten ja tarjota myös ”sensaatioita”. 1950-luvulta lähtien kulttuuriin liittyvässä toimitustyössä alkoivat myös päästä enemmän vallalle puhtaan journalistiset arvot, esim. tyyllinen iskevyyys ja selkeys. Uusi, uutisjournalismin perustuva tyyli oli seurausta mm. lisääntyneestä kilpailusta. (Hurri 1993, 53-54.) Sanomalehtien kulttuuriosastoilla 1950-luvulta lähtien - Okkosen mukaan siis vasta 1970-luvulla

– kehittynyt ”kulttuurin uutisjournalismi” on jossain vaiheessa siirtynyt myös osaksi televisiouutisia. Mitä luultavimmin sanomalehtien kulttuurijournalismi on toiminut ainakin aluksi vahvana mallina television kulttuuriuutisoinnille.

Yleisradion televisiouutisiin perustettiin ensimmäinen pysyvä kulttuuritoimittajan vakanssi vuonna 1983 sekä toinen vakanssi vuonna 1989. Myös kilpaileva uutistoimitus Kymmenen uutiset alkoi perustaa kulttuuritoimittajan vakansseja 1980-luvulla. Vakituisten kulttuuritoimittajien palkkaaminen toimitukseen kertoo arvostuksesta, siitä että aihepiiriä halutaan uutisoida välineessä säännöllisesti.

3. Televisioutiset muuttuvat – kulttuuriuutinen saa uuden aseman

Televisioutisissa jaksoa 1984-1998 leimaa kiihtyvä uutiskilpailu. Vuonna 1981 alkaneista MTV3:n Kymmenen uutisista tuli 1980-luvun kuluessa Yleisradion tv-uutisille merkittävä kilpailija. Vielä vuonna 1983 Ylen tv-uutisten toimittajat mainitsivat haastatteluissa pahimmaksi kilpailijakseen sanomalehdet ja radiouutiset (ks. Haapio ja Seppänen 1987, 115), mutta todellisuudessa uutiskilpailu Kymmenen uutisten kanssa oli jo silloin totta ja näkyi monella eritavalla.¹¹

Merkille pantava muutos tapahtui myös vuonna 1990, jolloin Ylen televisioutisten päälähetys siirtyi pelkästään ykköskanavalle. Siihen saakka uutiset oli lähetetty yhtäaikaan sekä ykkösellä että kakkosella. Kolmas muutos, vuonna 1993 tapahtunut kanavauudistus teki Kymmenen uutisista Ylelle tasavahvemman kilpailijan. Tällöin MTV:n ohjelmat siirtyivät kokonaisuudessaan kolmosverkkoon, mukana Kymmenen uutiset. Samaan aikaan Ylessä oli tehty ”uhkarohkeina” pidettyjä muutoksia – illan puoli yhdeksän pääuutislähetys

¹¹ Yle mm. sijoitti aluetoimittajia aluekeskuksiin, koska Kymmenen uutiset painottivat kotimaata. Ylen uutisten kuvallista ilmaisua oli ryhdytty kehittämään jo 1970-luvun loppupuolella MTV:n tulevia uutisia silmällä pitäen, ja heti Kymmenen uutisten alettua Ylen uutiset muuttuivat monilta piirteiltään muistuttamaan niitä. Uutissähkeiden osuutta lisättiin, juttuja lyhennettiin ja lähettyksiin tuli useampia aiheita. (Salokangas 1996, 311, 315, 321.)

siirrettiin vuoden 1993 alussa alkamaan jo kahdeksalta, Uutistunniksi nimetyn kokonaisuuden ensimmäiseksi osaksi. Uutistunti ei kuitenkaan toiminut odotetulla tavalla ja katsojamäärät romahtivat. Seija Nurmen (1993) mukaan kyse oli mm. siitä, että katsojat eivät olleet valmiita muuttamaan ajankäyttötottumuksiaan, ja muiden kanavien ohjelmatarjonta tuntui monesta houkuttelevammalta vaihtoehdolta. Vaikka Ylen pääuutiset palautettiin nopeasti entiselle paikalleen puoli yhdeksäksi maaliskuussa 1993, kaikki entiset katsojat eivät enää palanneet Ylen pääuutisten pariin. (Nurmi 1993, 15.)

Nurmen (emt. 25) mukaan keväällä 1993 tapahtuneessa murroksessa Ylen pääuutiset menettivätkin ”kansallisten pääuutisten” itsestään selvän asemansa ja siirtyivät muiden uutisten joukkoon, vain yhdeksi useista uutisvaihtoehdoista. Tämä merkitsi kilpailutilanteen kovenemista. Toisaalta vuoden 1993 jälkeenkin Ylen pääuutislähetys on säilyttänyt asemansa katsojamittausten voittajana. Esimerkiksi Heikki Hellmanin (1999, 398) mukaan se on ainut uutislähetys, joka voi olla suhteellisen varma katsojaluvuistaan, kun muiden uutislähetysten suhteen on mietittävä koko kanavan ohjelmistotaktiikkaa tarkemmin.

Uutiskilpailua on vauhdittanut myös uutislähetysten määrän kasvu molemmilla kanavilla. Esimerkiksi MTV3:n Seitsemän uutiset aloittivat syksyllä 1991. Viimeisin kilpailija, tosin alkuvaiheessa huomattavasti pienempiä katsojamääriä saanut Nelosen uutiset aloitti tammikuussa 1998. Vuoden 1993 kanavauudistuksen jälkeen katsojalukujen merkitys on kasvanut, ainakin luvut ovat saaneet aiempaa enemmän julkisuutta eri tiedotusvälineissä. Vaikka taloudellinen paine suuriin yleisöihin on ennen muuta kaupallisen uutistoiminnan piirre, myös julkisen palvelun yhtiöt ovat kiinnostuneita suurista yleisöistä (esim. Levo-Henriksson 1994, 77). Jo 1980-luvulla kaapelitelevisioyhtiöiden syntyminen, videotuotanto ja MTV:n uutislähetykset alkoivat vaikuttaa Yleisradion tavoitteenasetteluihin (Haapio ja Seppänen 1987, 59).

Uutiskilpailu vauhditti selvästi mm. uutiskriteerien muuttumista. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen Yleisradion televisiouutisten muuttuvia uutiskriteereitä yleisellä tasolla, siirtymää informatiivisista uutiskriteereistä kiinnostavuuteen. Yleisten uutiskriteerien muutos luultavasti heijastui myös jollain tavalla kulttuurin

uutisointiin, kulttuuriuutisten arvostukseen yleensä, yksittäisten kulttuuriuutisten valitsemiseen ja painotuksiin. Vaikka ylös kirjattuja omia, osastokohtaisia uutiskriteereitä ei Ylen televisiouutisten ”kulttuuriosastolla” virallisesti olekaan, myös osasto- tai aihepiirikohtaisia erikoiskriteerejä on selvästi olemassa. Siksi käyn läpi myös kulttuuriuutisten omia kriteerejä sekä niissä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Toisessa alaluvussa käsittelen sitä, miten televisiouutisten rakennetta on aiemman uutistutkimuksen ja haastattelemieni Yleisradion toimittajien mukaan uudistettu 1980- ja 1990-luvulla ja miten uudenlainen kokonaisnäkemys uutislähetyksestä on vaikuttanut kulttuuriuutisen asemaan ja tehtävään lähetyskokonaisuudessa.

3.1. Kulttuuriuutisoinnin kriteerit muutoksessa

3.1.1. Yleisradion televisiouutisten yleiset uutiskriteerit: 1980-luvun informatiivisuudesta 1990-luvun kiinnostavuuteen

Yksinkertaisesti määriteltynä uutiskriteerit ovat ”aiheiden valintaa ohjaavia perusteita” (esim. Bruun, Koskimies ja Tervonen 1986, 58). Uutiskriteerien avulla valitaan suuresta joukosta ne uutiset, jotka pääsevät lähetykseen tai lehden sivuille, ts. niiden avulla erotetaan ”olennainen epäolennaisesta”. Uutisarvon avulla ratkaistaan myös juttujen tärkeysjärjestys lähetyskokonaisuudessa. Uutiskynnys taas tarkoittaa sitä, mitkä seikat vaikuttavat jonkin asian tai tapahtuman julkistamiseen uutisena. Periaatteessa uutiskriteerien kannalta toisarvoiset tapahtumat voivat ylittää uutiskynnyksen tai päinvastoin. Uutiskynnyksen korkeus vaihtelee päivittäin. (Esim. Huovila 1990, 9-10.)

Television kulttuuriuutisten kohdalla on erityistä syytä huomata uutiskynnyksen vaihtelu myös vuodenajoin: kesällä kulttuurijuttujen kynnyks tv-uutislähetyskokonaisuudessa lienee alempi, kun uutismaailmassa muuten on hiljaisempaa. Kokonaisjuttumäärä yhdessä television uutislähetyksessähän on suhteellisen vakio. Tutkimusta varten haastatellut Ylen toimittajat korostivat, että uutiskynnyksen alhaisuuden lisäksi kesän suurta kulttuuriuutismäärää voi

perustella sillä, että kesällä kulttuurielämässä tapahtuu paljon. ”Suomalainen kulttuurikesä” on oma ilmiönsä, jonka käsittelyyn ja kattavaan uutisointiin halutaan kiinnittää huomiota.

Yleisradion televisiouutisten uutiskriteerit on määritelty ohjelmatoiminnan säännöstössä (OTS). Tämän tutkimuksen aikavälin (1984-1998) kannalta on kiinnostavaa se, miten uutiskriteereiden virallinen ja epävirallinen muutos on vaikuttanut kulttuurin uutisointiin. Yleisradion OTS:ään kirjatut, vuodesta 1972 vuoteen 1992 virallisesti voimassa olleet informatiivis pohjaiset, objektiiviset uutiskriteerit sulkiivat periaatteessa hyvin monet kulttuuriaiheet ulkopuolelleen. Vuoden 1972 OTS pohjautui Yrjö Ahmavaaran 1960-luvun lopulla muotoilemiin informatiivisiin uutiskriteereihin. Sen mukaan tapahtuman uutisarvo määräytyi pääasiassa seuraavien yhdessä tai erikseen vaikuttavien kolmen kriteerin mukaan: 1) tapahtuman vaikutusten tosiasiallinen voimakkuus (intensiteetti), 2) tapahtuman vaikutusten laajuus, toisin sanoen sen ihmisjoukon suuruus, jota vaikutukset koskettavat, 3) sekä se missä määrin tapahtuman vaikutukset koskettavat uutisen kuulijoita ja katsojia itseään tai niitä ryhmiä, joihin he kuuluvat. (Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1972, 4.) Nämä kriteerit ovat ns. objektiivisia uutiskriteereitä, joissa merkittävyys on määritelty riippumattomaksi siitä, miten merkittäväksi yleisö uutisen kokee (Bruun, Koskimies ja Tervonen 1986, 59).

Harva kulttuurielämän tapahtumista täyttää objektiiviset ”kovat” uutiskriteerit; päinvastoin kulttuuritapahtumilla ja elämyksillä voi olla katsojille hyvinkin subjektiivisia merkityksiä. Silti kulttuuriaiheita näyttää olleen mukana lähetyksissä myös objektiivisten kriteerien aikaan. Jo 1970-luvun lopulla informatiivis pohjaisia kriteereitä pidettiin Yleisradiossa vanhentuneina (ks. Salokangas 1996, 310, Hemánus 1990, 97). Niinpä 1980-luvun alussa OTS:n kriteereitä ”kierrettiin” usein käytännön uutistyössä. Jo silloin kiinnostavuus oli yksi keskeisistä, tosin kirjoittamattomista ja epävirallisista uutiskriteereistä, jonka yleistymiseen Ylen televisiouutisissa vaikutti olennaisesti uuden kilpailijan, Kymmenen uutisten ilmestyminen kentälle vuonna 1981. Vuonna 1983 haastattelututkimukseen osallistuneet Yleisradion televisiouutisten toimittajat myönsivät, että tv-uutiset oli alkanut tehdä juttuja myös sellaisista asioista ja

tapahdumista, joiden valinnan motiivina oli yksinomaan aiheen kiinnostavuus. Yleisön kiinnostuksen ylläpitämiseen tarvittiin myös pehmeitä aiheita. Kiinnostavuudella haastatellut toimittajat viittasivat sekä itse aiheen että toteutustavan kiinnostavuuteen. (Haapio ja Seppänen 1987, 95, 112-113, 117.)

Haapion ja Seppäsen tutkimuksesta käy kuitenkin jonkinlaisena sivuhuomiona ilmi, että vielä haastattelututkimuksen tekemisen aikaan vuonna 1983 kiinnostavuuskriteerin käyttämiseen suhtauduttiin ainakin osin hyvin ristiriitaisesti. Toimittajilla oli jopa ”syyllisyydentuntoinen asenne” kiinnostavuuden perusteella valittaviin uutisaiheisiin. (Ks. emt. 112-113.) Syynä oli Haapion ja Seppäsen mukaan mm. se, että television uutistoimituksessa oli aiemmin vuosia vallinnut perinne, jonka mukaan toimitus pyrki pitämään kiinni informatiivisuuden periaatteista kaikissa valittavissa uutisaiheissa. Tämän vuoksi haastateltavat näyttivät kokevan pelkän kiinnostavuuden takia lähetyksiin otetut uutisaiheet jossain määrin vieraiksi ja uutislähetysiin kuulumattomiksi. Ne uutisjutut, jotka eivät täyttäneet informatiivisia uutiskriteereitä, sijoituivat lähetyksen keski- ja loppuosaan, ja yleisen näkemyksen mukaan niiden avulla ”täytettiin lähetyksiä”. Toisaalta toimittajat myönsivät, että niiden avulla pyrittiin myös tekemään kokonaisuus kiinnostavaksi ja miellyttämään katsojia. (Emt. 111-112.)

Vielä oman tutkimukseni aikajakson alussa vuonna 1984 pehmeät, kiinnostavat aiheet on mitä ilmeisimmin nähty täytepaloina ja niihin on suhtauduttu melkoisen ristiriitaisesti, ehkä jopa ”syyllisyydentuntoisesti”. Miten se on puolestaan vaikuttanut aihevalintaan ja uutisjuttujen tekemiseen? Virallisesti kiinnostavuus nostettiin uutiskriteeriksi vasta vuoden 1992 uudessa ohjelmatoiminnan säännöstössä. Toinen keskeinen kriteeri on aiheen tärkeys: ”Uutistoiminnan tulee seurata yleisön kannalta tärkeitä ja kiinnostavia aiheita.” (OTS 1992, 6).

Kiinnostavuuskriteerin epävirallinen hyväksyminen 1980-luvulla, lähetysajan lisääntyminen ja uutiskilpailun kiihtyminen ovat luultavasti yhteistoiminnallisesti selvästi kasvattaneet nk. pehmeiden aiheiden osuutta televisiuutisissa. Esimerkiksi Henriikka Zilliacus-Tikkasen (1997, 104) mukaan vuonna 1982 Ylen televisiuutisten sisällöstä pehmeitä aiheita oli 5%, vuonna 1989 peräti 27% ja

vuonna 1995 noin 20%.¹² Vuosien 1982 ja 1989 välisenä aikana tapahtunut muutos on merkittävän suuri. Muutoksen perusta lienee juuri kiihtyvässä uutiskilpailussa ja yrityksessä houkutella lisää yleisöä omille, ”kiinnostaville ja vetovoimaisille” uutisille. Samalla pehmeiden aihepiirien arvostus lisääntyi ja uutiskriteerit muuttuivat. Toisaalta kyse on siitä, että uutislähetysten lisääntyessä ja kokonaislähetysajan kasvaessa tarvittiin yhä enemmän täytettä. Kulttuuri on yksi nk. pehmeiden uutisten aihealueista, ja onkin kiinnostavaa, missä määrin kulttuuriaiheiden määrä on kasvanut uutislähetyksissä 1980- ja 1990-luvulla.

Virallisten kriteerien ohella myös väline, sen ominaisuudet ja tavoitteet vaikuttavat keskeisesti uutisvalintaan. Esimerkiksi Osmo Kurki on tutkielmassaan luokitellut välineeseen liittyvät kriteerit yhdeksi tärkeäksi osaksi uutiskriteeristöä (ks. Kurki 1992, 60-66, 68-69, 71.) Televisioutisissa tällaisia erityisiä ”uutisvalinnan lisäkriteereitä” ovat lähinnä visuaalisuus ja uutisaiheen toiminnallisuus (Haapio ja Seppänen 1987, 94, Kurki 1992, 71). Myös näiden kriteereiden painoarvo lienee kasvanut 1980- ja 1990-luvulla. Visuaalisuus ja toiminnallisuus voivat olla myös kiinnostavuuden osatekijöitä.

Toimittajien teemahaastattelussa yhtenä osana käsiteltiin kulttuuriuutisten kriteerejä ja niiden muutosta tv-uutisissa. Haastatteluissa esiin nousi ainakin yksi hyvin selkeä 1980- ja 1990-lukuja uutiskriteereihin liittyvä yleinen muutos: tunnettuus- ja julkisuusarvon kasvu:

Joillekin (uutispäälliköille) riittää julkkis, se että Kiri Te Kanawa pitää pressia...
Nyt trendinä on se, että julkisuusarvo alkaa merkitä uutisissa...

Pomoille tuttu nimi, aihe menee helposti läpi, tuntemattomamman kohdalla kysytään helposti : ”Ellen Thesleff – kuka se on”. Nobelin saaneesta Saramagosta kysytään ”kuka se on?”. Vesku Loiri tai Olli Mustonen on helppo myydä, tai jos kyseessä on iso rahasumma.

¹² Zilliacus-Tikkasen kokoamassa taulukossa (1997, 104) on mukana tietoja useiden muidenkin uutistoimitusten pehmeiden ja kovien aiheiden jakaumista vuosina 1982, 1994 ja 1995. Taulukon avulla ei Zilliacus-Tikkasen mukaan voi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä yksittäisistä toimituksista. Lukumäärät on kerätty useista eri tutkimuksista, luokittajina on ollut useita henkilöitä ja otokset ovat olleet pieniä. Silti prosentteja voi mielestäni käyttää tässä yhteydessä suuntaa antavana todisteena.

Julkisuus-tunnettuuskriteeri aiheuttaa kriteereistä eniten ristivetoa toimitusyhteisössä. Haastateltujen toimittajien mielestä se korostuu joskus liikaa ja vie tilaa kiinnostavilta, mutta ei yhtä tunnetuilta tekijöiltä. Julkkisjuttujen kohdalla raja puffaamisen ja ”hyvän puolestapuhumisen” välillä saattaa hämärtyä. Kulttuuritoimittaja haluaa edesauttaa tietoa kulttuurista, antaa vinkkejä, mutta ei markkinoida.

Henkilökohtaisena tavoitteena on tehdä sellaisia juttuja, että ihmiset saisivat kimmokkeen lähteä itse kokemaan. ...Kulttuurin tehtävä on sisäisen rakentaminen.

”Julkkisarvo” on yksi perinteisistä uutisjournalismin, etenkin yhdysvaltalaisen uutisjournalismin kriteereistä. Suomalaisessa journalismissa sitä pidetään yleensä lisäkriteerinä, ei varsinaisena virallisena uutiskriteerinä.¹³ Etenkin 1990-luvulla on puhuttu paljon journalismin viihteellistymisestä ja henkilöitymisestä, ja kulttuurin julkkisjournalismin lisääntyminen on osa tätä kehitystä. Toisaalta populaarikulttuurin merkitys yleensäkin kasvoi ja se yleistyi kulttuurijournalismin aihepiirinä. Paine ”julkkisjournalismiin” tuli useammalta, tosin toisiaan risteävältä suunnalta.

---

¹³ Useat kirjoittajat ovat koonneet listaksi vivahteita tai lisäkriteereitä, jotka lisäävät uutisten arvoa. Näitä ”vivahteita” voisi mielestäni nimittää myös ”kiinnostavuusmittareiksi”. Esim. Tapani Huovilan (1990) mukaan tällaisia uutisarvoa lisääviä vivahteita ovat tunteisiin vetoavuus, tunnistettavuusarvo ja taustamerkitys. Uutinen vetoaa tunteisiin, jos se sisältää kielteisyyttä, epätavallisuutta, sensaatiota, dramaattisuutta, tunteellisuutta, vastakkainasettelua, ristiriitaa, väkivaltaa tai seksuaalisuutta. Uutisen tunnistettavuusarvo tarkoittaa julkisarvoa. Suurvaltoihin, yhteiskunnan eliittiryhmiin ja eliittiryhmien jäseniin liittyvät uutiset julkaistaan helpommin. Uutisen taustamerkitys lisää uutisen arvoa tapauksissa, joissa taustamerkityksen avulla halutaan vahvistaa vastaanottajan aiempia käsityksiä. (Huovila 1990, 13-14.) Näistä mittareista harva tuntuu täyttyvän tavallisen kulttuuriuutisen kohdalla: ne eivät kovin usein sisällä kielteisyyttä, ristiriitaa, väkivaltaa tai seksuaalisuutta, tosin kulttuurijutussa käsitelty taideteos voi niitä sisältää ja teemat voivat nousta keskeisestikin esille. Kulttuurijutuissa esiintyvät henkilöt saattavat olla ”julkkiksia”, mutta monesti he ovat suuren yleisön näkökulmasta melko tuntemattomia.

3.1.2. Kulttuuriuutisen erityiskriteeri on laatu

Uutiskriteerit ovat aina välinekohtaisia ja myös aikaan (ajanjaksoon, ajankohdan uutiskulttuuriin) liittyviä. Okkosen (1980, 117) mukaan ”jutun arvo on aina arvoa tietyssä välineessä tietyllä hetkellä”. Paitsi välinekohtaisia, uutiskriteerit ovat usein myös osastokohtaisia. Osastokohtaisesti uutiskriteereitä ei ole kuitenkaan juurikaan tutkittu. Esim. Kurki (1992, 19-20, 22) toteaa tutkielmassaan, että uutiskriteeritutkimus on jäänyt Suomessa liian kauaksi päivittäisestä journalismista – yleisiä uutiskriteereitä on kehitelty paljonkin, mutta väline- ja osastokohtaisia ei juuri ollenkaan. Ulkomaisista kriteereistä ja niiden tutkimuksesta ei Kurjen mukaan ole juuri hyötyä, koska uutiskriteerit ovat aina myös kulttuurisidonnaisia (emt, 100). Myös kulttuuriuutisilla voidaan katsoa olevan omat kriteerinsä. Lisäksi kulttuuriuutisten kriteerit vaihtelevat välineestä toiseen.

Norjalaisen Jo Bech-Karlsenin (1991) kokoama kulttuuriuutiskriteeristö perustuu hänen tekemiinsä toimittajahaastatteluihin sekä juttuanalyysihin. Bech-Karlsen on tutkimuksessaan keskittynyt ennen muuta sanomalehdistöön. Eriolaisen välineen takia Bech-Karlsenin kriteeristö ei sellaisenaan ole siirrettävissä television kulttuuriuutisiin. Bech-Karlsen on lisäksi käyttänyt kriteeristönsä luomisessa lähteenä pohjoismaisten (Norja, Tanska, Ruotsi) toimittajien haastatteluja ja uutisvälineiden analyysiä. Kriteeristöä voi kuitenkin käyttää taustana ja vertailukohtana kartoittaessani Ylen televisiouutisten kulttuurijuttujen kriteerejä.

Bech-Karlsenin mukaan kulttuuriuutiset käsittelevät usein tapahtumia, mutta kulttuurielämän tapahtumat sinänsä eivät vielä ole uutisia. Ne ovat uutisia vasta silloin, kun tapahtuu jotakin uutta tai kiinnostavaa. Keskeisin kulttuuriuutisen uutisarvon mittari ei kuitenkaan ole ”uutuus”, vaan teoksen tai tapahtuman (hyvä) laatu. Laatumittari koskettaa kuitenkin vain osaa kulttuuriuutisista, sillä eri tyyppisillä kulttuuriuutisilla on omanlaisensa kriteerit. Bech-Karlsen jakaa kulttuuriuutiset kolmeen luokkaan: 1) uutisiin kulttuurisektorilta, 2) taidetta ja

kulttuuria koskeviin uutisiin ja 3) kulttuurikeskusteluja tai -debatteja koskeviin uutisiin. (Emt. 106-107.)

Kulttuurisektorin uutiset käsittelevät luovan toiminnan raameja: sitä, mitä tapahtuu kulttuuripolitiikassa ja -hallinnossa, instituutioissa ja organisaatioissa tai kulttuuriteollisuudessa, mitä tapahtuu kulttuurielämän rahoituspuolella.

Kulttuurisektorin uutiset ovat ”kovia”, niissä puhutaan määristä, suuruudesta, rahasta jne., kuten muissakin kovissa uutisissa. Tällaisten kulttuuriuutisten arvottamisessa on Bech-Karlsenin mukaan helppo käyttää ns. tavallisia uutiskriteereitä, joita ovat muun muassa ajankohtaisuus, tärkeys, merkittävyys, epätavallisuus ja konflikti. Bech-Karlsenin mukaan ainakin sanomalehdistössä tällaisilla uutisilla on kuitenkin matala status, koska uutisten sisällöt liittyvät monen osaston alaan – talouden, politiikan, kotimaan, viihteen ja kulttuurin. Jokaisella osastolla tällainen uutinen on jollain tapaa vieras: politiikan osastolla kulttuuripolitiikkaa käsittelevä juttu ei herätä kiinnostusta tai siitä ei tiedetä tarpeeksi, kulttuuriosastolla kuivan talous- tai politiikkapainotteisen jutun kanssa kilpailee aina rypäs ”kiinnostavampia” juttuja. (Emt 107-110.)

En ole samaa mieltä tällaisten aiheiden automaattisesta matalasta statuksesta. Ns. kovien talouteen, politiikkaan jne. liittyvien uutisten status ei kai koskaan ole kovin matala. Toki tällaisten uutisten tekeminen voi olla kulttuuritoimittajalle vaikeampaa ja epämiellyttävämpää kuin joidenkin muiden aiheiden – se voi vaatia paneutumista talouteen tai lainsäädäntöön, tai vaihtoehtoisesti taloustoimittajalta paneutumista aivan uuden elämänalueen talousasioihin. Bech-Karlsen ilmeisesti tarkoittaaakin matalalla statuksella juuri tätä seikkaa, eli lähtökohtaista vaikeutta journalistin näkökulmasta. Se taas heijastuu journalistisiin valintoihin.

Bech-Karlsenin mukaan nämä aiheet ovat kuitenkin tärkeitä ja kiinnostavia mm. siksi, että kulttuuriin käytetään paljon valtion varoja, joiden käyttö taas kiinnostaa yleisöä: mitä maksaa, miten käytetään, miten onnistutaan (emt. 109). Kyseessä on siis tietynlainen ”vahtikoira-journalismi”.

Toinen ryhmä eli uutiset taiteesta ja kulttuurista puolestaan käsittelevät luomistyötä tai työtä kulttuurin alueella. Kyse voi olla luovista prosesseista,

tuotteista (teoksista) tai henkilöistä. Esimerkkitapauksina Bech-Karlsen mainitsee mm. palkintojutut, uuden kiinnostavan yhteistyöproduktion ensi-illan, kahden merkittävän taiteilijan ensimmäisen yhteisesiintymisen, kuvataiteilijan käyttämän uuden materiaalin, jonkin esityksen herättämän laajan paheksunnan tai ihastuksen jne. (Emt. 107.) Bech-Karlsen ei itse tässä yhteydessä korosta uutuusarvoa, mutta se tuntuu kuitenkin painottuvan hänen esimerkeissään. Näiden uutisten kohdalla Bech-Karlsen painottaa ennen muuta laatua ratkaisevana uutiskriteerinä. Tällöin taidetta ja kulttuuria arvioidaan sen omasta näkökulmasta, eivätkä uutiset välttämättä ollenkaan täytä tavallisia uutiskriteereitä. Kyse ei ole luvuista, määristä tai suuruudesta, uutinen ei välttämättä suoranaisesti kosketa kovin suurta ihmisryhmää tai kyse ei ole esim. suurista rahoista.¹⁴ Bech-Karlsenin mukaan laatua voi testata esim. seuraavilla kysymyksillä: missä määrin taideteos koskettelee teemoja, jotka ovat ihmiselämässä tärkeitä, miten teoksen teemat liikuttavat, missä määrin teos tai ”tuote” luo uutta.

Mieluummin kuin uutuusarvosta, Bech-Karlsen puhuu kulttuuriuutisen kriteerinä ajankohtaisuudesta. Ajankohtaisuuden lisäksi jutun täytyy vedota laajasti, se voi olla ”tärkeä”, samaistuttava ja epätavallinen. (Emt. 110-112.) Nämä viittaavat jo aavistuksen enemmän tavallisempaan uutiskriteeristöön. Kiinnostava seikka on, että Bech-Karlsenin mukaan ne tämän toisen kategorian uutiset (”taidetta ja kulttuuria käsittelevät uutiset”), jotka täyttävät myös tavalliset uutiskriteerit, eivät välttämättä ole kulttuurijournalismin omassa sisäisessä kentässä siitä ”tärkeimmästä päästä”. Hänen mukaansa on mahdollista löytää esimerkiksi taiteilijoita, jotka luovat uusia sensaatiomaisia teoksia, mutta laatukriteeri ei välttämättä silloin täyty. Silloin juttu on Bech-Karlsenin mukaan kulttuurijournalismin kentässä jonkinasteinen B-luokan tapaus.

Ehdoton laatukriteeri asettaa kulttuuritoimittajan eri asemaan kuin muut toimittajat – hän on aina jollakin tapaa laadun arvioija. (Emt. 112.) Huomio on tärkeä, vaikka tuntuisikin itsestänselvyydeltä. Pelkästään eri taiteenlajien lehtikritiikit ja kriitikot eivät määritä kulttuurin laatua ja arvoa, vaan sama

---

¹⁴ Taideuutisissäkin kyse voi toki olla määristä, hyvä laatu voi tarkoittaa laajaa kiinnostusta. Ei ole automaattista, että ”laadukas” kulttuuri tarkoittaisi pientä yleisömäärää!

tapahtuu jatkuvasti kulttuurin uutisjournalismin puolella. Kaikilla kulttuurijournalisteilla on valtaa määrittää ja arvottaa – juuri sen takia, että jo jutuntekokriteeri on laatu.

Viimeinen kategoria, eli kulttuurikeskustelua koskevat uutiset käsittelevät uusia ajatuksia ja ideoita, ehdotuksia ja visioita. Esimerkkeinä Bech-Karlsen mainitsee seuraavanlaisia uutisjuttuja: arkkitehti kritisoi pääkaupungin uutta suurrakennusta, kirjailija tai tutkija lanseeraa uuden tulevaisuusvision jne. Kyse on ”ideauutisista”. (Kulttuuri)journalistien siis tulisi nähdä uutisia myös uusissa ajatuksissa ja ideoissa. Tällaiset uutiset ovat kuitenkin suhteellisen harvinaisia. (Emt. 107, 113.)

Koska monessa tapauksessa näistä kolmesta vain ensimmäiseen kategoriaan (kulttuurin politiikka, talous ja hallinto) kuuluvat kulttuuriuutiset täyttävät ns. normaalit uutiskriteerit, Bech-Karlsen ehdottaakin, että itse uutisen määritelmää olisi syytä laajentaa (emt. 108, 114).

3.1.3. Yleisradion televisiouutisten toimittajien näkemyksiä kulttuuriuutisen omista erityiskriteereistä

Olellainen uutiskriteereihin liittyvä seikka on se, että käytännön uutistyössä uutisarvon määrittäminen tapahtuu rutiininomaisesti toimittajan arvion mukaan. Tarkka uutisarvon määrittäminen on vaikeaa, koska kriteereihin sisältyy jutun osalta tapauskohtaisia seikkoja, jotka vaihtelevat eri tilanteissa. (Huovila 1990, 10.) Uutiskriteerit ovat siis tavallaan myös juttu- ja määrittäjäkohtaisia. Kulttuuriuutisten kohdalla uutiskriteerien määrittäjänä ja käyttäjänä avainasemassa ovat yksittäiset kulttuuritoimittajat ja uutispäälliköt. Televisiouutisissa kulttuuritoimittajien määrä on pieni, joten määrittelyvallan käyttö tapahtuu pienemmässä piirissä kuin vaikkapa päivälehden kulttuuriosastolla. Televisiouutisissa uutispäällikkö ei välttämättä ole lainkaan ”kulttuurin asiantuntija” kuten sanomalehden (valtakunnallisen päivälehden tai maakuntalehden) kulttuuriosaston uutispäällikkö tai esimies.

Kartoitin Yleisradion televisiouutisten kulttuuriuutisten kriteeristöä tarkemmin haastattelujen avulla. Teemahaastattelun yhtenä osana käsiteltiin muun muassa tavallisten uutiskriteereiden sopivuutta kulttuuriaiheiden arvottamiseen sekä ”hyvän kulttuuriuutisen” piirteitä eli kulttuuriuutisen omia kriteereitä. Kysymys tavallisten uutiskriteerien soveltuvuudesta kulttuurin arvottamiseen tuotti Bech-Karlsenia myötäilevän vastauksen: tavallisia uutiskriteereitä ei voida soveltaa tai ei juurikaan voida soveltaa televisiouutisten kulttuurijuttuihin.

Vaikka tällä alueella tapahtuisi mitä vaan, sitä olisi vaikea arvottaa tavallisten mittareiden mukaan.

”Kovia” kulttuuriuutisia, joiden arvottamisessa voidaan käyttää tavallista kriteeristöä, ovat Yleisradion televisiouutisten toimittajien mielestä hyvin saman tyyppiset aiheet, joita Bech-Karlsen mainitsee: kulttuuriorganisaatioiden johtajakiistat, arvovaltakiistat (konfliktit), väärinkäytökset (sensaatiot), rahastot, tuotot, eli kulttuurin talousuutiset tai muu organisaatioihin liittyvä aiheisto, esimerkiksi ”uuden oopperatalon syntyminen”. Kovia, esimerkiksi kulttuuripolitiikkaan liittyviä aiheita televisiouutisissa näkee kuitenkin suhteellisen vähän, mikä ”riippuu pitkälti tekijöistä”:

Kulttuuripolitiikka on vähän käsitelty alue uutisissa. Ei ole hyviä tekijöitä. Tehdään paljon pelkästään esteettiseltä kannalta.

Kulttuurijuttuja arvotetaan kuitenkin televisiossakin suurimmaksi osaksi aivan omilla kriteereillään, joista yksi keskeinen on haastateltujen mukaan laatu. Laatua voidaan mitata yksittäisen esityksen ja yleisön näkökulmasta tai laajemmin koko taiteenlajin ja sen kehittymisen näkökulmasta. ”Hyvän kulttuuriuutisen” merkkejä olivat haastateltujen mielestä esimerkiksi seuraavat seikat:

Joku tunnettu saavuttaa jotakin, tai esitys tai näytelmä tai näyttely on korkeatasoinen.

Tapahtuu asia tai tapahtuma, jolla on merkitystä kyseisen kulttuurin alueen kehityksen kannalta.

Uutuusarvo ja ajankohtaisuus ovat televisiouutisissa tärkeitä kulttuuriuutisen kriteereitä. Ajankohtaisuus on kuitenkin myös Ylen toimittajista uutuusarvoa parempi kriteeri. Uutisointi keskittyy usein ennakolta tiedettyihin, usein vuodesta

toiseen toistuviin tapahtumiin, ensi-iltoihin tai muihin vastaaviin, esim. näyttelynavajaisiin. Ajankohtaisuudella ja uutuudella ei ole toimittajien mukaan juurikaan lähdetty kilpailemaan muiden tiedotusvälineiden kanssa – periaatepäätöksen mukaan ennakkojuttuja tehdään vain harvoin. Tällä vältetään kulttuuritapahtumien ”puffaamista”.

Meillä avataan aina ”tänään”, niin että ensi-ilta on ”parhaillaan menossa”. Se on tietoinen valinta. Silloin juttu ei enää palvele järjestäjiä yleisön keruun suhteen. ... Emme ole mainostoimisto.

Mutta pelkkä ajankohtaisuuskaan ei riitä – tapahtumaan tai asiaan on oltava kiinnostava näkökulma, ”pitää olla joku pointti”. Lisäksi hyvän kulttuuriuutisen kriteerit voivat täytyä jo silloin kun

Jollakulla on uutta sanottavaa tai uusi teos. Tai toimittajalla on uusi näkökulma.

Tässä onkin kyse Bech-Karlsenin mainitsemasta ideauutisesta, eli siitä että uutisen lähtökohtana voi olla pelkästään jonkun esittämä uusi ajatus, uusi sanottava. Yhtä hyvin toimittajan oma uusi ajatus, erilainen näkökulma asiaan voi riittää perusteluksi jutulle. Uutuus- tai ajankohtaisuuskriteeri voi siis täytyä monella eri tavalla: uusi ajatus, uusi näkökulma, ajankohtainen tapahtuma, johon liittyy jokin uusi aspekti, tai vaihtoehtoisesti aivan puhdas uutuus – uusi ooppera, uusi tähti, uusi taiteentekotekniikka jne.

Bech-Karlsenin analyysistä puuttuu luonnollisista syistä keskeinen, nimenomaan televisiouutisille luonteenomainen kriteeri: aiheen audiovisuaalisuus.

Televisiouutisissa kiinnostava, aiemmin julkaisematon kuvamateriaali voi olla uutinen jo sinänsä (ks. esim. Haapio ja Seppänen 1987, 93). Mitä audiovisuaalisempi kulttuuriaihe on, sitä suurempi houkutus siitä on toimittajien mukaan tehdä juttu. Tämä voi johtaa epätasapainoon kulttuurin eri alueiden välillä, koska osa alueista on luonnostaan epävisuaalisempia, esimerkiksi kirjallisuus. Erityisen audiovisuaaliseksi haastatellut mainitsivat elokuvan, teatterin ja musiikin. Automaattisesti ”visuaaliset” aiheet eivät kuitenkaan ole helppoja. Esimerkiksi kuvataideaiheet mainittiin haastatteluissa vaikeiksi: materiaali sinänsä on visuaalista, mutta staattista. Visuaalisuuden rinnalla

toimittajat käyttivät television ”hyvästä kulttuuriuutisesta” myös termiä ”esteettinen”¹⁵.

(Aiheen pitää olla) joku uusi, motivoitu, ettei tarvitse kysyä miksi se on tehty. Katsoja saa siitä jotain, estetiikka koskettaa. Erityisesti kulttuurijutun pitää olla esteettinen kokemus.

”Esteettisyys” on siis yksi television kulttuuriuutisen keskeisistä kriteereistä. Haastatellut viittaavat esteettisyys-määreellä jonkinlaiseen korostettuun visuaalisuuteen pikemminkin kuin ”taiteelliseen” kokonaisuuteen. Toisaalta esteettisyys vaatimuksena voi tarkoittaa muutakin kuin pelkästään visuaalisuutta tai audiovisuaalisuutta, sillä viitataan ainakin jossain määrin myös jutun rakenteeseen, muotoon ja sisältöihin. Kokonaisuuden on oltava miellyttävä, kiinnostava, tunteisiin vetoava, jossain määrin jopa ”kaunis”. Lähes kaikki tämä sisältyy seuraavaan arvioon hyvästä kulttuuriuutisesta:

(Se on) muodoltaan nautittavimpia katsoa. Sisällöltään (sillä) täytyy olla annettavaa. Jutun pitää liikauttaa sielua tai verkkokalvoa, hätkäyttää tai liikuttaa.

Hyvä kulttuurijuttu on siis sisällöllisesti sellainen, että se vetoaa jollakin tasolla tunteisiin. Tunteisiin vetoavuus ei varsinaisesti ole mikään uutiskriteeri, mutta se voi kuitenkin yksi ohjaava tekijä kulttuuria käsittelevän uutisjutun aihevalinnassa.

Televisiouutisten esteettistä puolta on tutkimuksissa käsitelty äärimmäisen vähän. Kuparisen (1993) mukaan ilmaisunsa puolesta tv-uutiset ovat ”käyttötaitteen kaltaisia”, toisin sanoen niiden funktio ei ole pääasiassa esteettinen. Uutisten tarkoituksena on välittää tietoa maailman tapahtumista, mutta toisaalta ne tarjoavat katsojilleen myös esteettistä mielihyvää. Nämä uutisten molemmat funktiot kietoutuvat toisiinsa, eikä niitä voi erottaa. Kuparisen mukaan tv-uutiset eivät ole katsojatilastojen kärjessä ainoastaan siksi, että ihmiset ovat tottuneet katsomaan niitä, vaan myös siksi, että ”tv-uutiset tehdään hyvin ammattitaitoisesti eli niiden katsominen on vaivatonta ja tuottaa yleisölleen jonkinasteista tyydytystä.” (Kuparinen 1993, 92.) Kun esteettisyyteen kiinnitetään vielä erityistä huomiota televisiouutisten kulttuuriaiheissa, saattaisi olla jo aihetta puhua omasta

¹⁵ Esteettinen = estetiikkaan, taiteeseen kuuluva, taiteellinen. Estetiikka = kauneutta ja taidetta tutkiva tiede. (Suomalaisen sivistyssanakirja, Gummerus 1996.)

uutisten alalajistaan: ”esteettisistä tai visuaalisista uutisista”, tai jopa ”tunne-uutisista”.

Television kulttuuriuutisilla on siis selkeästi omia uutiskriteereitä, kuten taideteoksen tai tapahtumakokonaisuuden laatu, joka on yleensäkin kulttuuriuutisten erityinen oma kriteeri, sekä aiheen erityinen esteettisyys tai (audio)visuaalisuus. Haastatteluissa ei käynyt ilmi, että esimerkiksi laatukriteeri olisi kokenut 1980- ja 1990-luvuilla muutoksia. Sen sijaan esteettisyyden ja audiovisuaalisuuden painoarvon voidaan katsoa kasvaneen.

Lisäksi teemahaastattelussa nousi vielä esille useita muita seikkoja, jotka vaikuttavat kulttuuriuutisen valintaan. Televisiouutisten tekemillä jutuilla on aina oltava valtakunnallista kiinnostusta – niin myös kulttuuriuutisilla. Toisaalta aihevalintaa ja jutun toteutusta rajoittaa Yleisradion televisiouutisten toimituksen sijainti Helsingissä. Vaikka televisiouutisilla on aluetoimituksensa, sekä kulttuuritoimittajat että suurin osa kotimaan reporttereista työskentelevät pääasiassa pääkaupunkiseudulla. Television kulttuuriuutisointi onkin haastateltujen toimittajien mukaan ”melkoisen Helsinki-keskeistä”. Kesällä koneisto kuitenkin siirtyy maakuntiin. Aluetoimittajatkin toki tekevät kulttuuriuutisia, kesällä ja talvella, mutta ilmeisesti he kuitenkin kokevat kulttuuriaiheet usein vaikeiksi tai hankaliksi, ja siksi ne jätetään helposti erikoistoimittajille.¹⁶

Helsingistä käsin on vaikea seurata koko maan kulttuuritarjontaa. Toivoisimme että aluetoimitukset voisivat tehdä enemmän. Monesti aluetoimittajat odottavat, että kulttuuritoimittajat tulevat tekemään, (aluetoimittajat) kokevat että asia ei kuulu heille.

Juttujen pääsyyn lähetykseen vaikuttavat uutispäivä ja uutispäälliköt. Toimittajien mukaan etenkin hiljaisina aikoina kulttuurijutut ovat erityisen toivottuja. Kulttuurijuttu putoaa hyvin harvoin pois päälähetyksestä, jos se on sinne sovittu. Jotkut aiheet sopivat paremmin illan myöhäislähetykseen kuin päälähetykseen esimerkiksi aikataulun vuoksi.

---

¹⁶ Tutkimusta varten ei ole haastateltu aluetoimittajia. Tulkinta perustuu pääkaupungissa työskentelevien toimittajien arvioon.

Ei (kulttuurijuttua) kauheasti tarvitse perustella ei-tiukkoina päivinä. Aihe tai pointti on tietysti perusteltava. Ei se kauhean hankalaa tai vaikeaa ole. ... Joskus tulee tilanne että on tiukkaa, ja juttu siirtyy myöhäisempään lähetykseen. Toisaalta voi myös esittää, että tämä sopii sinne (myöhäislähetykseen); esim. hämärät yötapahtumat.

Haastateltujen mukaan uutispäälliköiden välillä ”ei ole suuria eroja” siinä, miten he suhtautuvat kulttuuriin ja vaikuttavat kulttuurijuttujen pääsyyn illan pääuutisiin – yleensä kulttuurijuttu on toivottu ja haluttu piristysruiske kokonaisuuteen. Aikaisemmin, eli 1980-luvulla ”uutispäälliköiden mieltymykset ratkaisivat enemmän”. Myös Haapion ja Seppäsen vuonna 1983 tekemässä haastattelututkimuksessa monet Ylen televisiouutisten toimittajista arvioivat, että uutisten aihevalintoihin vaikuttavat voimakkaasti vuorossa olevan toimitussihteerin persoona ja mieltymykset (1988, 114). Vaikka 1990-luvulla tilanne oli periaatteessa toinen, haastatteluissa nousi esille se, että toiset päälliköt saattavat olla hieman myönteisempiä, toiset hieman kielteisempiä kulttuurin suhteen - painotukset vaihtelevat. Toiset päälliköistä ovat kulttuurinkin kohdalla kiinnostuneempia kovista näkökulmista tai esim. julkisuusarvosta. Uutispäälliköiden käskyvalta ulottuu helpommin kulttuurijuttuja tekävän kotimaan reportterin työhön kuin vakituisten kulttuuritoimittajien tekemisiin.

Jotkut (uutispäälliköt) ovat suuntautuneita koviin uutisiin; ottavat mielellään talousnäkökulmia tai massoja liikuttavia näkökulmia, toiset ymmärtävät ”kamaritapahtumien” arvon.
... Uutispäällikkö voi vaikuttaa. Kotimaan reportteri joutuu mihin käsketään.

Myös muut uutisvälineet vaikuttavat kulttuuriuutisaiheiden valintaan. Teemahaastatteluissa kävi ilmi, että kulttuuriaiheistakin käydään jonkinlaista ”kilpailua” muiden tiedotusvälineiden kanssa, mutta kilpailua ei pidetä kovin vakavana. Lehdistön suhteen televisiouutisilla on kilpailuvaltina kuva ja ääni.

Utiskilpailu kulttuurin alalla ei kiinnosta muita kuin kulttuuritoimittajia itseään. On tietysti otettava huomioon jos juttu on jo ollut aamulla isosti Hesarissa. Monet aiheet ovat kuitenkin omiaan televisioon. ... Lehti herättää mielenkiinnon, me näytetään se.

Kymmenen uutisia pidetään ainakin jossain määrin myös kulttuuriuutis-kilpailijana, mutta toimittajien kiinnostus kilpailevien uutisten tekemisiin vaihtelee. Toinen Ylen televisiouutisten vakituisista kulttuuritoimittajista seurasi Kymmenen uutisten tekemisiä suhteellisen aktiivisesti, toinen ei juuri lainkaan. Kilpailijaa vain vähän seuranneen mukaan Kymmenen uutisten kanssa voidaan tehdä päällekkäisiä juttuja, etenkin jos oman jutun laatuun panostetaan erityisesti – kilpailua siis voidaan käydä jutun laadun avulla. Kymmenen uutisten tekemisiä tarkemmin seuraavan mielestä kilpailijan aihevalinnat saattoivat vaikuttaa omien aiheiden valintaan – samasta ei kannattanut tehdä, varsinkin jos oman jutun kanssa oltiin myöhässä.

Yhden haastattelun mukaan uutiskilpailu kulttuurin alalla on selvästi koventunut viime aikoina ja ”kaikki yrittävät (uutisoida) aikaisemmin, kaikki yrittävät ennen muita”. Vaikka kilpailua käydään nopeuden avulla, eivät kisaan osallistu pelkästään ”nopeat” sähköiset uutisvälineet, vaan ennemminkin sanoma- ja aikakauslehdistö. Sanoma- ja aikakauslehdissä tehdään yhä enemmän ennakkojuttuja kulttuurin alueelta.

Lisäksi Yleisradion televisiouutisissa yksi keskeinen kulttuuritoimittajan työtä rajoittava ja määrittävä seikka ovat työvuorot. Kaksitoistatuntisten työpäivien ja viikonlopputöiden vastapainoksi vapaat ovat pitkiä. Tutkimusajankohdan kaksi vakituista kulttuuritoimittajaa olivat sopineet vuorovedosta: jompikumpi oli aina työvuorossa, mutta työssä ei yleensä oltu yhtä aikaa. Kumpikin vakituisista kulttuuritoimittajista – sekä lisäksi kotimaan reporterit – tekivät periaatteessa juttuja kaikista kulttuuria koskevista aiheista, mutta etenkin varsinaisilla kulttuuritoimittajilla oli luontaisesti omat vahvat alueensa ja mieltymyksensä. Omien vahvojen alojen myönnettiin jossain määrin vaikuttavan myös aihevalintaan. Joskus työvuoroja sovittiin itselle sopivien aiheiden mukaan.

Haastattelujen perusteella kulttuuriuutisoinnin kriteereissä ei ole tapahtunut Ylen televisiouutisissa 1980- ja 1990-luvuilla kovin suuria muutoksia. Haastatteluissa ei kuitenkaan noussut esille mm. se, että keskeisin kriteeri, laatu, on aina sidoksissa aikaansa ja määrittäjiinsä. Selkeimmin toimittajien mielestä oli muuttunut suhde julkisuudenhenkilöihin; julkisarvon merkitys

kulttuuriuutisenkin kriteerinä kasvoi 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla. Lisäksi kulttuuriuutiselta vaaditaan televisiossa erityistä esteettisyyttä ja elämyksellisyyttä, tunteisiin vetoavuutta. 1990-luvulla viralliseksi tulleen, hyvin yleispätevän kiinnostavuus-uutiskriteerin ulottuvuudet voivat olla laajat, eri elämänaalueilla uutisen kiinnostavuus koostuu hyvinkin erilaisista tekijöistä; kulttuuriuutisessa mm. aiheen audiovisuaalisuudesta ja tunteisiin vetoavuudesta. Se ettei eri ”osastojen” kriteereitä konkreettisesti eri tiedotusvälineissä kirjata ylös, ei liene käytännön työssä mikään ongelma. Niiden ylöskirjaamisen voitaisiin, päinvastoin, kokea rajoittavan työtä. Kriteerien vapaus, muuttuvuus ja laajuus on yksi työn perustoista. Sen sijaan kriteerien tiedostaminen, tutkiminen ja analysoiminen on paikallaan. Kulttuurijournalismissa joskus keskenään voimakkaastikin törmääviä uutiskriteereitä ovat mm. laatu ja julkisuusarvo. Laatu on kulttuurijournalismin keskeinen oma kriteeri, julkisuusarvo taas pikemminkin kulttuurijournalismin ulkopuolelta tuleva yleinen kriteeri ja vaatimus. Laatu-kriteerin säilyttäminen muuttuvassa uutiskentässä, laadun jatkuva uudelleenmäärittely, perustelu ja analysointi ovat osa kulttuurijournalistin jokapäiväistä työtä.

3.2. Television kulttuuriuutinen – osa muuttuvaa lähetyskokonaisuutta

Television uutislähetysä on tutkittu kokonaisuuksina varsin vähän (ks. esim. Pietilä 1998, 183-184), samoin lähetysten eri osasten – esimerkiksi pehmeiden aiheiden - funktioita kokonaisuuden kannalta. Suomessa tv-uutisia kokonaisuutena ovat tarkastelleet esim. Pietilä (emt.) sekä Marko Kuparinen (1993). Yleisradion televisiouutisten ilmaisen historian voi jakaa kolmeen jaksoon. Jaksoista ensimmäinen on uutisten alkuvaihe, Kamerakerroksen eli uutisfilmien aika, toinen jakso käsittää ajan 1960-luvun alkupuolelta eteenpäin, jolloin Yleisradiossa siirryttiin varsinaiseen uutistoimintaan. Tämä jakso oli tv-uutisilmaisussa ”näköradiovaihetta” - journalismi oli radiotyypistä ja objektiivisuuden vaikutelman luominen oli olennaista. Kolmas vaihe, ”välinetietoisuuden kausi” alkoi 1980-luvulla ja jatkuu edelleen. (Esim.

Kuparinen 1993, 89-90.) Välinetietoisuuden kautta leimaa entistä voimakkaampi panostus lähetysten audiovisuaalisiin puitteisiin, esimerkiksi uutistunnuksiin ja tietokonegrafiikkaan. Kuparisen mukaan 1980-luvulta lähtien myös uutistenlukijoiden osuudet ovat muuttuneet rennommiksi ja Ylen pääuutisten loppupuolelle on sijoitettu kevyiksi tai humoristisiksi luokiteltuja aiheita. (Emt. 90.) Ylen tv-uutiset edustavat Kuparisen mukaan kuitenkin edelleen ns. eurooppalaista ilmaisutyyliä: lähetykset ovat hillittyjä, asiapitoisia, eivätkä ne ole samassa mielessä show kuin amerikkalaiset televisiouutiset (emt. 91).

Haapion ja Seppäsen mukaan jo 1980-luvun alussa Yleisradion televisiouutisiin pyrittiin rakentamaan useita uutishuippuja katsojan mielenkiinnon ylläpitämiseksi. Koko lähetyskokonaisuuteen pyrittiin rakentamaan samanlainen ”draaman kaari” kuin yksittäisiinkin uutisjuttuihin. Tällöin sekä yksittäiset uutisjutut että koko lähetys nähdään draamana, jossa on alku, keskikohta ja loppu. (Haapio ja Seppänen 1987, 54.) Tv-uutisissa oli ryhdytty jo 1980-luvun alussa uutiskilpailun kiihtyessä puhumaan yksittäisen uutisjutun tai koko lähetyksen myymisestä vastaanottajille. Uutislähetyksen oli kerättävä mahdollisimman tehokkaasti katsojia ja sen piti pitää yleisön mielenkiinto yllä loppuun saakka. Pyrkimys lähetyksen ja juttujen myymiseen näkyi Haapion ja Seppäsen haastattelemien toimittajien mielestä juuri lähetyksen koostamistavassa ja yksittäisten juttujen toteutustavassa. (Haapio ja Seppänen 1987, 129-130.)

Keskeisiä suomalaisten tv-uutisten rakenteistamisperiaatteita on tutkijoiden mukaan vain muutamia. Yleisin ja selkein tapa rakentaa lähetyksiä on jakaa kotimaan- ja ulkomaanuutiset omiin blokkeihinsa. Toinen sen rinnalla kulkeva tapa on järjestää jutut tärkeysjärjestykseen uutiskriteerien mukaisesti. Tärkeimmät uutiset sijoitetaan lähetyksen alkuun, lähetyksen raskain anti on alussa ja loppua kohti aiheet kevenevät. Haapion ja Seppäsen (1987, 14) mukaan käytännössä televisiouutisten juttujärjestys ei kuitenkaan ole käännetyn pyramidin muotoinen – eli tärkein juttu lähetyksen alussa ja vähiten tärkeä lopussa, vaan uutislähetykseen pyritään rakentamaan useita huippuja katsojan mielenkiinnon ylläpitämiseksi. Lähetyksen sisälle pyritään rakentamaan mahdollisuuksien mukaan

asiakokonaisuuksia, ja eri asiasisältöjen perusteella voi syntyä useita tärkeysjärjestyksiä tai loogisia syy-seurausjärjestyksiä.¹⁷

Yksi lähetyksen rakentamisperiaatteista on ”osastoiminen”, joidenkin uutisaihepiirien selkeä ja suhteellisen pysyvä osastopaikka. Arkistomateriaalia tarkastellessani vuonna 1984 kulttuuriuutisten sijoittelu näytti vaihtelevan lähetyksen puolivälistä sen loppuosaan, koskaan kulttuurijuttu ei näytä olleen aivan lähetyksen alussa. Haastattelemieni toimittajien mukaan kulttuuriuutisen asema uutislähetyskokonaisuudessa onkin muuttunut 1980-luvun ja 1990-luvun mittaan. 1990-luvun lopulla kulttuurille oli varattu entistä selkeämmin oma paikkansa Ylen tv-uutisten illan pääuutislähetyksestä, yleensä sen viimeisenä tai toiseksi viimeisenä juttuna.

Se että kulttuuriaihe on viimeisenä (lähetyksessä) ei ole arvostuskysymys. Se on lähinnä minun valintani. Lehdessä on kulttuuri-osasto, kulttuurisivut, ihmiset löytävät sen. (Tv-uutisissa) kulttuuri on aina viimeinen ennen säätä, ihmiset tietävät että se on siellä, sen löytää. Se on tietoinen valinta. (Eila-Maija Mirolybov)

Ylen tv-uutisissa kulttuurin oman osaston paikkaa lähetyksen lopussa on ajanut pitkäaikainen kulttuuritoimittaja Eila-Maija Mirolybov. Tapa itsessään on länsimaisen uutiskulttuurin piirissä yleinen. Myös Kymmenen uutisten lähetyksissä tapa on sama. Sijoittamalla kulttuurijuttu aina lähetyksen loppuun sille on pyritty luomaan oma osastonsa, joka on helposti löydettävissä. Samalla kulttuuriuutisten asema osana lähetystä näyttää vakiintuneen. Muiden pehmeiden aihealueiden tai human interest -juttujen ja kulttuurijuttujen välillä toimittajat näkevät lähinnä vain sijoitteluongelman, varsinaista kilpailua pääsystä lähetykseen aiheet eivät keskenään käy. Esimerkiksi sää- ja luontoaiheisten juttujen luonnollinen paikka on myös lähetyksen lopussa ennen säätiedotusta. Sijoittamista joudutaan miettimään.

---

¹⁷ Esimerkiksi Veikko Pietilä vaikuttaa kuitenkin olevan lähestulkoon vastakkaista mieltä. Hänen mielestään suomalaisten tv-uutisten lähetyskokonaisuutta ei laajasti ottaen hallitse ”muu logiikka kuin logiikan puute” (Pietilä 1998, 184). Sen sijaan yksittäisten juttujen välille on hänen mukaansa rakennettu tilannekohtaisesti yhteen nivovia koukkuja, asiayhteyksiä, jotka pitävät kokonaisuutta koossa (emt. 184-185).

Myös kulttuuriuutisen ”draamallinen” tehtävä lähetyskokonaisuudessa on toimittajien mielestä muuttunut tutkimusvuosikymmenillä. Jo 1980-luvulla tv-uutisissa työskennelleiden kulttuuritoimittajien mukaan kulttuurijutun osa lähetyksessä oli silloin huomattavan erilainen kuin 1990-luvulla: 1980-luvulla ”kulttuurijutun arvo kokonaisuuden kannalta ei vielä osattu nähdä”. 1980-luvulla kulttuurijuttu oli lähinnä hyvä tapa täyttää lähetys. Myöhemmin, viimeistään 1990-luvulla siitä on kuitenkin tullut tärkeämpi osa lähetyskokonaisuutta.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana yleinen uutiskulttuurin muutos on heijastunut tälle alueelle. Aiemmin kulttuuriuutinen oli ylimääräinen lisuke. Jos tuli tiukkaa, se putosi pois. Nyt on tapahtunut muutos... Uutislähetysten dramaturgia on muuttunut, ei enää ole vain virallisia kovia uutisia.

Ennen mun nimitys kulttuurijutulle oli täytepala. Nyt on päästy siihen että vaikka olisi tiukka uutispäivä, sille löytyy se paikka. ... Asema on vakaampi, nyt se on todella elimellinen osa (lähetyskokonaisuutta). Muutos tapahtui jo päätöksellä (kulttuuritoimittajan) vakanssista, ja trendi pitää.

Kulttuurijuttujen aseman muuttumisen takana on toimittajien mielestä mm. 1990-luvulla muutoksen kokenut uutiskulttuuri ja uusi kilpailutilanne. Vuoden 1993 kanavaudistus muutti Ylen pääuutislähetysten asemaa – siitä tuli enemmän vain ”yksi muiden joukossa” ja paine muuttaa uutisia kasvoi. Selkeästi haastatteluissa nousi esille se, että kulttuuriuutisen entistä arvostetumpi asema liittyy nimenomaan lähetyskokonaisuuden dramaturgiaan.

Roolia, dramaturgiaa on alettu miettiä yleisölähtökohdasta, markkinahenkisemmin. (Uutiset) ei valista, vaan palvelee.

Lainauksessa nousee esiin keskeinen, yleisellä tasolla tapahtunut olennainen muutos: Yleisradion julkisen palvelun määrittely on muuttunut, valistamisesta on siirrytty palvelemiseen. Kulttuurijournalismin kohdalla se merkitsee toimittajan mielestä yleisölähtökohtaisuutta, jopa markkinahenkisyyttä. Kulttuurijutut ovat lähetyksessä mukana mm. siksi, että ne tuovat kokonaisuuteen yhden uuden siivun elämästä ja yhteiskunnasta. Kiinnostavaa uutislähetyskokonaisuutta ei voi koota pelkästään politiikan tain talouden aiheista, eivätkä sen osana voi myöskään olla yksipuoliset kulttuuriaiheet. Uudenlaiseen palvelukulttuuriin liittyy siis eri elämänalueiden huomioiminen.

Ei kulttuuriuutinen ole loppukevennys. Se heijastaa ihmiselämän kirjoa.

Uutislähetysten draamallisen kokonaishahmon kannalta kulttuurijutut ovat myös hyviä positiivisia loppupaloja. Lähetyskokonaisuudessa saman tyyppisinä toistuvat tilanteet ja lähetysten tuttu kaava luovat turvallisuuden tunnetta, ja lähetysten loppupuolen keveät aiheet – Kuparisen mukaan mm. kulttuuri ja urheilu – päättävät uutiset onnellisesti (Kuparinen 1993, 99). Kuparisen mukaan (joka taas mukailee monia muita uutistutkijoita) Ylen tv-uutisten kehyskertomus ja samalla lähetysten kokoava voima on kaaoksen uhan voittaminen (ks. tarkemmin emt. 98). Lähetysten lopussa olevien aiheitten kuten kulttuurin pitäisi olla rauhoittavia ja ”järjestyksen palauttavia”. Kulttuuriuutisjutut ovat yleisesti ottaen hyvin positiivisia, ja ne lopettavat lähetysten leppoisasti ja vapauttavasti, usein hauskastikin. ”Loppukevennys”-sanalle haastatellut toimittajat tarjosivat kuitenkin syvemmälle meneviä määritelmiä.

Haastatteluissa korostui se, että kulttuurijutuista pyritään toimittajien mukaan rakentamaan visuaalisesti kiinnostavia, viihdyttäviä ”elämyksiä” tai kokemuksia lähetyskokonaisuuden huipennukseksi. Katsojalle halutaan tarjota tunnetta ja tunnelmia tiedollisen lähetysten vastapainoksi.

Kulttuurijuttu on loppukohennus, draamallinen loppuhuipennus. ... Katsoja saa myös esteettisen nautinnon tai kokemuksen.

(Kulttuurijuttu on) viihdepala. Kulttuuri ei sinänsä tarkoita viihteellisyyttä, kulttuuriuutinenhan voi sinänsä olla hyvinkin epävihteellinen ja elitistinen. Silti niiden kautta voidaan hakea viihteellisyyttä uutisiin – elämyksellisyyttä, tunteita, visuaalisuutta.

Kulttuurijutun yksi funktio on siis ”viihdyttää”. Yksi tapa sitouttaa katsoja televisiuutisiin voi olla juuri se, että pyritään jollakin tasolla luomaan samantyyppistä elämyksellisyyttä ja tunteita, joita televisio muuten on pullollaan. Televisiota kokonaisuudessaan pidetään – etenkin yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa – ennen muuta viihteen välineenä. Yhdysvaltalaisen tv-uutisten viihteellisyyttä ja showmaisuuksia perustellaan mm. sillä, että television ääressä istuvat ihmiset odottavat luonnostaan viihdettä, eivätkä uutiset pidä yllä mielenkiintoa, jos ne eroavat liikaa muusta aineistosta. Yksi syy nähdä tv-uutisetkin nimenomaan viihteenä on se, että koko televisio toimii

”tunnevälineenä”. Esimerkiksi televisioituun puheeseen sisältyy aina enemmän kuin lehtijuttuun – puhujan aksentti, maneerit, äänen laatu, korostukset, ilmeet, eleet ja ruumiinkieli. (McManus 1994, 171.) Etenkin suomalaisten televisiouutisten pehmeitä uutisia – kuten kulttuurijuttuja - voisi yrittää tarkastella ja tutkia juuri ”tunnevälineinä”.

Kiinnostava näkökulma on Veijo Hietalan (esim. 1990, 15) esittämä ajatus siitä, että rakenteellisesti television uutislähetykset muistuttavat ennen muuta melodraamasarjoja. Myös uutisissa käydään sarjojen tapaan läpi suhteellisen lyhyissä segmenteissä katsojalle tuttujen sankareiden edesottamuksia. Myös kulttuurin uutismaailmassa on omat tutut, yleensä positiiviset ja sympaattiset ”sankarinsa” – kerta toisensa jälkeen niihin ilmaantuvat Esa-Pekka Saloet, Karita Mattilat, Leif Segerstamit ja heidän uusimmat edesottamuksensa, maailmanvalloitusretkensä jne.

Osastoinen lisäksi muita Ylen televisiouutisten lähetystä jäsentäviä ja rytmittäviä keinoja ovat vielä alun ja keskivaiheen otsikot, joita Pietilä (1998, esim. 173) nimittää ”vinkkaamiseksi”. Otsikot kertovat osaltaan toimituksen eri aiheille mittaamasta uutisarvosta. Lähetysten alussa vinkatut jutut ovat lähetysten pisimpiä ja ne sijoittuvat useammin lähetysten alku- kuin loppupuolelle. (Emt. 175.) Kulttuuri aiheita näkee alun otsikkoketjussa yllättävän usein, vaikka ne yleensä sijoittuvatkin lähetyskokonaisuudessa aivan sen loppuun. Yksi selitys kulttuurijuttuihin ”vinkkaamiseen” voisi olla se, että vaikka ne ovat yleensä aivan lähetysten lopussa, ne ovat myös keskimääräistä pitempiä (Honkavaara 1998, 7-8), ja pääsevät siksi otsikoihin. Toinen selitys voi olla se, että kulttuurijuttuja pidetään tärkeinä lähetyskokonaisuuden kannalta ja yleisölle on syytä jo alussa kertoa, että ”kulttuurijuttu on tulossa”. Myös tämä tukee näkemystä, että kulttuuri uutinen on lähetyskokonaisuudessa oma houkutteleva, dramaturgisesti tärkeä huippunsa. Kulttuurijutun pääsy lähetysten alun otsikoihin johtuu toisaalta haastattelemieni toimittajien mukaan siitä, että kulttuuri aiheet ovat kuvallisesti kiinnostavia, ja jo otsikkoketjuun halutaan visuaalisesti kiinnostavia kuvapaloja. Lisäksi hauska, omaperäisesti tehtyä viihdyttävää juttua halutaan mainostaa etukäteen.

Otsikkoketjuun laitetaan ensin tärkeät aiheet, ja toiseksi kivoja kuvia. Sisältö määrää, eli kovat uutiset ensin (otsikkoketjuun), mutta myös muoto on tärkeä, eli onko juttu kivasti tehty.

Uutislähetysten dramaturgiassa kulttuuriuutisella on siis selvästi oma tehtävänsä: se on esteettisyyttä, visuaalista nautintoa ja viihteellisyyttä tarjoava elementti. Kulttuuriuutinen on alettu nähdä oleellisena osana lähetyskokonaisuutta vasta 1980-luvun mittaan, erityisesti 1990-luvulla, taustavaikuttajana on ollut mm. uutiskilpailun koveneminen. Kulttuuriuutinen on tutkimusajankohdan aikana fyysisesti osastoitunut entistä selvemmin omalle paikalleen ja saanut samalla aseman yhtenä tärkeänä elämänpiirinä, jonka seuraaminen kuuluu uutisten (lähes) päivittäiseen rutiiniin.

4. Pehmeän kulttuuriuutisen erityispiirteitä

Tässä luvussa käsittelen lyhyesti sitä, miten uutistutkimuksessa on aiemmin lähestytty nk. ”pehmeitä” uutisia, joihin myös kulttuuriuutinen yleensä luetaan. Kartoittaessani sitä, mitä pehmeistä uutisista ylipäätään on kirjoitettu, olen pyrkinyt etsimään vastausta siihen, miten niiden sisältöjä voisi ja kannattaisi tutkia, mikä niille on tyypillistä. Pehmeä uutistutkimus on kuitenkin tähän mennessä ollut hyvin vähäistä, viitteellistä ja määrällistä. Esimerkiksi Rentolan jo melko iäkkään tutkimuksen mukaan (1983, 18) yhdysvaltalaisen oppikirjojen avulla oli mahdoton tarkastella pehmeiden uutisten tuotantoprosessia, koska aineisto oli ”erittäin hajanaista”. Uudempaa kirjallisuutta tarkastellessani huomasin, että poikkeuksen tähän kaavaan tekevät lähinnä ne uutistutkimukset, joissa lähtökohtana on naisnäkökulma – niissä on myös jonkin verran pohdintaa pehmeistä uutisista. Näissäkin tutkimuksissa ote on yleensä ollut määrällinen. (Ks. esim. Zilliacus-Tikkanen 1997 tai Halonen 1995). Lähinnä olenkin löytänyt tutkimus- tai opetuskirjallisuudesta hajanaisia vinkkejä siihen, millaisiin seikkoihin pehmeissä uutisissa kannattaisi kiinnittää huomiota.

”Kovat” ja ”pehmeät” uutiset erotellaan yleensä toisistaan joko uutisen aihepiirin tai muodon avulla.¹⁸ Yhtä hyvin ne voitaisiin luokitella myös tehtäväkentän perusteella. Kaikkien uutisten perustehtävä on välittää tietoa, mutta etenkin pehmeä uutinen voi välittää myös tunnetta, viihdyttää, toimia esteettisenä kokemuksena ym. Pehmeä-kova -aihepiiriluokitukset ovat tutkijasta tai kirjoittajasta riippumatta melko saman tyyppisiä. Ns. kovia uutisten aihepiirejä ovat politiikka, talous ja hallinto.¹⁹ Amerikkalaiseen journalismiperinteeseen nojaavan luettelon mukaan pehmeät uutiset käsittelevät mm. rikoksia, juhlia, yksityisiä onnettomuuksia, kulttuuria, harrastuksia ja human interestiä (Okkonen 1980, 119). Tässä luettelossa korostuu melko selkeästi pehmeän uutisjournalismin viihdyttämiskäsitteiden funktio.²⁰

Wilbur Schrammin mukaan ”tärkeän” alueelle sijoittuvat uutiset, kuten talous ja politiikka antavat vastaanottajalle viivästyneen palkkion ja pehmeät uutiset, esim. rikosaiheet antavat välittömän palkkion, vetoavat suoraan tunteisiin (Schramm Rentolan 1983, 17 mukaan).

Itse aihe – tässä tapauksessa kulttuuri tai taide – ei kuitenkaan aina merkitse uutisjutun pehmeyttä. Kulttuurijuttu voi olla sisällöltään ja toteutustavaltaan myös kova. Toisaalta monesti aihe tai aihepiiri kontrolloivat uutisten diskurssia,

¹⁸ Kovia uutisia kutsutaan usein vain ”uutisiksi”, pehmeillä uutisilla taas on useampia nimiä ja merkityksiä. Esim. yhdysvaltalaisissa journalismin oppikirjoissa pehmeistä uutisista käytetään mm. termejä newsfeature, human interest story, colour story, suspend interest story ja feature (Rentola 1983, 17).

¹⁹ Antero Okkonen (1980, 119) mukaan kovat uutiset käsittelevät ”ihmisyhteisölle tärkeitä tapahtumia”: kansainvälisiä ja sisäpoliittisia ratkaisuja, kauppapolitiikkaa, valtion-, alue- ja kunnallishallinnon piirissä tehtyjä ratkaisuja, työmarkkina-konflikteja ja -sopimuksia, opetusta, kasvatusta ja koulutusta.

²⁰ Ehkä hieman suomalaisemman tai pohjoismaisemman (epäkaupalliseen traditioon pohjautuvan) määritelmän mukaan pehmeitä aihepiirejä ovat mm. yksityiselämä, perhe, kulutus, sosiaalipolitiikka, kasvatusta, asuminen ja ympäristö (ks. esim. Halonen 1995, 14 tai Zilliacus-Tikkanen 1997, 49). Kulttuuri lasketaan jaotteluissa yleensä pehmeäksi aihepiiriksi. Tosin poikkeuksiakin on – joissakin tutkimuksissa kulttuuria on pidetty pehmeän ja kovan väliin jäävänä ”neutraalina” tai muuten erillisenä alueena. (Vrt. Halonen 1995, 14, Zilliacus-Tikkanen 1997, 100.) Kulttuurin luokittelu neutraaliksi aihepiiriksi voi perustua siihen, että vaikka onkin kyse asiasta, joka liittyy ihmisten vapaa-aikaan, kyse on myös julkisesta toiminnasta, joka tapahtuu selkeästi nk. intiimin piirin ulkopuolella.

eli tietyistä aiheista tehdään uutisia tietyllä tavalla (van Dijk 1988, 75).

Kulttuuriuutisillakin lienee omia melko pysyviä muotoratkaisujaan – esimerkiksi television uutisjutut uudesta ooppera- tai teatteriproduktiosta tuntuvat monesti tietyn ennakkoon aavistettavan kaavan mukaisilta.

Toinen tapa erotella kovat ja pehmeät uutiset toisistaan onkin tehdä se muodon perusteella. Kova uutinen on kärjellään seisovan kolmion muotoinen ”perusuutinen” tai sähkeutinen, jossa asiat käydään läpi tärkeysjärjestyksessä. Pehmeä uutinen on muodoltaan vapaampi, usein ns. dramaturgisten periaatteiden mukaan rakennettu. Rakenteen ei tarvitse perustua tärkeysjärjestykseen. Joistakin uutisjutuista saattaa löytyä useita draamallisuuteen ja tarinamuotoon viittaavia elementtejä: selkeä alku, loppu, jännityksen huippukohta, sankari ja konnat. Yksinkertaisimmillaan ”tarinanomaisuus” voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että uutisaihetta käsitellään yksilöesimerkin kautta. (Bruun, Koskimies ja Tervonen 1986, 55, Haapio ja Seppänen 1987, 52.) Mielestäni suhteellisen moni televisiouutinen on rakennettu em. kaavan mukaan – eikä kyse ole pelkästään pehmeiden aihepiirien uutisista. Pikemminkin kyseessä on televisiolle ominainen jutunrakennusmetodi. Erityisistä, tästä poikkeavista pehmeiden uutisten tai kulttuuriuutisten muotoratkaisuista uutistutkimuskirjallisuus ei anna vihjeitä.

Tyyliltään pehmeä uutinen on tutkijoiden mukaan kovaa vapaampi, eli siinä voidaan käyttää erilaisia ”tyylivariaatioita”. Pehmeän uutisen käyttöarvo syntyy nimenomaan uutisen toimittajalle ominaisen tyylin avulla. Käyttöarvo ei siis perustu tosiasialauseisiin vaan siihen, miten ne on esitetty. (Esim. Rentola 1983, 46.) On huomattava, että Rentola puhuu sanomalehtiuutisesta, mutta monelta osin kuvauksia voisi kuitenkin yrittää soveltaa myös tv-uutisiin. Myös television kulttuuriuutisoinnissa jutun toteutustapa ja tyyli ovat jutun ”käyttöarvon” kannalta tärkeitä. Epäselväksi kuitenkin jää, mihin kaikkeen Rentola tyylillä viittaa. Tv-uutisissa se voi ulottua kielen tasolta – sanavalinnat, lauserakenteet, äänenpainot – juttukokonaisuuden muoto- ja kuvallisiin ratkaisuihin.

Pehmeän uutisen rajoja ja raameja voi yrittää tarkastella myös kovien uutisten kautta; pehmeä uutinenhan nähdään jollain tapaa ”kovan” vastakohtana, tai

ainakin siitä monissa suhteissa eroavana. Kiinnostavalla tavalla kovaa uutista on Suomessa määritellyt ja tutkinut 1990-luvulla Risto Kunelius (1993, 1996). Kovia uutisia voidaan Kuneliuksen mukaan kuvata neljän ominaisuuden avulla: sisällön, kielen, rakenteen ja kerronnan avulla (1993, 34). Sama varmaan pätee pehmeisiin uutisiin.

Kovan uutisen sisältö rajoittuu perinteisesti ns. faktojen esittämiseen – jutussa vastataan kysymyksiin mitä, missä, milloin, miten ja miksi, sekä selvitetään seurauksia (emt. 34-35). Pehmeissä uutisissa voidaan ilmeisesti siis esittää muitakin kuin faktoja – esimerkiksi tunteita ja tunnelmia. Esim. kulttuurijutuissa toki kerrotaan faktat mitä, missä ja milloin, mutta juttukokonaisuudessa niitä tärkeämmäksi ja hallitsevammaksi voi nousta esimerkiksi kysymys ”miten”. Tällöin kyse on kuitenkin usein taideteoksen tai tapahtuman laadun määrittämisestä – ei välttämättä kausaalisten syiden ja seurauksien selvittämisestä, kuten muissa uutisissa.

Edelleen Kuneliuksen mukaan kovien uutisten tekstin on tehtävä ero tulkintojen ja tosiasioiden välillä ja eroteltava varmat ja epävarmat tiedot (emt. 35). Sama koskee yhtä hyvin pehmeitä tv-uutisjuttuja. Kulttuurijuttuun voi toisaalta ehkä sisältyä tulkinnallisuutta ja subjektiivisuutta, laadun määrittämistä jutun sisällä.

Kuneliuksen mukaan kovan uutisen oman äänen käyttämän kielen ideaali on lyhyt, konkreettinen ja aktiivinen esitystapa. Esiintyvien tahojen vieraan puheen tulkitseminen uutisen omalle kielelle on tärkeää. Rakenteeltaan kova uutinen on nurin käännetty pyramidi, se kertoo asiat tärkeysjärjestyksessä, mahdollisimman koherentein lyhyin kappalein. Kerronnaltaan kova uutinen on tietävä ja näkymätön. (Emt. 36-37.) Televisioutisissa edes pehmeimpien aiheiden kerronta ei luultavastikaan eroa kovista uutisista kovin paljon. Television uutislähetyksen kokonaisformaatti yhdenmukaistaa juttuja monessa mielessä. Kaikki uutisjutut ovat suurin piirtein yhtä lyhyitä ja sisältävät saman tyyppisiä elementtejä. Kaikkien juttujen esitystavan on oltava televisiossa lyhyt, konkreettinen ja aktiivinen. Yleensä television kulttuuriiutisjutussa on toimittajan ”kertojan ääni” sekä sille alisteisia haastattelunpätkiä, aivan kuten muidenkin elämänalueiden uutisissa. Toisaalta kulttuuriiutinen voidaan tehdä joskus myös kokonaan ilman

toimittajan kertojan ääntä: juttu voidaan koostaa pelkästään haastateltavan ja kuvien avulla, tai toimittajan oma puhe voi olla jutussa normaalia enemmän sivuosassa.

Oletan myös, että pehmeässä kulttuuriuutisessa ”kertojan ääni” eli toimittajan juttuunsa rakentama spiikki ei välttämättä ole aivan yhtä neutraali eikä myöskään yhtä näkymätön kuin kovassa uutisessa: kulttuuritoimittajat saattavat esim. käyttää puheessaan jonkin verran tavallista uutiskieltä enemmän adjektiiveja – kulttuurissahan kyse on nimenomaan elämänalueesta, jota kuvaillaan laatusanoin. Jos ja kun näin on, samalla puheesta tulee tietyllä tapaa subjektiivisempaa. Yleensäkin uutiskielen adjektiivit ovat vahvasti latautuneita, eräänlaisia kannanottoja jonkin puolesta tai jotakin vastaan (ks. Huotari 1996, 36-38).

Kaikki – sekä kovat että pehmeät - television uutisjutut voivat sisältää mm. sanallista ironiaa, kuvakieltä, piilomerkitä ja paikoin vahvasti konnotatiivisia sanoja. Tutkimusten mukaan television uutisjutut sisältävät myös dynaamisia, kuvailevia verbejä. (Huotari 1996, 4, 61.) Lisäksi koko uutisjuttu voidaan aloittaa esimerkiksi kuvailemalla, luomalla juttuun tunnelmaa (emt. 49). Näillä kaikilla tavoilla voidaan ”leikkiä” myös kulttuuriuutisessa, mutta ne eivät ole pelkästään kulttuurijutulle ominaisia piirteitä.

Haastattelemieni Ylen televisiouutisten toimittajien mukaan kulttuuriuutisten kieli on tavallista yleiskieltä. Yhden haastatellun mukaan kulttuurijutuissa toimittajan käyttämä kieli voi kuitenkin olla selkeästi kuvailevampaa kuin monissa muissa uutisissa, tietyllä tapaa ”poeettisempaa”. Siinäkin on kuitenkin selkeät rajansa: ”Kaunopuheisuus on naurettavaa”. Toisaalta myös kulttuuriuutisen haastateltavan kieli voi olla ”normaalahaastateltavien” kielestä poikkeavaa:

(Haastateltavan) puhe voi olla henkilökohtaista, emotionaalista tai kuvailevaa. Hän voi käyttää vapaammin eri tyylirekistereitä.

Kunelius päätyy loppupäätelmässään siihen, että kova uutinen näyttää puhuttelevan lukijoitaan (miksei yhtä hyvin katsojiaan?) oliona, joilla ei ole historiaa, tunteita, omaa muistia tai arvostelukykyä. Sen sijaan kova uutinen

puhuttelee ihmisiä oliona, jotka tarvitsevat tulkinta-apua, kaitsemista, joille asiat on alusta pitäen selitettävä (Kunelius 1993, 43-44). Entä sitten pehmeä uutinen – yrittääkö se puhutella lukijoitaan tai katsojiaan toisenlaisesta lähtökohdasta, oliona, joilla on historia, tunteet, oma muisti ja arvostelukyky?

Tutkimuskirjallisuuden perusteella ”pehmeissä” kulttuuriuutisissa kannattaa kiinnittää huomiota mm. siihen, olisiko löydettävissä kulttuuriuutiselle tyypillisiä jutun muoto- ja rakenneratkaisuja, ja miten ”viihteellisyys” tai ”elämyksellisyys” on saatu jutuissa aikaan. Miten tunteisiin vedotaan? Entä onko jutuista luettavissa ulos se, että katsojalla olisi ”historia”?

Jo aihevalinnat sinänsä voivat olla viihteellisiä tai elämyksiä tarjoavia. Itse jutussa viihteellisiä tai elämyksellisiä elementtejä ja asioita voivat olla mm. kiinnostava, erikoinen rakenneratkaisu, tai haastatellun eloisa puhe, tai runsas, vaihteleva ja kiinnostava kuvien ja kuvakulmien käyttö (mm. lähikuvien käyttö), runsas musiikin käyttö jne. Kulttuuriuutisia tutkiessaan kannattaa kiinnittää huomiota myös jutun kokonaistyyliin, mm. kielenkäyttöön, adjektiivien määrään ja valikoimaan. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista tehdä määrällistä vertailua ”kovien uutisten” ja kulttuuriuutisten välisistä eroista adjektiivien käytössä. Silti kulttuurijuttujen kuvailevuudesta ja arvottavuudesta voi tehdä yleisiä huomioita.

5. Kulttuuriuutisten muutokset 1980-luvulta 1990-luvulle määrällisesti tarkasteltuna

Tässä tutkimusosuudessa kartoitan Yleisradion tv-uutisten kulttuurijuttuihin liittyviä määrällisiä kysymyksiä. Kulttuurijuttujen määrä ja kulttuurin eri osa-alueiden saama huomio otosvuosina kertovat jotakin mm. kulttuuriuutisoinnin arvostuksista. Tutkin muun muassa eri taidelajien (musiikki, kuvataide, kirjallisuus jne.) saamaa osuutta uutisoinnissa sekä korkeakulttuurin, populaari- ja viihdekulttuurin, lasten- ja nuortenkulttuurin sekä harrastajakulttuurin osuutta

kokonaisuudesta. Muita kiinnostavia teemoja ovat kulttuuriuutisten määrän jakautuminen vuodenajan mukaan, kulttuuriuutisoinnin paikallinen jakautuminen sekä kulttuuriuutisissa esiintyvät ulkomaat.

Kulttuuriuutisia on tässä osuudessa myös yritetty alustavasti jakaa tyyppiluokkiin ”uutistyyppin” tai juttutyyppin mukaan. Kulttuuriuutisenkin kärjessä korostetaan monesti ”uutuutta”, tällöin kyseessä ovat ”uutuusjutut”. Muita kulttuuriuutistyyppisiä voisivat olla esimerkiksi staattisemmat tapahtumauutiset, ”kulttuurin urheilusta” kertovat kilpailu- ja palkintouutiset, vierailu-uutiset, negatiiviset konfliktiuutiset, muutoksesta kertovat uutiset tai jonkin laajemman alueen kehityksestä ja sisällöistä kertovat ”ilmiöuutiset”. Luokkien koko kertoo jotakin kulloisenkin ajankohdan painotuksista ja arvostuksista.

Määrällisen analyysin mahdollistavat Yleisradion tv-arkiston atk-systeemille tallennetut kirjalliset dokumentit uutislähetyksistä ja ennen kaikkea tiedot niihin sisältyvistä yksittäisistä uutisjutuista. Aineistonani ovat tulostetut arkistodokumentit, eli atk-arkistoon kirjallisesti dokumentoidut tiedot kulttuuriaiheisista uutisjutuista ja -sähkeistä. (Ks. esimerkit liitteessä 1 a ja b) Käytännössä työ on edennyt siten, että aluksi atk-arkistosta haettiin arkistoinnissa ja arkistohaussa käytettävän luokitusjärjestelmän avulla kaikki kulttuuriin liittyvät dokumentit ja ne tulostettiin.²¹

²¹ Ylen tv-ohjelmien dokumentoinnin tarkoituksena on aineiston uudelleenkäytön mahdollisuus, eli löytää nopeasti esimerkiksi jokin ohjelma, uutisjuttu tai tiettyä aihepiiriä käsittelevä kuva tai juttu. Ohjelmat ja esimerkiksi yksittäiset uutisjutut dokumentoidaan aiheen (sanan) ja sisällön (kuvan) mukaan. Dokumentoinnissa käytetään sanallisen kuvauksen lisäksi kymmenluokitusta. Kulttuuriin liittyvät dokumentit haettiin arkistosta käyttämällä seuraavia luokkia: Taide, yleistä, taidepolitiikka; yleinen taidehistoria, tyyli ja tyyllisuunnat; arkkitehtuuri; kuvataiteet; valokuvaus; taideteollisuus; teatteri; elokuva; musiikki; kirjallisuus; kielitiede. Jokaiseen luokkaan sisältyy useita alaluokkia, jotka sisältyvät hakuun automaattisesti. Esimerkiksi ensimmäinen eli Taide: yleistä, taidepolitiikka -luokka pitää sisällään seuraavat alaluokat: taiteen teoria, taiteilijan työ ja ammatti, taiteen harrastaminen, taidepolitiikka, taide- ja kulttuurijärjestöt, taiteen suojelu, restaurointi ja säilyttäminen, taidekauppa ja taidevälitys, taidenäyttelyt ja taidekokoelmat, taiteen ja kulttuurin kansainväliset yhteistyömuodot.

Tämän jälkeen poimin dokumenteista pois ne, jotka eivät vastaa tämän tutkimuksen määritelmää ”kulttuuri”- tai ”taideuutisesta”.²² Dokumenttikasasta poimin pois myös ne uutisjutut, jotka oli merkitty lähetetyksi alkuillan uutislähetyksessä tai illan myöhäislähetyksessä. Näin tutkimusaineistoksi rajautuivat ainoastaan illan pääuutislähetysten kulttuurijutut. Rajaus on hieman ongelmallinen, sillä dokumentteihin ei sisälly tietoa siitä, onko kello 18:n varhaislähetyksessä ollut kulttuuriuutinen mahdollisesti lähetetty uudelleen illan päälähetyksessä vai ei.²³ Päätin jättää kaikki alkuillan kulttuurijutut tutkimuksen ulkopuolelle. Käytäntöä tukee mm. se, että haastateltujen televisiouutisten toimittajien mukaan alkuillan kulttuurijuttujen lähettäminen uudelleen päälähetyksessä ei ole ”kovin yleistä”. Lisäksi käytäntöä voi perustella myös sillä, että illan pääuutislähetykseen sisältyy yleensä enintään yksi kulttuuriuutisjuttu. Monessa arkistodokumentissa alkuillan lähetykseen on merkitty yksi kulttuurijuttu ja pääuutislähetykseen jokin toinen kulttuuri aiheinen juttu. Koska on yleistä, että kulttuurijuttuja on lähetyksessään vain yksi, on myös ilmeistä, että alkuillan kulttuurijuttua ei ole lähetetty uudelleen, eikä se näin ollen kuulu tutkimusaineistoon.

Toinen määrällisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä ongelma on se, että kaikki todellisuudessa lähetetyt kulttuuri aiheiset jutut eivät löydykään atk-dokumenteista. Esimerkiksi monia kulttuuriuutissähkeistä ei ole nähtävästi dokumentoitu arkistoon lainkaan, koska niiden sisältämä kuva-aines ei ole ollut arkistoinnin kannalta merkittävää. (Richard Creutzin tiedonanto marraskuussa 1999.) Suurin osa tutkimusaineistosta onkin pitempiä uutisjuttuja, sähkeitä mukana on vain vähän. Lisäksi osa dokumentoiduistakin jutuista jää yksinkertaisesti löytämättä kattavasta hakumenetelmästä huolimatta. Tämä voi johtua esimerkiksi dokumentointia tehneen henkilön tekemästä luokitusvirheestä. Esimerkiksi kulttuurin ja taidelajien raja-alueilla liikkuvat aiheet saattoivat jäädä

---

²² Luokitusjärjestelmä toi mukaan myös uutisia, jotka eivät liittyneet ”kulttuuriin”, ja ne poimin heti pois. Mukana oli esim. sellaisia kotimaan uutisia, joissa esiintyy kuvituksena tärkeä rakennus. Rakennuskuva oli luokiteltu arkistoinnissa arkkitehtuuri-luokkaan kuuluvaksi, vaikka jutussa ei ole kyse arkkitehtuurista.

²³ Vain siinä tapauksessa, että alkuillasta lähetetyn jutun kuvitusta on muutettu ja uusi versio on lähetetty pääuutislähetyksessä, jutun aihe ja kuvitus mainitaan dokumentissa toisenkin kerran.

hakumenettelyssä löytämättä, koska aihe on luokitettu johonkin muuhun kuin kulttuuriin tai taiteeseen liittyväksi.²⁴

Onkin syytä korostaa, että tämän määrällisen tutkimuksen tulokset ovat lähinnä vahvasti suuntaa antavia, eivät täysin kattavia. Päätelmiä aineistosta on pyritty tekemään vain suhteellisen merkittävien määrällisten poikkeamien ja muutosten perusteella. Kattavasta luokitus- ja hakujärjestelmästä huolimatta koko tutkimusaineisto on jonkinlainen otos kaikista televisiouutisten päälähetyksissä lähetetyistä kulttuuriuutisista. Otos on syntynyt tietokonejärjestelmän, hakujärjestelmän, kulloisenkin dokumentointitavan ja dokumentointia suorittaneen virkailijan yhteisvaikutuksen tuloksena. Verratessani keväällä 1998 itse manuaalisesti nauhoittamiani uutisia (Honkavaara 1998) ja tv-arkistosta tulostettuja dokumentteja samalta ajalta näyttää siltä, että arkistodokumenteista on jäänyt pois tasaisen paljon kaikenlaisia ja -aiheisia kulttuurijuttuja. Arkiston dokumentointitapa ei siis ainakaan ole yksipuolisesti hylkinyt mitään juttu- tai aiheyyppiä, kulttuuriaiheisia uutissähkeitä lukuun ottamatta.

Arkistodokumentista selviää hieman eri tyyppisiä asioita vuodesta riippuen, sillä dokumentointitapaa on muutettu varsinkin tutkimuskauden alussa, useampaankin otteeseen jopa saman vuoden aikana. Vuoden 1984 alkupuolen dokumenteissa on nähtävissä kaikki uutislähetysten uutisotsikot, joiden joukosta kulttuuriuutinen on poimittava. Myöhempien vuosien dokumenteissa vastaavia otsikkoketjuja ei ole nähtävissä. Vuoden 1984 alkupuolella ylös kirjattu tieto jutun sisällöstä on lyhyt, yhden lauseen mittainen: ”Tsekkoslovakialainen teatteri Cinoherni Klub vieraillee Suomessa”, ”Lontoossa on meneillään laaja suomalaisen kulttuuriharrastuksen esittely”. Dokumentointityötä tehnyt henkilö on ilmeisesti pyrkinyt tiivistämään otsikkoon uutisen ydinasian, mahdollisesti uutistenlukijan ensimmäisen lauseen.

---

²⁴ Proseminaarityössäni (Honkavaara 1998) työskentelytapana oli äänittää illan päälähetykset videonauhalle. Näin manuaalisesti löytyneistä kulttuurijutuista vain osa löytyi tätä tutkimusta varten tehdyn haun perusteella atk-arkiston dokumenteista vastaavalta ajalta. Esimerkiksi aiemmassa tutkimuksessani käsitelty juttu taidemuseoiden nettisivuista (lähetetty 23.3.1998) ei sisälly tähän tutkimukseen, koska siitä ei tulostunut dokumenttia käytettyjen hakusanojen avulla. Dokumentin olisi toki pitänyt tulla esiin "kuvataide, taidemuseot" -hakuluokassa. Voikin olla, että juttu on dokumentoitu esimerkiksi pelkästään luokkaan "internet, nettisivut" tms.

Dokumenttiin kirjattu asiasisältö vaihtelee vuoden 1984 aikana runsaastikin, kyse voi olla esimerkiksi eri dokumenttoijien työtapojen erosta. Dokumentti saattaa nimittäin sisältää vielä edellisiä esimerkkejä vähemmän tietoa uutisen sisällöstä: ”Kaustisen kansanmusiikkijuhlat”. Monissa vuoden 1984 keski- ja loppupuolen dokumenteissa tietoa uutisen sisällöstä on jo enemmän: ”Suomen ja NL:n välillä allekirjoitettiin elokuvatoiminnan yhteistyösopimus; NL lisää sekä yhteistyöelokuvatuotannon että NL:n oman elokuvatuotannon tukemista”, tai ”Suomessa vierailevan USA:laisen (tsekkoslovakialaissyntyisen) elokuvaohjaajan Milos Formanin mielestä historiallisen näytelmäelokuvan ei voi vaatia pysyvän ehdottomassa historiallisessa totuudessa”. Tämänkaltaisista dokumenteista voi päätellä jo enemmän – se esimerkiksi luultavasti mukailee pitkälle uutistenlukijan osuutta. Tällaista ”otsikkoainesta” voi tutkia jossakin määrin myös laadullisin menetelmin.

Alkuvuoden 1984 dokumenteissa ei ole tietoja jutun pituudesta, toimittajasta tai kuvituksesta (itse aiheiluokituskoodia lukuun ottamatta). Toukokuussa 1984 dokumentissa näkyvät jo toimittajan nimi, juttupituus sekä ainakin tärkeimpien kuvien pituus ja sisältö. Samat asiat selviävät myös myöhempien vuosien dokumenteista. Vuodesta 1988 saakka ylös on kirjattu myös jutun nauhoitusaika: merkintä --18.12. kertoo, että kyseessä on alkuillan lähetyksessä lähetetty juttu, kun taas --20.50.15 on illan pääuutislähetysten lopussa lähetetty juttu.

Vuosien 1988-1998 dokumentteihin ylöskirjattu aihe näyttää noudattelevan melko tarkkaan uutistenlukijan puhetta. Tosin dokumentoitu teksti on yleensä hieman lyhyempi kuin uutistenlukijan todellinen teksti: kirjallista dokumenttia on tiivistetty uutistenlukijaan verrattuna karsimalla mm. adjektiiveja.

Arkistodokumentin sisältämää aihetta voi kuitenkin pitää ”uutiskärkenä”, koska se on hyvin samanlainen kuin uutistenlukijan alun perin lukema teksti. Seuraavassa yksi esimerkki. Uutistenlukijan lukema teksti filminauhalla:

Kiinnostus suomalaiseen kirjallisuuteen on kasvamassa ulkomailla. Kynnys englanninkieliselle markkina-alueelle on kuitenkin edelleen **varsin** korkea. Yksi onnistujista on **räväkkä** Rosa Lixsom, jonka uutuuskirja Bamalama käännetään **nyt heti tuoreeltaan** englanniksi. Rosa Lixsom on juuri palannut Irlannin kirjafestivaalilta, jossa hän esitteli tekstejään ja itseään.

Aihe kirjallisen arkistodokumentin mukaan:

Kiinnostus suomalaista kirjallisuutta kohtaan on nousussa ulkomailla. Kynnys englanninkieliselle markkina-alueelle on edelleen korkea. Yksi onnistujista on Rosa Liksom, jonka uutuuskirja Bamalama käännetään englanniksi.

Arkistodokumentteja on käytetty aineistolähteenä paitsi tutkimukseni määrällisessä, myös jossain määrin sen laadullisessa osuudessa. Niistä käytetään tässä tutkimuksessa tilanteesta riippuen joko nimitystä dokumentti, otsikko tai uutiskärki. Määrällisessä tutkimuksessa tehdyt luokitukset ja laskelmat on tehty vähintään kahteen kertaan, joiden välillä oli käytännön syistä johtuen noin vuoden tauko.

5.1. Kulttuurijuttujen määrä vaihtelee paljonkin – vuosittain ja vuodenajoittain

Tutkimieni Yleisradion arkistodokumenttien perusteella kulttuuriuutisjuttujen kokonaismäärä vaihtelee jonkin verran eri tutkimusvuosina. Eri vuosien väliseen juttumäärävaihteluun voivat vaikuttaa mm. kulttuuritarjonnan määrä ja ajanjakson muut uutiset. Esimerkiksi tärkeät kotimaan tai maailmanpolitiikkaan liittyvät uutiset ovat voineet viedä tilaa pehmeämmiltä uutisilta. Lisäksi toimitukselliset valinnat ja arkipäivän tilanteet, mm. kulttuuritoimittajien ja kulttuuriaiheita tekevien kotimaan reporterien määrä, lomat, virkavapaudet tms. ovat voineet vaikuttaa uutisten määrään.

TAULUKKO 1

Kulttuurijuttumäärät Ylen televisiouutisissa (klo 20.30 lähetyksessä) tutkimusvuosina:

Vuosi	1984	1988	1993	1998
juttuja / kpl	132	160	125	151

Vuoden 1984 (132 kpl) ja vuoden 1988 (160 kpl) juttumäärien välillä on suhteellisen suuri ero, varsinkin kun vuoden 1988 joulukuussa televisiouutisten

toimittajat olivat lakossa kolmen viikon ajan - tavallisessa tilanteessa kulttuurijuttuja olisi kertynyt vuonna 1988 vieläkin enemmän. Vuosina 1993 ja 1998 alkuillan ja illan myöhäislähetyksissä oli lisäksi dokumenttien mukaan huomattava määrä kulttuuriutisia. Ne eivät sisälly tämän tutkimuksen varsinaiseen aineistoon, mutta asiasta on kuitenkin syytä huomauttaa. Jos myös näiden lähetysten kulttuuriutiset laskettaisiin mukaan, kulttuuriutisten kokonaismäärä olisi 1990-luvulla huomattavasti suurempi.

Tarkemmin juttuja tarkastellessa käy ilmi, että taloudellisen nousukauden myötä itse kulttuuritarjontaa on vuoden 1988 tienoilla ollut mitä ilmeisemmin enemmän kuin vuonna 1984, ja tarjonta on ollut hyvin monipuolista. Ilmeisesti kulttuurikentän vilkas toiminta heijastuu siis myös uutisten määrään. Toinen selitys juttumäärän kasvamiselle 1980-luvun lopulla voi olla se, että kulttuuri aiheisia juttuja on alettu arvostaa lähetykokonaisuudessa aiempaa enemmän, lähetyksen rauhoittavana ja elämyksellisenä lopetuksena, ja ”kulttuuriosasto” on ollut ylipäätään aiempaa vakiintuneempi

Vuoden 1993 muita vuosia vähäisempää juttumäärää (125) voisi perustella esimerkiksi sillä, että elettiin taloudellisen laman syvintä aikaa, jolloin muu uutisointi vei ehkä tilaa kulttuurilta ja muilta pehmeiltä aiheilta. Lisäksi lama iski tietenkin monella tasolla myös kulttuuriin: määrärahoihin, pääsylipputuloihin, esitysmääriin, ehkä sitä kautta myös uusien produktioiden määriin. Kulttuuria – ja kiinnostavaa uutisoitavaa ei ehkä ollut tarjollakaan samassa määrin kuin nousukauden vuonna 1988.

Vuonna 1998 kulttuuriutisten määrä oli vuoden 1993 lama-aikaan verrattuna noussut (125 jutusta 151 juttuun). Syytä voi miettiä edellisten tapaan – elettiin taas taloudellisesti parempaa aikaa, kulttuurikentällä tapahtui enemmän tms. Edelleenkään kulttuuriutisia ei kuitenkaan ollut joka päivä. Yhtenäkkään tutkimusvuonna kulttuuri ei näytä olevan televisioutisten päälähetysten päivittäinen vakio-osasto.

Vielä vähemmän vakio-osastolta kulttuuri vaikuttaa, kun vertaillaan juttujen jakautumista eri kuukausille. Kesä on tyypillisesti kulttuuritapahtumien vilkkainta

aikaa. Alkupalven ja kevätajan juttumäärät näyttävät silti yllättävänkin pieniltä kesään verrattuna.

TAULUKKO 2

Kulttuurijuttumäärät kuukausittain vuosina 1984, 1988, 1993 ja 1998.

Vuosi/ kk	ta	hel	ma	huh	tou	kes	hei	elo	syy	lok	mar	jou	Yht.
1984	7	4	9	9	3	10	17	15	18	12	14	14	132
1988	7	12	10	8	10	18	25	18	17	19	12	4*	160
1993	10	8	12	7	3	17	17	13	11	7	12	8	125
1998	13	9	10	9	12	22	16	18	11	8	12	11	151

* Toimittajien lakko joulukuussa 1988 kesti kolme viikkoa.

Television kulttuuriuutisointi jakaantuu eri kuukausille välillä hyvinkin epätasaisesti. Esimerkiksi helmikuulta 1984 arkistosta löytyi neljä kulttuurijuttua, toukokuulta kolme ja syyskuulta peräti 18 juttua. Tasaisemmalta vaikuttaa vuosi 1998, jolloin kulttuurijuttujen määrä ei näytä romahtaneen vain muutamaan kappaleeseen yhtenäkkään kuukautena. Kulttuurintäyteiset kesäkuukaudet erottuvat kuitenkin 1990-luvullakin selkeästi joukosta. 1990-luvun lopulla kulttuuria uutisoitiin eri kuukausina suhteellisen tasaisesti, ja siinä mielessä kulttuurin voi katsoa muuttuneen aiempaa vakioituneemmaksi osastoksi. Jos osasto nimittäin halutaan pitää vakiona, se ”ilmestyy” myös mm. erikoistoimittajien loma-aikoina.

Heinäkuu 1988 näyttää olleen ennätyskuukausi - silloin kulttuuriuutisia oli arkiston mukaan melkein joka illalle, yhteensä 25 kappaletta. On huomattavaa, että vuoden 1988 kulttuurijuttujen epätavallisen suuri määrä ei näytä olevan kiinni pelkästään kesäkuukausista, vaan myös elo-, syys- ja etenkin lokakuu ovat olleet kiireisiä. Vuodesta 1988 saakka myös kesäkuu on ollut yksi vuoden vilkkaimmista kulttuuriuutiskuukausista, kun vielä vuonna 1984 kesäkuu näyttää olleen huomattavasti rauhallisempi (10 juttua). Kulttuuria tarjoavien kesäjuhlien ja -festivaalien määrä 1980-luvulla on lisääntynyt ja ne ovat jakaantuneet tasaisesti koko kesäkaudeksi. Televisiouutiset on pysytellyt tarjonnan perässä.

Kiinnostava kysymys on se, miten paljon uutiskilpailijoiden, Ylen televisiouutisten ja Kymmenen uutisten kulttuuritarjonta eroaa toisistaan. 1980- ja 1990-luvun uutiskilpailu ei näyttäisi oman tutkimukseni mukaan juuri lisänneen kulttuuriuutisten määrää Ylen televisiouutisissa, etenkin vuoden 1993 kulttuurijuttujen määrä on niin vähäinen. Aiemman tutkimuksen perusteella kulttuuriuutisointi on ollut kilpailijoilla volyymiltään samanlaista. Risto Sinkon tilastoinnin mukaan vuonna 1981 ennen Kymmenen uutisten alkamista Ylen televisiouutisissa kulttuuriuutisia oli 1,5% kaikista jutuista. Ilmeisesti Kymmenen uutisten tulo lisäsi myös kulttuurin uutisointia: syksyllä 1981 Ylen uutisista 5,9% käsitteli kulttuuria, Kymmenen uutisten kulttuurimäärä oli 4,8% jutuista. On kuitenkin syytä huomata, että kulttuurijuttujen määrä liittyy paljolti myös vuodenaikaan, etenkin kevättalvi vaikuttaisi olevan hiljaista aikaa, kesällä ja syksyllä uutisia on aina enemmän. Sinkon mukaan keväällä 1982 Ylellä oli kulttuurijuttuja 2,2%, Kymmenen uutisilla 5,4%. Saman vuoden syksyllä luvut olivat 6,5% ja 6,9%. (Sinkko 1985, 4.)²⁵ Kiinnostavaa on ainakin se, että Kymmenen uutiset näyttää uutisoineen kulttuuria aivan 1980-luvun alussa jopa hieman enemmän kuin Ylen televisiouutiset.

Halosen mukaan tammi-maaliskuussa 1995 Ylen pääuutislähetyksessä oli kulttuurijuttuja 3,3% ja Kymmenen uutisissa 3,9% (Halonen 1995, 37, 41). Käytännössä taulukoista käy ilmi, että seitsemän tutkimuspäivän aikana molemmilla kilpailijoilla oli yhteensä kolme kulttuurijuttua lähetyksissään. Myös maaliskuussa 1998 määrä näytti olevan sama, noin kolme kulttuurijuttua viikossa sekä Ylen päälähetyksessä että Kymmenen uutisissa (Honkavaara 1998, 5-7). Näiden lukujen valossa kulttuurijuttujen määrä näyttäisi molemmilla kilpailijoilla pysyneen suhteellisen samanlaisena 1980- ja 1990-luvulla. Pienessä otoksessa (kaikissa em. tapauksissa yhdestä viikosta kolmeen neljään viikkoa) prosenttiluku kuitenkin nousee tai laskee selvästi jo yhden jutun ansiosta. Pehmeiden aiheiden

²⁵ Sinkko ei kerro, millaisia uutisia hän on luokitellut kulttuuriuutisiksi. Lisäksi tutkimuksessa mukana vain kolme tai neljä viikkoa, joten prosenttiluvut voivat olla vain viitteellisiä. Toisaalta tutkimuksen aineisto on koettu riittäväksi siihen, että sen avulla voidaan arvioida kilpailevien uutisten välisiä eroja. Myös jonkinlaista kulttuurijuttujen prosenttivertailua voidaan tutkimuksen perusteella tehdä.

lisääntyessä television uutislähetyksissä kulttuurin osuus kaikista jutuista näyttäisi pysyneen suhteellisen samanlaisena.

5.2. Musiikki on useimmin uutisoitu kulttuurin laji

Kulttuurin eri osa-alueita ja taiteen eri lajeja ei uutisoida televisiouutisissa minkään tiukan tasapuolisuusperiaatteen mukaisesti. Mm. toimittajan omat mieltymykset ja erikoisalot vaikuttavat ainakin jossain määrin juttuaiheen ja taiteenlajinkin valintaan. Osa kulttuurin alueista esiintyykin televisiouutisissa selvästi muita useammin, esim. musiikki ja kuvataide, toiset selkeästi vähemmän, kuten arkkitehtuuri tai tanssi. Painotusten tosiasialliseksi selvittämiseksi kirjasin arkistodokumenteista ylös kunkin kulttuuriuutisjutun taidelajin - musiikki, kuvataide, kirjallisuus, elokuva, teatteri, arkkitehtuuri, tanssi tai ”muu”. Luokkaan ”muu” kirjattiin ne jutut, joissa käsiteltiin useampaa taiteen lajia samassa jutussa. ”Kuvataide”-luokkaan laskettiin maalaustaiteen ja kuvanveiston lisäksi myös valokuva, muotoilu sekä muu näyttelytoiminta. Kuvataidetta paremmin luokan nimeksi sopisikin ehkä ”eri tyyppinen näyttelytoiminta”.

Musiikki näyttää olevan useimmin uutisoitu kulttuurin laji. Vuotta 1988 lukuun ottamatta musiikkiuutisia on ollut kappalemääräisesti ja prosentuaalisesti eniten. Vuonna 1984 kulttuuriuutisista valtaosa eli peräti 37% käsitteli musiikkia, ja vaikka musiikkiuutisten määrä on myöhempinä tutkimusvuosina laskenut, niin prosentit ovat vieläkin suhteellisen korkeita: lähes 30% vuonna 1993 ja 26,5% eli runsas neljäsosa vuonna 1998. Kokonaisuudessaan musiikkiuutisointi näyttäisi vähentyneen reilut kymmenen prosenttia vuodesta 1984 vuoteen 1998 tultaessa. Musiikin laskeva käyrä kertoo ainakin siitä, että kulttuurin osa-alueita painotettiin 1980-luvun alkupuolella eri tavalla, ”tasapuolisuus” on 1990-luvun ilmiö. 1980-luvun alkupuolen kärjistetystä musiikkivaltaisuudesta on myöhemmin luovuttu, vaikka musiikki onkin edelleen suosittu ja hallitseva aihepiiri.

TAULUKKO 3

Kulttuuriuutisten jakautuminen taiteenlajin mukaan. Juttujen kappalemäärä sekä suluissa juttujen prosentuaalinen osuus kaikista vuoden kulttuurijutuista.

Taiteen laji	1984	1988	1993	1998
Musiikki	49 (37,1%)	36 (22,5%)	37 (29,6%)	40 (26,5%)
Kirjallisuus	23 (17,4%)	21 (13,1%)	10 (8,0%)	24 (15,9%)
Kuvataide	21 (15,9%)	53 (33,1%)	24 (19,2%)	31 (20,5%)
Elokuva	11 (8,3%)	14 (8,8%)	16 (12,8%)	18 (11,9%)
Teatteri	10 (7,6%)	12 (7,5%)	11 (8,8%)	17 (11,3%)
Arkkitehtuuri	8 (6,0%)	9 (5,6%)	7 (5,6%)	9 (6,0%)
Tanssi	4 (3,0%)	5 (3,1%)	5 (4,0%)	6 (4,0%)
Muu	6 (4,5%)	10 (6,3%)	15 (12,0%)	6 (4,0%)
Yhteensä/kpl	132 (100%)	160 (100%)	125 (100%)	151 (100%)

Vuonna 1988 musiikin valtaistuimen on ottanut poikkeuksellisesti kuvataide – 53 juttua ja 33% kaikista vuoden kulttuurijutuista. Musiikkijuttuja dokumenteista löytyi vuodelta 1988 vain 36 kappaletta. Vuoden 1988 aikana Suomessa on ollut esillä huomattavan suuri määrä ulkomaista kuvataidetta, esimerkiksi runsaasti neuvostoliittolaista taidetta, ja kotimaisetkin näyttelyt ovat olleet suuria ja näyttäviä. 1980-luvun lopulla kuvataiteessa elettiin ylikumentunutta nousukautta, ja uutisten määrässäkin näkyy, että kuvataidekentällä tapahtui. Vuoden 1988 kuvataideuutisista muutama käsittelee ennätysnäytöksiä taidehuutokaupoissa, mutta suurin osa on tavallisia näyttelyjuttuja. Vuosina 1993 ja 1998 kuvataide on heti musiikin jälkeen yleisimmin uutisoitu taiteenlaji (noin viidennes eli 19,2% ja 20,5% jutuista), kun se vielä vuonna 1984 hävisi niukasti kirjallisuudelle.

Kirjallisuuden asema televisiouutisten taidelajikentässä on kiinnostava kysymys, onhan se taiteen lajeista television kannalta epävisuaalisin ja kirjallisuusjutut ovat ehkä joukon vaikeimpia kuvitettavia. Vuonna 1984 kirjallisuuden osuus kulttuurijuttujen kokonaismäärästä oli suurin, 17,4%. Sen jälkeen kirjallisuuden uutisointi näyttää vähentyneen; vuonna 1988 vain 13,1% ja vuonna 1993 enää 8% jutuista. Toimittajahaastatteluissa syyt etsittiin mm. siitä, että kirjallisuuden

yleinen arvostus ja merkitys yhteiskunnassa on vähentynyt. Vuonna 1998 kirjallisuusuutisia on kuitenkin taas enemmän, noin 16% ja kappalemääräisesti suurin piirtein saman verran kuin vuonna 1984. Yksinkertaisin syy määrän kasvulle voisi olla se, että vuonna 1998 televisiouutisissa työskenteli kirjallisuudesta erityisen kiinnostunut kotimaan reportteri (Papinniemi). Arkistoa tarkastelemalla ei kuitenkaan näytä siltä, että yksi ja ainoa toimittaja olisi vastuussa kirjallisuusuutisista ja siten niiden määrän kasvusta.

Elokuvauutisten määrä on kasvanut jonkin verran 1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa. Vuonna 1984 elokuvauutisia oli reilut 8%, vuonna 1988 suurin piirtein saman verran, mutta vuonna 1993 jo 13% ja vuonna 1998 noin 12% jutuista. Myös kappalemääräisesti jutut ovat lisääntyneet. Vuoden 1984 elokuvauutiset käsittelevät lähes yksinomaan kotimaista elokuvaa, kun vuodesta 1988 lähtien uutisia on tehty myös ulkomaisista, lähinnä yhdysvaltalaisista kassamagneetti-elokuvista. Lisäksi toistuvia aiheita ovat tietenkin erilaiset elokuvatapahtumat sekä palkintojenjakotilaisuudet, esim. Oscar-palkintojen jako, joka ei kuitenkaan kuulunut aihepiiriin vielä vuonna 1984. Jälleen yksi määrän kasvun selityksistä voi olla toimittajan erikoisosaaminen ja kiinnostus: mm. elokuvaan erikoistunut Jouni Tulonen aloitti työskentelynsä Ylen televisiouutisissa vuonna 1989. Toisaalta myös elokuvan asema ja kiinnostavuus mediakentässä ovat kokeneet muutoksia. Vuonna 1993 uutisoitiin yhdysvaltalaisia kassamagneettielokuvia ja suomalaisen elokuvan huonoa tilannetta, 1990-luvun lopulta lähtien on eletty kotimaisen elokuvan nousukautta, mikä näkyy tietenkin myös juttujen aiheissa ja juttumäärissä. Vuonna 1998 uusista tai tulevista kotimaisista elokuvista uutisoitiin esim. Kuningasjätkä, Ihanat naiset rannalla, Pitkä kuuma kesä ja Rukajärven tie. Sen sijaan vuonna 1984 vastaavia juttuja tehtiin vain Tuntematon sotilas -elokuvasta: ”Tuntemattoman sotilaan uuden version kuvaukset alkavat pian” (1.3.1984), ”Uudelleen filmattavan Tuntematon sotilas -elokuvan kuvaukset ovat puolivälissä” (2.8.1984).

Samoin kuin elokuvan, myös teatterijuttujen määrä näyttää nousseen aavistuksen 1980-lukua ja 1990-lukua verrattaessa, 1980-luvun 7,5 prosentin tienoilta vuoden 1998 reiluun 11 prosenttiin. Teatterijutut ovat ainakin visuaalisuudessaan kiinnostavia ja helppoja juttuaiheita. Jos ja kun 1990-lukuun liittyy

uutismaailmassa entistä voimakkaampi visuaalisuus- ja elämyshakuisuus, elokuva- ja teatteriuutisoinnin lisääntyminen voisi liittyä siihen: molemmat ovat visuaalisia ja toiminnallisia aihepiirejä.

Arkkitehtuurin ja tanssin osuudet ovat pysyneet lähes samanlaisina, yhtä pieninä kaikkina tutkimusvuosina. Arkkitehtuurista on tehty televisiouutisissa vuosittain 7-9 juttua, tanssista vielä vähemmän, 4-6 juttua vuosittain. Yhden haastatellun toimittajan mukaan tanssijuttujen vähyys voi esimerkiksi johtua siitä, että tanssin saralla ei ole tutkimusvuosina ”tapahtunut” kovin paljon. Toimittaja pyrkii rekisteröimään muutoksia (ja ”uutuuksia”) alan sisäisellä kentällä, ja jos sellaisia ei ole, ei tehdä uutisiakaan.

Määrällisesti tarkasteltuna kulttuurin eri alojen asema ei ole muuttunut kovinkaan paljon 1980-luvulta 1990-luvulle. Suosituimmat musiikki ja kuvataide ovat pitäneet asemansa, harvinaisemmat, kuten tanssi ja arkkitehtuuri ovat kaikkina tutkimusvuosina harvoin uutisoituja. Kulttuuriuutisten kuva on kuitenkin selvästi monipuolistunut vuoden 1984 jälkeen, kun musiikkiuutisointi on vähentynyt ja teatteri ja elokuva ovat saaneet hieman enemmän tilaa. Kun vuonna 1984 kulttuuriuutisia vallitsivat kolme suurta – musiikki, kuvataide ja kirjallisuus, vuonna 1998 niiden lisäksi myös teatterin ja elokuvan voi laskea mukaan tähän suurempien tai keskisuurten ryhmään. Näin ollen televisiouutisten ”kulttuuri-osasto” palveli 1990-luvun lopulla katsojiaan aiempaa monipuolisemmin.

5.3. Televisiouutisten kulttuuri on korkeakulttuuria, ammattilaiskulttuuria ja aikuisten kulttuuria

Halusin selvittää tutkimuksessa myös korkeakulttuurin, populaari- ja viihdekulttuurin, lasten- ja nuortenkulttuurin sekä harrastajakulttuurin osuuksia kulttuuriuutisista. Selkein tapa selvittää osuuksia oli mielestäni laskea pelkästään populaari- ja viihdekulttuuristen, lasten- ja nuortenkulttuuria käsittelevien ja harrastajakulttuurista kertovien juttujen määrä. Kaikki muu on lähes poikkeuksetta korkeakulttuuria, aikuisten kulttuuria ja ammattilaiskulttuuria.

Populaari- ja viihdekulttuurin määrittely on joissakin tapauksissa vaikeaa – milloin esimerkiksi elokuva on populaari-, milloin korkeakulttuuria? Tässä tutkimuksessa populaarikulttuuriksi laskettiin suuria yleisömääriä houkuttavat kotimaiset ja ulkomaiset menestyselokuvat, vastakohtana ns. pienen yleisön taide-elokuvalle. Tällöin esimerkiksi erilaiset (taide)elokuvafestivaalit jätettiin korkeakulttuurin puolelle. Populaarikulttuuriksi laskettiin myös rock-, pop- ja viihdemusiikki (myös lavakulttuuri, tango, esim. Seinäjoen tangomarkkinat) ja niihin liittyvät tähdet, sekä ”tähtikulttuuri” yleisemminkin - esimerkiksi uutiset Oscarien jakotilaisuuksista jne. Lisäksi populaarikulttuuriksi laskettiin esim. sarjakuva. Tärkeintä luokittelussa on se, että luokitteluperusteet ovat olleet jokaisen vuoden kohdalla samat. Näin saadaan ainakin jonkinlaista yleiskuvaa tilanteen muutoksesta.

Myös harrastajakulttuurin määrittelemisen voi olla hankalaa, ainakin pelkkien lyhyiden uutisotsikoiden perusteella. Esimerkiksi kesäteatterijutuista osa on laskettu harrastajakulttuurin piiriin - kun arkistodokumentissa eli jutun ”kärjessä” on mainittu, että kyseessä on nimenomaan harrastajavoimin tehty teatteri. Osa kesäteattereista on kuitenkin ammattimaisia, ja ne kuuluvat siten ammattikulttuurin piiriin. Lasten- ja nuortenkulttuuria käsittelevien juttujen poimimisessa ei ollut vaikeuksia.

TAULUKKO 4

Populaari- ja viihdekulttuuria, lasten- ja nuortenkulttuuria sekä harrastajakulttuuria käsittelevien juttujen määrä (kpl) vuosittain sekä niiden prosentuaalinen osuus kaikista vuoden kulttuurijutuista.

	1984	1988	1993	1998
Populaari- ja viihde-kulttuuri	5 (4%)	19 (11,9%)	13 (10,4%)	28 (18,5%)
Lasten- ja nuoriso-kulttuuri	7 (5%)	6 (3,8%)	2 (1,6%)	4 (2,6%)
Harrastaja-kulttuuri	3 (2%)	2 (1,3%)	1 (0,8%)	2 (1,3%)
Kaikki jutut	132 (100%)	160 (100%)	125 (100%)	151 (100%)

Arkistodokumenttien mukaan populaarikulttuuri on tullut televisiouutisten aihepiiriksi toden teolla vasta 1980-luvun puolivälin jälkeen, mutta kuitenkin jo ennen populaarikulttuuriin erikoistuneen toimittajan tuloa uutistoimitukseen vuonna 1989. Vuonna 1984 populaarikulttuuriseksi laskettavia uutisia oli aineistossa vain viisi kappaletta (4% kaikista jutuista), vuonna 1988 puolestaan jo 19 kappaletta (noin 12% kaikista jutuista). 1990-luvun lopulla populaarikulttuuria käsittelevien juttujen määrä on edelleen noussut, noin viidesosaan kaikista kulttuurijutuista (18,5%). Kyse on yleisestä kehityksestä, populaarikulttuurin noususta korkeakulttuurin rinnalle uutisaiheena ja jokapäiväiseen elämään kulutuksen kautta liittyvänä aihepiirinä.

Lisäksi 1990-luvun arkistodokumenteista käy ilmi, että illan myöhäislähetyksissä (noin kello 23) on runsaasti populaarikulttuurin piiriin kuuluvia juttuja, etenkin rock- ja pop-konserteista, jotka ovat alkaneet suhteellisen myöhään illalla. Niistä välitetään illan myöhäislähetyksissä haastatteluja, joskus myös aivan tuoretta kuvaa ja tunnelmia. Se, että monet tällaiset uutisjutut jäävät illan myöhäislähetykseen, voi riippua nimen omaan konserttien myöhäisestä ajankohdasta – juttu ei ehdi illan päälähetykseen. Toisaalta se että rock- ja pop-jutuista moni jää illan myöhäisempään lähetykseen, saattaa jopa pitää itse päälähetysten jollakin tavalla arvokkaampana. Rokkarit ja popparit sopivat paremmin yölähetykseen.

Kiinnostavaa on, että vuoden 1984 dokumenteista ei löydy yhtään juttua kesän erilaisista rockfestivaaleista, vaikka niitä siihen aikaan järjestettiin. Rockfestivaaliuutiset ilmestyvät tässä aineistossa televisiouutisiin vasta vuonna 1988; vuoden 1988 jutut ovat Oulun Kuusrockista sekä Seinäjoen Provinssirockista. Sen jälkeen rockfestivaalijutut ovat jokakesäistä varmaa tavaraa, esimerkiksi Provinssirock on uutisoitu myös vuonna 1993 ja 1998. (Ks. taulukko kesän musiikkitapahtumista liitteessä 3.) Vuonna 1984 rockfestivaaleja ei joko koettu uutisarvoisina tai uutisiin sopivina aiheina, tai niiden uutisointiin ei esim. ole riittänyt resursseja – vakituksia kulttuuritoimittajia oli vain yksi.

Toinen hieman samaan sarjaan kuuluva kehityskulku on kesäteatterien nousu Ylen televisiouutisten pysyväksi uutisaiheeksi. Vielä vuonna 1984 kesän uutisista yksikään ei käsitellyt varsinaista kesäteatteria, vuonna 1988 tällaisia uutisia on aineistossa vain yksi. Sen sijaan 1990-luvulla kesäteatterista on tullut kesän kestoaihe - kesäteatterien uusia produktioita, toimintaa ja menestymistä (johon sää vaikuttaa oleellisesti) seurataan kesäkuukausien kuluessa useaan otteeseen, ja juttuja on tehty niin Helsingistä, Tampereen Pyynikiltä kuin maakuntien pienistä harrastajateattereistakin. Kesäteatteri onkin televisiouutisissa yksi harvoista aihealueista, jolla myös harrastajakulttuuri saattaa silloin tällöin päästä esille. Verrattaessa vuosia 1984 ja 1988 ero on selkeä: vuonna 1988 uutisia on tehty selkeästi enemmän sellaisista aiheista, jotka ”kiinnostavat” kansaa, eli tapahtumista, jotka vetävät suuria yleisömääriä, oli sitten kyse rocktähdistä tai uusimmasta yhdysvaltalaisesta kassamagneettielokuvasta.

Lasten- ja nuortenkulttuuria käsittelevien juttujen määrä on vähäinen kaikkina tutkimusvuosina, mutta näyttää jonkin verran laskeneen 1980-luvulta 1990-luvulle (1980-luvun noin 4-5 prosentista 1990-luvun 1,6 - 2,6 prosenttiin). Toisaalta Ylen arkistodokumenteista käy ilmi, että lastenkulttuuria käsitteleviä uutisia toki on ollut 1990-luvulla – monet jutuista vain on lähetetty alkuillan uutislähetyksessä. Vaikuttaisi siltä, että lastenkulttuuria käsittelevät uutiset sijoitetaan mielellään alkuiltaan, jolloin televisiossa lähetetään muutakin lapsia ja lapsiperheitä kiinnostavaa ohjelmaa. Toisaalta lastenkulttuurijutun päätyminen varhaisempaan

lähetykseen voi olla merkki siitä, että aihe ei ole kyllin kiinnostava tai painava illan päälähetykseen.

Aikuisten harrastajakulttuuria käsittelevien juttujen määrä on äärimmäisen pieni kaikkina tutkimusvuosina. Huomionarvoisinta on ehkä se, että aihepiiriä ylipäätään sivutaan edes muutaman kerran vuodessa. Yleisradion televisiuutisten päälähetyksen kulttuuriuutisointi on siis ollut sekä 1980- että 1990-luvulla äärimmäisen ammattikulttuurikeskeistä. Se on myös hyvin korkeakulttuuripainotteista, mutta jo 1980-luvun lopulla ja etenkin 1990-luvun lopussa populaarikulttuurin osuus jutuista näyttää kasvaneen selvästi. Lasten- ja nuortenkulttuurijutut ovat sen sijaan päälähetyksessä harvinaisia.

Jos tilannetta arvioi puhtaasti siitä näkökulmasta, mitä ihmiset oikeasti kulttuurin saralla kuluttavat, on esimerkiksi tv-uutisten jatkuva suhteellisen aktiivinen klassisen musiikin, mm. oopperan uutisointi lähtökohdiltaan tiedottavaa, mutta myös hieman valistavaa, ylhäältä alaspäin annettua. Mm. oopperahan ei ole mikään ”koko kansan suosikkilaji”. Oopperauutiset eivät konkreettisesti kosketa kovinkaan suurta määrää yleisöstä.²⁶ Lehtien kulttuuriosastolla oopperajutun voi jättää lukematta, mutta televisiuutisissa juttu on osa lähetyskokonaisuutta. Näin ollen televisiuutiset tietysti mielessä positiivisesti antavat tai negatiivisemmin pakkovälittävät kansalle tietoa klassisesta korkeakulttuurisesta taiteesta, molemmilla tutkimusvuosikymmenillä. Katsojatutkimusten mukaan televisiuutisia katsotaan mm. sen takia, että se on hyvä yleissivistyksen kannalta tai niiden katsominen kuuluu sivistyneen kansalaisen velvollisuuksiin. Näihin velvollisuuksiin tai etuoikeuksiin voi tietysti kuulua tietää jotakin myös vaikkapa oopperasta, vaikkei oopperassa koskaan kävisikään.

---

²⁶ Esim. vuodet 1981 ja 1991 kattavan tutkimuksen mukaan suomalaisista vain 25% oli käynyt elämänsä aikana oopperassa, kun peräti 75% ei ollut koskaan käynyt oopperassa. On kuitenkin syytä muistaa, että uusi oopperatalo valmistui vuonna 1993 ja sen myötä käyttäjäkuntakin lienee laajentunut. Muuton ansiosta myytyjen lippujen määrä liki kaksinkertaistui. (Kulttuuritilasto 1999. Kulttuuri ja viestintä 1999:2. Tilastokeskus, Helsinki, s. 228.)

5.4. Siirtymä kilpailu- ja palkintouutisista merkkipäivä- ja ilmiöjuttuihin

Halusin selvittää myös sitä, minkä tyyppiset aiheet ja tapahtumat päätyvät kulttuuriuutisiksi: miten paljon kulttuuriuutisissa on esimerkiksi erilaisia kilpailu- tai palkintouutisia, miten paljon kulttuuritapahtumiin keskittyviä uutisia, tai erilaisista uutuuksista kertovia juttuja, konfliktiuutisia jne, ja ovatko esimerkiksi palkinto- ja kilpailu-uutiset lisääntyneet vai vähentyneet 1980-luvulta 1990-luvulle. Tarkoituksena oli siis selvittää jonkinlaista "uutistapahtumatyyppiä". Jutut jaettiin luokkiin uutiskärkensä (eli arkistodokumentin) sisällön mukaan.

"Tapahtumauutisiksi" laskin uutiskärjet, joissa kerrotaan sinänsä ajankohtaisesta tapahtumasta (esim. festivaalista, konsertista tai näyttelystä) mutta toteavasti, korostamatta selkeästi tapahtuman uutuusarvoa, tai tapahtumaan jollain tapaa sisältyvää uutuusarvoa. Seuraavissa uutiskärjissä on ajankohtaisena elementtinä pelkästään ilmaus "tänä vuonna" ja keskiössä on itse tapahtuma:

Joensuun laulujuhlien teemaan kuuluvat tänä vuonna mm. työväenmusiikki, isänmaalliset laulut sekä kirkkomusiikki. (21.6.1988)

Tampereen taidemuseon kesänäyttelyssä on tänä vuonna kaksi suomalaista kuvataiteen klassikkoa, kuvanveistäjä Viktor Jansson ja taidemaalari Magnus Enckell. (10.6.1988)

"Uutuuksijuttujen" kärjessä kerrotaan ensi-illoista, kantaesityksistä ja muista mahdollisista uusista kulttuurikentän tuotteista, asioista, ilmiöistä tai ihmisistä, ja uutuusarvo on jutussa esillä heti alussa:

Alexander Dumas´n suosittuun romaaniin perustuvaa balettia Kamelianainen esitetään **ensimmäistä kertaa** Suomen Kansallisbaletissa. (17.10.1988)

Tapahtuma- ja uutuuksijuttujen sekä erilaisista muutoksista kertovien juttujen erottaminen toisistaan osoittautui käytännössä hankalaksi. Muutosuutiseksi luokiteltiin esimerkiksi seuraavanlaiset:

Taidegalleriat ovat vasta aivan viime aikoina päässeet ylös lamavuosien ahdingosta. Nyt nykytaidekin käy jo kaupaksi kohtuullisen hyvin – teosten hintataso ei kuitenkaan vielä ole noussut. Helsingin opastettujen galleriakierrosten suosio kertoo myös kiinnostuksesta. (28.8.1998)

Monissa vuoden 1984 dokumenteissa uutisen sisältö on ilmaistu niin lyhyesti, ettei siitä voi päätellä uutisen tyyppiä. Myöhempien vuosien uutiskärjissä eri tyytit saattavat mennä päällekkäin, tai yksi kärki voi sisältää monta tyyppiä peräkkäin. Taulukon perusteella voikin mielestäni päätellä vain sen verran, että erilaiset tapahtuma- ja uutisuusuutiset ovat odotetusti kulttuuriuutisoinnin perusta ja valtavirta molemmilla tutkimusvuosikymmenillä.

TAULUKKO 5

"Uutistapahtumatyytit".

Uutistyyppi	1984	1988	1993	1998
Tapahtuma	30 (22,7%)	26 (16,3%)	29 (23,2%)	33 (21,9%)
Kilp/palk.	32 (24,2%)	26 (16,3%)	8 (6,4%)	16 (10,6%)
Uutuus	27 (20,4%)	59 (36,9%)	41 (32,8%)	42 (27,8%)
Vierailu	17 (12,9%)	14 (8,8%)	6 (4,8%)	13 (8,6%)
Konflikti	5 (3,8%)	10 (6,3%)	10 (8,0%)	2 (1,3%)
Muutos	5 (3,8%)	7 (4,4%)	7 (5,6%)	5 (3,3%)
Nimitys	3 (2,3%)	1 (0,6%)	-	-
Sopimus	2 (1,5%)	1 (0,6%)	1 (0,8%)	1 (0,7%)
Juhla/ merkkipäivä	2 (1,5%)	4 (2,5%)	1 (0,8%)	11 (7,3%)
Kuolema	2 (1,5%)	-	3 (2,4%)	4 (2,6%)
Erikoisuus	1 (0,8%)	1 (0,6%)	3 (2,4%)	-
Tilasto	1 (0,8%)	1 (0,6%)	2 (1,6%)	-
Ennätys	-	5 (3,1%)	1 (0,8%)	5 (3,3%)
Ilmiö	-	1 (0,6%)	6 (4,8%)	14 (9,3%)
Määritte- lemätön	5 (3,8%)	7 (5,6%)	7 (5,6%)	5 (3,3%)
Juttuja yhteensä	132 (100%)	160 (100%)	125 (100%)	151 (100%)

Kilpailu- ja palkintouutiset näyttävät vähentyneen 1990-luvulla: kun vuonna 1984 niitä oli yli 24% kulttuuriuutisista, vuonna 1993 kilpailuja ja palkintoja oli vain reilut 6% ja vuonna 1998 runsaat 10% jutuista. On kuitenkin syytä muistaa, että suuri osa kilpailu- ja palkintouutisista on luultavasti jäänyt aineiston ulkopuolelle, koska uutissäkkeet eivät välttämättä näy dokumenteissa, ja moni kilpailu- ja palkintouutisista lienee tehty juuri sähköeksi. Sama koskee kuitenkin kaikkia

tutkimusvuosia, joten ilmeistä on, että kilpailu- ja palkintouutisointia on joko vähennetty tai niistä on tehty entistä enemmän pelkkiä sähkeitä. Joka tapauksessa kilpailu- ja palkintouutisten asema näyttää muuttuneen, ne eivät aiheena ole yhtä suosittuja ja tärkeitä 1990-luvulla kuin 1980-luvulla.

”Vierailu-uutisen” kärjessä korostetaan vierailua, eli taiteilijan tai tähden Suomeen tuloa ja siellä olemista, (tai suomalaistaiteilijan vierailua ulkomailla), vierailijan kansallisuutta, ja vierailulla esillä olevia asioita:

Garpin maailma-teoksellaan maailmanmaineeseen noussut **amerikkalainen** kirjailija John Irving **vierailee Suomessa. Syy on kirjailijan uusin romaani**, mutta mainostamisen lisäksi Irving kerää Euroopan kiertueeltaan materiaalia seuraavaa romaaniaan varten. (17.10.1998)

Myös vierailu-uutisten määrä on vähentynyt jonkin verran 1980-luvulta 1990-luvulle. Erilaisista vierailuista on ehkä tullut yleisempiä tai tavanomaisempia, niihin on totuttu, eivätkä ne siksi enää ole niin uutisarvoisia. Varovasti, hyvin pieneen aineistoon perustuen voisi sanoa, että etenkin vuoden 1984 kirjailijavierailu-uutisissa näyttävät korostuvan kirjailijan yhteiskunnalliset tai taiteelliset näkemykset (jutuissa käsitellään esim. Etelä-Afrikan rotusortoa tai uutta kirjallista koulukuntaa), kun taas 1990-luvun kirjailijavierailu-uutisissa haastateltavan persoona tai teos, ja samalla sen markkinointi nousee enemmän keskiöön. Samalla jutuista on tullut myös henkilökeskeisempiä aiemman asiakeskeisyyden sijaan.

”Erikoisuutta” painottavissa jutuissa uutiskärkeen on rakennettu tieto kulttuuritapahtuman yms. erikoisuudesta, harvinaisuudesta tai poikkeuksellisuudesta. Kyseessä on uutuuus tai tapahtuma, mutta jutun uutisarvo perustuu nimenomaan erikoisuuteen. Näitä juttuja aineistossa on vain vähän puhtaana. Monessa uutuuusarvoa korostavassa uutisessa erikoisuus voi olla yksi jutun kiinnostusta lisäävistä tekijöistä. Tässä kuitenkin erikoisuutta ilmaiseva uutiskärki:

Turun kaupunginteatterin ohjelmistossa on kaksi **poikkeuksellista ja esityspuitteiltaan erikoista** näytelmää. Toinen on vanhassa köysitehtaassa tapahtuva näytelmä Kohtauksia eräästä teloituksesta ja toinen Hernando ja jumalankaataajat.(1.10.1988, ao.)

Kilpailu- ja palkintouutiset sekä konfliktiuutiset muodostavat kulttuuriuutisten joukossa jonkinlaisen ”kovemman” ytimen, samoin uutiset nimityksistä, sopimuksista, kuolemantapauksista, sekä uutiset ennätysuurista yleisömääristä tai produktioista. Tilastouutisen taustalla puolestaan on vasta julkaistu tilastollinen tutkimus; kulttuurin alueella ne ovat melko harvinaisia. Kilpailu- ja palkintouutisia lukuun ottamatta kaikki nämä ryhmät jäävät kulttuuriuutisissa pieniksi.

Selvä 1990-luvun ja etenkin sen loppupuolen ilmiö ovat ns. ”ilmiöjutut”. Ilmiöjutuiksi on tässä tutkimuksessa luokiteltu ne uutiset, joiden kärjessä kerrotaan jostakin kulttuurin lajin tai alalajin yleisestä trendistä, ilmiöstä tai laajamittaisesta muutoksesta. Tällöin koko uutinen alkaa jonkinlaisella yleistyksellä, tiivistelmällä tai arviolla. Uutisen varsinainen alkuperäinen aihe, eli yksittäinen esimerkki, uutuuus tai tapahtuma, josta käsin on todellisuudessa lähdetty etsimään näitä ”yleisempiä trendejä”, tulee vasta kärjen jälkeen. Esimerkiksi seuraavassa puhutaan ensin yleisesti klassikkokirjallisuuden suomennostilanteesta ja vasta sitten edetään siihen, mikä on saanut koko uutisen liikkeelle: uusi klassikkosuomennos on ilmestynyt äskettäin.

Monet kirjallisuuden merkkiteokset ovat yhä suomentamatta. Suurimmat aukot löytyvät lyriikan alueelta, mutta puutteita on kaikessa kirjallisuudessa. Pikku hiljaa aukot kuitenkin täyttyvät, **tällä viikolla on julkaistu suomeksi jälleen yksi klassikko.** (18.9.1998)

”Ilmiön” rakentamisella jutun alkuun voi olla monenlaisia funktioita. Yksi on se, että todellakin on tutkittu (tutkija on tutkinut tai toimittaja on tehnyt ”tutkimuksen”) ja on löydetty jokin uusi trendi, tapa, suurehko joukko samanlaisia ilmiöitä tai tapahtumia. Toisaalta monissa kärjissä on kyse siitä, että yksittäisen tapahtuman ympärille on alettu rakentaa laajempaa viitekehystä, ilmiötä, ja näin jutun painoarvo lisääntyy. Kyse voi olla myös siitä, että juttu on itse asiassa uutisena ilmeisen myöhässä: edellisessä esimerkissä kirja on julkaistu aiemmin ”tällä viikolla”, ei ”tänään”. Kun jutun alkuun rakennetaan jotakin kiinnostavaa ja yleistä, saadaan piilotettua se, ettei juttu ole enää todellisuudessa päiväkohtainen, vaikka se toki on edelleen ajankohtainen. Kulttuurin piirissä useimmat asiat eivät yleensä vanhene yhtä nopeasti kuin muussa uutismaailmassa. Samaten ilmiöjuttuja voidaan rakentaa ajattomista aiheista, jostakin ajassa liikkuvasta

trendistä kertova uutinenhan voidaan tehdä nyt tai kuukauden päästä, ja ajattomuudessaan se tarvitsee itselleen ilmiökärjen.

Musiikin ystävät ovat festivaaleilla, konserteissa ja levykaupoissa törmänneet viime aikoina yhä useammin ilmiöön nimeltä World Music eli maailman musiikki. Tällä tarkoitetaan musiikkia, joka ammentaa voimansa eri kansojen kansanmusiikista. (15.7.1988)

Ilmiöjuttujen taustalla voi olla myös ajatus siitä, että (hyvän) kulttuuriuutisen olisi kerrottava enemmän kuin pelkästä yksittäisestä tapahtumasta, yksittäisestä näyttelystä tai konsertista; jopa nopeatahtisissa televisiouutisissakin kulttuuriuutinen voisi kertoa jotakin yleisempää, siinä voitaisiin asettaa asia tai tapahtuma johonkin viitekehykseen ja nähdä pitempiä kehityksellisiä linjoja.

Yksi taulukossa esiin tuleva kiinnostava seikka on se, että 1990-luvun lopun aineistossa on huomattavasti aiempaa enemmän erilaisia ”juhla- ja merkkipäivä uutisia”. Kulttuurin merkkihenkilöistä on ryhdytty tekemään jonkinasteisia henkilökuvia, syntymäpäivään tai taiteilijajuhlavuoteen liittyviä merkkipäiväjuttuja. On kiinnostavaa, että arkistodokumenttien perusteella 1980-luvulla tai vuonna 1993 tällaisia juttuja ei vielä ollut kovinkaan paljon, mutta vuonna 1998 ”merkkipäivä uutiset” ovat melko yleisiä. Uutistenhan on monessakin yhteydessä sanottu tulleen entistä henkilökeskeisemmiksi, ja tähän kaavaan merkkipäivä uutisointi sopii hyvin: merkkipäivä- tai juhla uutisen keskiössä on kulttuurisesti ja kansallisesti tärkeä tai suosittu henkilö, jonka menneisyyttä ja uraa muistellaan ja jonka persoonallisuus on vahvasti jutussa läsnä. Merkkipäiväjutut ovat tietenkin ajankohtaisia – merkkipäivä tai taiteilijajuhlakonsertti on tänään tai huomenna tai sitten juttu on jollakin muulla tapaa ajankohtaistettu; siten merkkipäiväjututkin täyttävät ainakin yhden uutisen perusvaatimuksen. Toisaalta ne saattavat poiketa paljonkin ns. normaali uutisista. Yleensä hienon televisiouutisissa eletään lähes poikkeuksetta jonkinlaista ”historiatonta nykyhetkeä”, kun merkkipäiväjutuissa kerrataan mennyttä. Merkkipäiväjutuiltakin toki vaaditaan usein tiettyä uutisuusarvoa; jutussa täytyy kertoa esimerkiksi taiteilijan tulevaisuudensuunnitelmista tai uusista produktioista:

Suomalaisen elokuvan suurmies, **70 vuotta täyttävä** ohjaaja ja näyttelijä Åke Lindman **jatkaa** täysillä uraansa yhtenä suomalaisen elokuvan keskeisimmistä tekijöistä. **Valmisteilla on** 30 vuotta suunniteltu kullankaivajaelokuva ja myös **ura näyttelijänä jatkuu.** (10.1.1998)

Merkkipäivä uutisen sankari voi olla myös fiktiivinen henkilö. Vuonna 1998 Ylen televisiouutisissa noteerattiin mm. lastenkirjahahmo Mintun 20-vuotissynttärin ja Uno Turhapuron 25-vuotisjuhlavuosi (tosin uutis elokuvan yhteydessä).

Uno Turhapuro **täyttää tänä vuonna 25 vuotta. Uusin elokuva** – järjestyksessään 18:s – **tuli ensi-iltaan perjantaina.** Ohjaaja Ere Kokkonen katsoo, että Unon pitkän iän salaisuus ei ole niinkään hahmon vitsikkyys kuin sen elämäntilfilosofia. (30.8.1998)

Merkkipäivä uutisten lisääntymistä voisi tarkastella myös laajemmin mediakentän ja vallitsevan kilpailutilanteen kannalta. Aikakausi- ja naistenlehdet sekä television fiktiiviset sarjaohjelmat sekä monet viihde- ja ajankohtaisohjelmat ovat täynnä kiinnostavia henkilöitä, vastakohtana kuivalle asiantuntijuudelle. Sekä aikakausi- että naistenlehdissä kulttuurimaailman julkkikset, näyttelijät, laulajat jne. ovat yhä yleistyvää materiaalia. Mikseivät siis televisiouutisetkin etsisi tällaisia henkilöitä, ja näiden henkilöiden esiin tuomiseen soveltuvia juttutyyppejä?

5.5. 1980-luvulla kulttuuria Neuvostoliitosta ja Neuvostoliitossa, 1990-luvulla hallitsee Yhdysvallat

Kulttuuri uutisista suhteellisen harva on ulkomailla tehtyjä ja varsinaisesti jonkin ulkomaan kulttuuria tai kulttuurihenkilöjä käsitteleviä. Monessa ulkomailla tehdyssä kulttuuri uutisissa ovat pääosassa suomalaiset taiteilijat ja suomalainen kulttuuri. Tässä osassa selvitin hieman laajemmin kulttuuri uutisissa esiintyviä maita, eli ulkomaihin ja Suomeen liittyviä ”kulttuurivirtoja”. Kirjasin ylös kaikki arkistodokumenteissa (eli uutiskärjessä) mainitut ulkomaat. Tapaukset ovat hyvinkin eri tyyppisiä, mutta tärkeää on se, että kansalaisuus, maa tai maanosa tai

ulkomailla sijaitseva paikka (kaupunki) on ollut uutiskärjessä mainitsemisen arvoinen.²⁷

Pääkaupunkiseudun suurin jazz-tapahtuma April Jazz alkaa tänään Espossa. Viisipäiväisen festivaalin esiintyjäkaartiin kuuluu muun muassa **Ranskan valtiollinen jazz-orkesteri**, jonka johtaja esiintyi bassoineen pienelle yleisölle jo ennen festivaalia. (22.4.1998, ao)

Hieman samaan tapaan on ulkomaanuutisointia tutkinut mm. Jukka Pietiläinen (1998b), joka on laskenut tutkimukseensa mukaan ”kaikki jutut, jotka jollain tavalla liittyvät ulkomaihin”. Tällöin mukana ovat myös uutiset Suomen tapahtumista, joihin ulkomaat tai ulkomaalaiset liittyvät. (Ks. Pietiläinen 1998b, 84.) Tässä tutkimuksessa mukaan laskettiin Suomeen vierailulle tulleet ulkomaiset artistit tai ryhmät produktioineen, sillä he paitsi esiintyvät ja tuovat esille jonkin uuden kulttuurituotteen, samalla myös tavallaan edustavat omaa maataan ja sen kulttuurielämää. Samaten mukaan laskettiin suomalaisartistien vierailut ulkomaille. Lisäksi mukaan laskettiin tietenkin selkeät kulttuurin ulkomaanuutiset, eli tapaukset, joissa uutinen oli tehty ulkomailla ja käsitteli ulkomaista kulttuuria. Taulukoinnissa ei kuitenkaan ole erotettu sitä, onko uutisessa käsitelty maa ollut esillä Suomessa vai onko ulkomailla tehty juttua paikan päällä. Näin saatava yleinen taulukointi kertoo juuri yleisestä kulttuurinvaihdosta, ”virrasta” Suomen ja muiden maiden välillä.

---

²⁷ Ongelmana on se, että dokumentteihin ylös kirjattu tieto saattaa erota uutistenlukijan todellisesta tekstistä. Esimerkiksi uutistenlukijan viimeinen lause on saatettu jättää pois dokumentista, ja tällöin esimerkiksi tieto esiintyjien kansalaisuudesta on jäänyt pois dokumentista. Tässä taulukoinnissa ovat siis esillä vain ne kansallisuudet, jotka on mainittu uutisen muutaman ensimmäisen virkkeen aikana, arkistodokumentin uutiskärjessä.

TAULUKKO 6

Kulttuuriuutisen kärjessä mainittu ulkoma.

Maa	1984	1988	1993	1998
NL/Venäjä	10	13	5	4
Yhdysvallat	4	6	11	9
Ruotsi	2	3	4	7
Tanska	-	-	2	1
Viro	1	1	3	-
Liettua	-	-	1	1
Iso-Britannia	4	1	2	5
Ranska	3	2	-	6
BRD/ Saksa	3	1	1	2
DDR/---	1	1	---	---
Portugali	-	1	-	1
Italia	1	2	3	2
Tsekkoslovakia/ Tsekki	2	1	-	-
"Eurooppa" + EU	1	-	3	1
Etelä-Afrikka	1	3	-	1
Kiina	-	2	-	1
Japani	-	1	1	1
MUUT	Norja Unkari Australia (3 kpl) "Kaakkois- Aasia"	Itävalta Egypti "Afrikka" Iran Kolumbia	"Baltia" Hollanti Bosnia- Hertsegovina Slovakia Peru Chile "arabi- maat"	Irlanti Brasilia Meksiko Intia Tiibet Taiwan
"Maa-maininnat" yhteensä/ kpl	39	44	43	48

Taulukkoon on aluksi koottu ne maat, jotka on mainittu useampina tutkimusvuosina. Taulukon loppuosaan on koottu ne muut maat, jotka ovat esiintyneet aineistossa vain tiettyinä yhtenä vuotena. Esimerkiksi Australia mainitaan vain vuoden 1984 dokumenteissa, silloin kuitenkin yhteensä peräti kolme kertaa. Vuonna 1984 Radion sinfoniaorkesteri vieraili Australiassa, ja

menestyksestä kiertuetta seurattiin uutisissa niin ennakkoon, paikan päällä kuin arvioitiin jälkikäteenkin. Muina tutkimusvuosina Australiaa koskevia kulttuuriuutisia ei ole.

Koska aineisto kokonaisuudessaan ei ole kovin suuri, ei kulttuurin ulkomaan uutisista voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Joitakin kiinnostavia painotuksia taulukoinnin avulla saa kuitenkin esille. Yksittäisistä maista useimmin mainittu näyttää olevan 1980-luvun puolella Neuvostoliitto, 1990-luvun puolella puolestaan Yhdysvallat. Muita useammin mainittuja maita ovat naapurimaa Ruotsi sekä Iso-Britannia ja Ranska. Myös Saksa (ennen BRD + DDR) ja Italia ovat olleet jonkin verran esillä. Lisäksi on syytä huomata erityisesti Viro, johon liittyvät kulttuuriuutiset ovat usein samalla käsitelleet maan yhteiskunnallista (tai poliittista) tilannetta²⁸ sekä Etelä-Afrikka, johon liittyvistä kulttuuriuutisista 1980-luvun jutut käsittelevät rotusortoa, Suomessa vierailulla olevan taiteilijan tai taiteen kautta. Luokkaan Eurooppa on laskettu sekä yleisesti Eurooppaa että myös EU:ta tai EY:tä käsittelevät kulttuurijutut.

Pietiläisen mukaan itse Suomen ohella suomalaisissa ulkomaan uutisissa²⁹ useimmiten esiintyvät maat ovat Yhdysvallat, Ruotsi, EU, Iso-Britannia, Ranska ja Venäjä (aiemmin Neuvostoliitto). Esimerkiksi vuonna 1974 Neuvostoliitto näyttää olleen ulkomaista useimmin uutisoitu, mutta vuonna 1995 Venäjä on enää kuudenneksi yleisin. (Pietiläinen 1998b, 86-87, 92.) Edellä mainittujen lisäksi myös Saksa esiintyy suomalaisissa uutisissa usein (emt. 93). Sama maakartta näyttää toistuvan kulttuuriuutisissakin, EU:ta lukuun ottamatta. Euroopan unioniin liittyviä kulttuuriuutisia on koko aineistossa vain muutama. EU:n vaikutukset tai edes heijastukset suomalaiseen kulttuurielämään näyttävät uutisotsikoiden perusteella äärimmäisen vähäisiltä.

---

²⁸ Esimerkiksi: "Virolaisten taiteilijoiden mielestä yhteiskunnallinen kuohunta on lähes pysäyttänyt taiteellisen työn Virossa." (19.9.1988)

²⁹ Kaikissa ulkomaan uutisissa: talouden, politiikan, urheilun, kulttuurin jne.

Ylen televisiouutisten kulttuurijuttujen perusteella 1980-luku näyttää olleen suhteellisen vilkkaan kulttuurinvaihdon aikaa Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Vuonna 1984 suomalaiset vierailivat Neuvostoliitossa erilaisten kulttuuriproduktioiden merkeissä ja neuvostoliittolaiset vastavuoroisesti Suomessa, vuonna 1988 erilaisia neuvostotaiteen uusia ilmiöitä suorastaan virtasi Suomeen Neuvostoliiton uuden avoimuuspolitiikan eli glasnostin myötä. 1990-luvulla Venäjään liittyvät kulttuuriuutiset ovat lähinnä venäläisten taiteilijoiden tai ryhmien Suomen-vierailuun liittyviä, sen sijaan suomalaisten esiintymisistä Venäjällä ei ole juttuja.

Neuvostoliittoon liittyvien uutisten muita suurempaan määrään 1980-luvulla voi etsiä selitystä useammastakin suunnasta. Ilmeistä on, että esimerkiksi vilkkaat kauppasuhteet 1980-luvulla selittävät jossain määrin – ainakin yleisesti – Neuvostoliittoon liittyvää uutismäärää, mikä taas voi heijastua myös kulttuurielämän juttuihin saakka. Kauppasuhteiden, ja samalla kaikenlaisen muunkin yhteistyön, romahtaminen 1990-luvulla voi selittää kulttuuriuutistenkin määrän vähenemistä. Kauppasuhteiden ja maantieteellisen läheisyyden lisäksi mm. poliittiset suhteet, kulttuurinen läheisyys sekä historialliset ja kulttuuriset siteet vaikuttavat tutkimusten mukaan siihen, miten paljon tai miten vähän jostakin maasta tapahtumia uutisoidaan. Lisäksi on selvää, että kun ulkomaanuutinen liittyy oman maan toimintaan (suomalaistaiteilijat vierailevat Neuvostoliitossa), sen uutisarvo kasvaa. (Ks. esim. Pietiläinen 1998a, 27, 31-32.)

1990-luvulla yksittäisistä maista useimmin uutiskärjessä mainittu maa on Yhdysvallat. Yhdysvalloista tuli Suomeen sekä korkeakulttuurin piiriin kuuluvia esiintyjiä että populaarikulttuuria, joitakin uutisia on myös tehty paikan päällä USA:ssa:

Amerikkalainen nykytaide on tämän kesän vetonaulana **Washingtonin** johtavassa taidemuseossa. (2.6.1998, ao.)

Joitakin uutisia on myös suomalaisten tekemistä aluevaltauksista USA:ssa, vaikka valtavirta onkin Yhdysvalloista Suomeen.

Kapellimestari Jorma Panula **niittää jälleen mainetta** nuorten orkesterinjohtajien kouluttajana, tällä kertaa **New Yorkin** kuuluisassa Carnegie Hallissa. Koulutukseen valittiin tiukalla seulalla yhdeksän kapellimestaria Yhdysvalloista, Australiasta, Britanniaasta, Espanjasta, Ruotsista ja Suomesta. (25.2.1998)³⁰

Pietiläisen tutkimuksen mukaan vuonna 1995 sanomalehtien osastoilla kulttuurin ulkomaan uutisista 15% liittyi Yhdysvaltoihin, Ruotsiin 12%, Iso-Britanniaan 9%, Ranskaan 8%, Venäjään 8% ja Saksaan 7% (Pietiläinen 1998b, 95). Näistä Yhdysvallat, Ruotsi, Iso-Britannia ja Ranska ovat erityisesti, ainakin muihin maihin verrattuna, esillä 1990-luvun televisiouutisten kulttuurijutuissa, etenkin vuoden 1998 aineistossa. Kaikki ne ovat Suomelle ns. kulttuurisesti läheisiä maita, joista oletettavasti uutisoidaan myös muita enemmän pehmeitä aiheita (ks. esim. Pietiläinen 1998b, 101).

Suomi on itse lähes aina jotenkin mukana Ylen televisiouutisten ulkomaan kulttuuriuutisissa: joko vierailijat ovat käymässä Suomessa, suomalaiset ulkomailla, tai kyseessä on jokin produktio jossa suomalaiset ja ulkomaalaiset tekevät yhteistyötä. Harvassa ovat ne kulttuuriuutiset, joissa ei mainita Suomea ollenkaan, vaikka näitäkin joukossa on. Yksi kulttuuriuutisten ja ulkomaan kulttuuriuutisten keskeisistä uutiskriteereistä Ylen televisiouutisissa on siis ehdottomasti suomalaisuus.

On kiinnostavaa, että ainakin Ruotsiin liittyvistä kulttuuriuutisista moni kertoo Ruotsin omasta kulttuurielämästä. Näillä uutisilla lieneekin ennen kaikkea lähialueilla liikkuvia suomalaisturisteja palveleva merkitys, vaikka sitä ei jutussa suoraan mainittaisikaan.

Tukholman uusi Nykyaiteen museo on avattu. Espanjalaisen Rafael Moneon suunnittelema rakennus vihittiin iltapäivällä käyttöön. Moderna Museetin ja sen yhteydessä olevan Arkkitehtuurimuseon avajaisnäyttelyitä esitellään ensin iltapäivällä kutsuvieraille. **Suurelle yleisölle museo avautuu lauantaina.** (2.12.1998)

Suomalaisten Venäjän-matkailu lienee huomattavasti vähäisempää, eikä dokumenteissa ollut vastaavanlaisia juttuja Venäjältä.

³⁰ Tässä tapauksessa ulkomaaksi on kirjattu vain Yhdysvallat, jossa Panula on vierailulla "niittämässä mainetta", ei kaikkia jutussa mainittuja oppilaiden kotimaita.

Kulttuuria käsittelevien ulkomaanuutisten määrä on jonkin verran kasvanut neljäntoista vuoden aikana: vuoden 1984 39 ulkomaan maininnasta vuoden 1998 48 mainintaan. Ero ei kuitenkaan ole kovin merkittävä.

5.6. Televisiouutisten kulttuurijutut keskittyvät pääkaupunkiseudulle, Tampereelle ja kesätapahtumapaikkakunnille

Televisiouutisten kulttuurisuutisointi on kesäaikaan lukuun ottamatta melkoisen pääkaupunkiseutukeskeistä. Uutisissa useimmin esiintyvien paikkakuntien selvittämistä varten kirjasin uutiskärjessä nimeltä mainitut paikkakunnat, samoin myös suoraan mainitsemattoman paikkakunnan, jos paikalla oli ylipäätään merkitystä. Esimerkiksi Ateneumin ja Kiasman näyttelyuutisissa ei välttämättä mainita Helsinkiä, mutta näyttelypaikkakunta on tietenkin oleellinen. Sen sijaan esimerkiksi palkintojenjakojuttujen kohdalla kaupunki tai paikkakunta ei ole mitenkään tärkeä. Osa uutisista ei siis selkeästi paikallistu mihinkään. Kaupungeista ja paikkakunnista kokosin taulukon, johon valitsin taulukon koon rajoittamiseksi mukaan vain kaksitoista useimmin mainittua paikkakuntaa.

Neljän tutkimusvuoden aikana ei näytä olevan suuria tai merkittäviä eroja uutisoitujen paikkakuntien välillä. Helsinki on joka vuonna suurin, ja muiden paikkakuntien esiintyminen vaihtelee. Muualla kuin Helsingissä tehtyjen uutisjuttujen vuosittainen määrä on niin pieni, että niiden perusteella ei voi tehdä juuri minkäänlaisia johtopäätöksiä. Siksi taulukkoa onkin ehkä syytä katsoa kokonaisvaltaisemmin, kaikkien neljän vuoden tilannetta kokonaisuutena.

TAULUKKO 7

Kaksitoista useimmiten Ylen televisiouutisten kulttuuriuutisissa esiintyvää kotimaan kaupunkia.

Kaupunki/ paikkakunta	1984	1988	1993	1998	Yht.
Helsinki+ Espoo, Vantaa	29	36	30	39	134
Tampere	6	8	5	5	24
Turku	1	7	4	1	13
Savonlinna	4	4	3	2	13
Seinäjoki	2	3	2	2	9
Pori	2	2	4	1	9
Jyväskylä	1	1	1	3	6
Joensuu	1	2	1	2	6
Kaustinen	2	2	1	1	6
Vaasa	1	1	1	2	5
Lahti	2	-	2	1	5
Mikkeli	1	-	3	1	5

Kaikkien vuosien kokonaiskuvaa tarkastellessa pääkaupunkiseudun lisäksi suhteellisen usein esiintyvä paikkakunta on läheinen Tampere (24 mainintaa neljänä tutkimusvuotena), jossa työskentelyolosuhteet lienevät moneen muuhun kaupunkiin verrattuna helpommat, koska siellä sijaitsee Ylen kakkostoimitus. Tampereen perässä tulee (vuosittain hieman vaihdellen) Turku. Kesätapahtumapaikkakunnista Savonlinna ja Seinäjoki näyttävät olevan useimmin uutisissa esiintyviä, ja Kaustinen kansanmusiikkijuhlineen on yksi varmimmista kesän uutisaiheista. Porista juttuja on tehty paitsi jazzeilta, myös Porin taidemuseon näyttelyistä. Muita vähintään kerran vuodessa kulttuuriuutisissa esiintyviä paikkakuntia näyttävät olevan Jyväskylä, Joensuu ja Vaasa. Lahti ja Mikkeli mainitaan tutkimusvuosina yhteensä viisi kertaa. Myös taulukosta ulos jäänyt Oulu esiintyy neljän tutkimusvuoden aikana neljä kertaa, samoin Kuhmo ja Kajaani; Mänttä ja Punkaharju puolestaan kolme kertaa. Muut taulukon ulkopuolelle jääneet kaupungit ja paikkakunnat esiintyvät neljän tutkimusvuoden aikana yhteensä kerran tai kaksi, ja suurin osa niistä on kesätapahtumapaikkakuntia.

Vuonna 1984 kulttuuriuutisten tapahtumapaikaksi mainittiin Helsingin lisäksi yhteensä 27 muuta paikkakuntaa, vuonna 1988 30 muuta paikkakuntaa, vuonna 1993 28 paikkakuntaa ja vuonna 1998 30 paikkakuntaa. Uutisissa Helsingin lisäksi esiintyvien paikkakuntien määrä on siis pysynyt saman suuruisena 1980- ja 1990-luvulla. Kulttuuriuutisten alueelliseen kattavuuteen on kiinnitetty yhtä paljon - tai yhtä vähän - huomiota molemmilla vuosikymmenillä. Kaupunkien määrä on melkoisen suuri, mutta toisaalta on hyvä muistaa maakunnallisen kulttuuriuutisoinnin keskittyminen nimenomaan kesään. Monien ei-Helsingistä uutisoitujen kesän musiikkijuhlien, festivaalien yms. yhteydessä olisi syytä mietiskellä sitä, että maakunnissa tehdyissä uutisissa kyse ei monessakaan tapauksessa ole maakunnallisen kulttuurin³¹ esilletuomisesta, vaikka paikkakunta esillä olisikin. Uutisoidun kesätapahtuman esiintyjät, kesänäyttelyn kuvataiteilijat, muusikot jne. ovat monesti Helsingistä, muualta Suomesta tai ulkomailta, eivät paikallisia tai maakunnallisia taiteilijoita. Monessa tapauksessa yleisöstäkin suuri osa saattaa olla pääkaupunkiseudulta.³² Näin ollen kesän maakuntapainotteinen uutisointi ei missään mielessä korvaa talven Helsinki-keskeisyyttä. Voidaan tietysti myös kysyä, onko ”maakunnallista” kulttuuria todella olemassa siinä mielessä, että se sisällöllisesti, muodollisesti tai olemukseltaan eroaisi Helsingissä tehdystä kulttuurista, ja pitäisikö siksi maakunnallisen kulttuurin ylipäättään saada valtakunnallisessa mediassa erityishuomiota.

Monet kesän musiikkitapahtumat ja -festivaalit sekä osa kesänäyttelyistä tuntuvat esiintyvän televisiuutisissa lähes joka kesä. Monien uusien tapahtumien ja

---

³¹ Maakunnallinen kulttuuri on maakunnissa tehtyä, paikallisten taiteilijoiden tekemää, ja voi ilmaista maakuntahenkeä tai maakuntaan liittyviä erikoisolosuhteita. Ainakin mielikuvatasolla esimerkiksi ”lappilaistaiteilijoiden” tekemä taide on tietynlaista, siihen voi liittyä esim. korostunut luontosuhde, luonto yleisenä aiheena, sekä erilaiset pohjoisen arkielämään liittyvät teemat - pitkät välimatkat, työttömyys, kaamos tms.

³² Esimerkiksi Savonlinnan oopperajuhlilla käy pääkaupunkiseutulaisia kaksinkertainen osuus muuhun maahan verrattuna, ja myös muiden musiikkifestivaalien yleisöstä merkittävä osa tulee pääkaupunkiseudulta ja Uudeltamaalta. (Arjen kulttuuria. Vapaa-aika ja kulttuuriharrastukset vuosina 1981 ja 1991. Mirja Liikkanen ja Hannu Pääkkönen (toim.). Kulttuuri ja viestintä 1993:2, Tilastokeskus, s. 107.)

festivaalien ilmestyminen ”festivaalikarttaan” 1980- ja 1990-luvuilla on kuitenkin monipuolistanut ja pirstonut kokonaiskuvaa. Ei voi sanoa, että kovin moni kesän musiikkitapahtumista olisi täysin varma jokavuotinen uutisaihe, vaan tapahtumien sisältö lienee ratkaisevampaa. Esimerkiksi kesän suurista musiikkitapahtumista ainoastaan Savonlinnan oopperajuhlat sekä Kaustisen kansanmusiikkijuhlat näyttävät esiintyvän arkistodokumenteissa kaikkina neljänä tutkimusvuonna. (Ks. liite 3 Ylen televisiouutisten vuosina 1984, 1988, 1993 ja 1998 uutisoimista kesän musiikkijuhlista.) Kolmena vuonna aineistossa esiintyvät Joensuun laulujuhlat, Pori jazz, Kuhmon kamarimusiikki sekä Seinäjoen Provinssirock. Uusien tapahtumien myötä on enemmän valinnanvaraa. Esimerkiksi vuonna 1998 ei olekaan uutisoitu Joensuun laulujuhlia, kuten kolmena muuna vuonna, vaan vaihteeksi Joensuu-uutinen on Joensuun gospelmusiikkifestivaaleilta.

1980-luvulla näytti olevan jossain määrin yleistä, että useampipäiväisiltä musiikkijuhlilta tai -tapahtumista tehtiin kaksi uutista. 1990-luvulla uutisia on yleensä vain yksi per tapahtuma, mutta poikkeuksiakin on.

5.7. Kulttuuriuutiset ovat pitkiä sekä 1980- että 1990-luvulla

Ylen televisiouutisten kulttuurijuttujen pituudet näyttävät pysyneen otosvuosina suhteellisen samanlaisina. Laskin tarkemmin ensimmäisen ja viimeisen otosvuoden keskimääräiset kulttuurijuttupituudet. Vuonna 1984 arkistointikäytäntö vaihteli koko vuoden, ja löysin atk:lle merkityn juttupituuden vain 65:stä kulttuurijutuksi luokittelemastani uutisesta. Myös vuodelta 1998 valitsin laskutoimitukseen 65 uutista, järjestyksessä vuoden alusta. Otin laskuihin mukaan vain varsinaiset uutisjutut, en sähköitä.

Vuonna 1984 kulttuuriuutisjuttujen keskipituus oli 2 minuuttia 12 sekuntia (lyhin juttu 0’56, pisin 2’51) ja vuonna 1998 2 minuuttia 6 sekuntia (lyhin 0’58, pisin 2’44). Kulttuurijutut näyttäisivät näin ollen lyhentyneen keskimäärin kuusi sekuntia aikavälillä 1984-1998. Uutisjuttujen lyhenemisessä on luultavasti kyse yleisemmästä, kaikkia televisiouutisten aihepiirejä koskevasta ilmiöstä.

Ylen televisioutisten kulttuurijuttujen keskipituutta voi viitteellisesti verrata Tapani Huovilan (1995) laskelmaan televisioutisten keskipituuksista. Huovilan tutkimuksen otokset tosin ovat vuosilta 1991 ja 1992 eli suunnilleen oman tutkimukseni aikajanan puolivälistä, eivätkä siksi sovi kovin hyvin vertailukohdaksi. Lisäksi Huovilan tutkimus käsittää sekä Ylen alkuillan lähetyksen, päälähetyksen että MTV3:n Kymmenen uutiset (ks. Huovila 1995, 17). Joka tapauksessa sekä vuoden 1984 että 1998 Ylen televisioutisten kulttuurijutut sijoittuvat Huovilan juttupituuskaaviossa kaikista pisimpien television uutisjuttujen joukkoon. Vuoden 1984 kulttuurijuttujen keskimääräinen pituus on 134 sekuntia, vuoden 1998 juttujen 126 sekuntia. Huovilan mukaan vuonna 1991-1992 television uutisjutuista vain 10 % oli pitempiä kuin 121 sekuntia – eli 90 % television uutisjutuista on lyhyempiä kuin Ylen televisioutisten kulttuuriuutisjutut. (Emt. 57.) Kulttuuri on aihepiiri, joka vaatii suhteellisen paljon aikaa televisioutisissa – ja toisin päin, kulttuurijutulle myös annetaan lupa olla kestoltaan aavistuksen normaalia uutisjuttua pitempi.

6. Kulttuuriuutinen muuttuu hitaasti, maailma nopeammin – 1980- ja 1990-luvun kulttuuriuutiset kertovat ajastaan

Tutkimuksen laadullisessa osuudessa analysoin lähilukemalla tarkemmin Ylen televisioutisissa lähetettyjä kulttuuriuutisjuttuja. Tutkimuksen kohteeksi olen valinnut reilut kaksikymmentä yksittäistä uutisjuttua. Määrä on maksimaalinen, sillä television uutisjuttujen analysointi edellyttää huolellista teksti- ja kuva-aineuksen litterointia: litteroin filmi- tai videonauhoilta uutisjuttujen puhutun tekstin, sekä uutistenlukijan, toimittajan että haastateltujen osuudet. Lisäksi merkitsin ylös tiedot kuvamateriaalista sekä erityishuomioita kuvan ja tekstin yhteistoiminnasta. Vasta tämä nauhalta kirjalliseen muotoon saatettu materiaali toimii tutkimuksen lähtökohtana. (Esimerkki litteroidusta jutusta on liitteessä 5.) Lisäksi käytän laadullisessa osiossa tutkimusaineistona arkistodokumentteihin kirjattuja otsikoita eli ”uutiskärkiä”.

Ensimmäisessä aluvussa tutkin 1980- ja 1990-lukujen kulttuuriuutisissa mahdollisesti näkyviä eroja: eroavatko jutut rakenteellisesti, sisällöllisesti tai tyylillisesti jotenkin toisistaan. Analyysissäni kiinnitän huomiota mm. juttujen kuvitukseen, rytmiin ja kieleen. Erojen toteamiseksi pyrin valitsemaan tutkimukseni kohteeksi ryhmän uutisjuttuja, joilla on keskenään suhteellisen samanlaiset lähtökohdat. Esimerkiksi vuodesta toiseen toistuvan tapahtuman uutisointi sisältää samoja elementtejä, mutta paljastaa myös uutisen rakenteessa tai tyylissä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia.

Muut aluvut ovat saaneet alkunsa määrällisen tutkimuksen aikana ja sen lopputuloksena. Tutkimusaineistosta alkoi lukiessani ja luokitelllessani erottua kiinnostavia yksityiskohtia, jotka näyttivät kasvavan kokonaisiksi teema-alueiksi. Arkistodokumenttien uutiskärjissä oli ensinnäkin suhteellisen vähän kulttuurin talouteen viittaavaa ainesta. Kuitenkin lamavuosi 1993 poikkesi muista vuosista: uutisotsikoissa käsiteltiin suhteellisen usein kulttuurin taloutta. Kiinnostavaa oli, että lama mainittiin usein myös positiivisissa yhteyksissä. Vertailun vuoksi poimin tarkasteltavaksi myös ”nousukauden” eli vuoden 1988 talouspainotteisia kulttuuriuutisia, joita vaikutti olevan yllättävän vähän. Toisessa aluvussa tutkin näitä kulttuurin ”talousuutisia”. Kulttuuriuutinen heijastaa ympäröivässä yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia yhtaikaa suorasti ja epäsuorasti. Jutuista on purettavissa ulos paitsi kovat kerrotut faktat, myös aikaan liittyviä ajatusmalleja, rakenteita ja journalistisia käytäntöjä. Miten kulttuuriuutisessa puhuttiin rahasta, nousukaudesta ja lamasta?

Lama-ajan uutisointi alkoi tätä tutkimusta tehdessäni vasta nousta journalismin tutkijakuntaa kiinnostavaksi aiheeksi (esimerkiksi Moring 1999). Siksi tutkittuja lama-ajan ”kovia” kotimaan uutisia ja kulttuuriuutisia ei ole mahdollista suuressa mittakaavassa vertailla toisiinsa. Analyysini kertoo siitä, minkälaisia piirteitä kulttuurin lama-uutisissa oli ja mitä siitä on pääteltävissä.

Toinen määrällisessä aineistossa esiin noussut seikka oli Neuvostoliittoon liittyvien kulttuuriuutisten määrän selvä lisääntyminen vuonna 1988. Vuoden 1988 neuvostoliittolaista kulttuuria koskevat uutiskärjet vaikuttivat muutenkin hyvin kiinnostavilta, koska niissä korostettiin voimakkaasti mm. uutuutta,

erikoisuutta ja poikkeuksellisuutta, sekä suomalais- että neuvostoliittolaisnäkökulmasta. Laajemman kuvan saadakseni päätin valita mukaan Neuvostoliittoa (myöhemmin Venäjää) käsitteleviä juttuja kaikilta tutkimusvuosilta. Neuvostoliittoa ja Venäjää käsittelevistä kulttuuriuutisjutuista on luettavissa ulos myös yleisiä, suomalaiseen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen elämään sekä asenteisiin liittyviä rakenteita ja muutoksia. 1980-luvun alun Neuvostoliitto-uutisista muutamat vaikuttavat suorastaan pakollisilta protokollauutisilta – ehkä kulttuurin vaihtoa maiden välillä oli ”pakko” seurata suomettuneesti, vaikei aihetta juuri olisikaan ollut. 1980-luvun lopussa uutisaiheeksi on nostettu erityisen kiinnostavia poikkeusaiheita, jutuissa alla piilevänä teemana on suljetun naapurimaan vapautuva ilmapiiri ja sen ”kukkaset”. 1990-luvulla Venäjän kulttuurin seuranta on laimentunut.

Viimeisessä alaluvussa tutkin ”henkilökeskeisiä” eli taiteilijaan keskittyviä kulttuuriuutisia. Journalismin yleensä sanotaan muuttuneen viime vuosikymmenillä yhä henkilökeskeisemmäksi, eikä kehitys voi olla heijastumatta kulttuurin uutisointiin. Määrällisen tutkimusosuuteni yksi tuloksista oli se, että kulttuuriuutisjuttujen joukkoon on ilmestynyt uuden tyyppisiä, mm. taiteilijoiden tai jopa taiteen fiktiivisten henkilöhahmojen merkkipäiviin liittyviä uutisia 1990-luvulla. Tässä alaluvussa pyrin tutkimaan sitä, onko henkilöjutuissa, niiden rakentamisessa, tyyliässä ja lähtökohdissa tapahtunut tutkimusvuosina muutoksia. Lisäksi minua kiinnostaa se, miten henkilöjuttuihin on rakennettu ”elämysellisyyttä”. Luettelo kaikista tarkemmin katsotuista ja analysoiduista kulttuuriuutisjutuista on kokonaisuudessaan liitteessä 4.

6.1. Kulttuurijuttu muuttuu arvottavasta uutismaisemmaksi

1980- ja 1990-lukujen kulttuurijuttujen erojen toteamiseksi valitsin tarkasteltavaksi saman tyyppisiä juttuja jokaiselta otosvuodelta. Musiikkitapahtumista vain Savonlinnan oopperajuhlat ja Kaustisen kansanmusiikkijuhlat oli arkistodokumenttien mukaan uutisoitu Ylen televisiouutisten päälähetyksessä jokaisena otosvuonna. Valitsin tarkemmin

tutkittavaksi Savonlinnan oopperajuhlat, joka on hyvä esimerkki musiikkiuutisoinnin valtavirrasta. Klassiseen musiikkiin liittyvä perinteinen uutisointi - perinteinen sekä aihevalinnaltaan että toteutustavaltaan – näyttää olevan yksi television kulttuuriuutisoinnin peruspilareista molemmilla vuosikymmenillä, huolimatta esimerkiksi populaarikulttuuriin liittyvien aiheiden huomattavasta lisääntymisestä. Lisäksi valitsin tutkittavaksi teatteriin sekä musiikkiin liittyviä juttuja kaikilta otosvuosilta. Myös niitä voi käyttää ”kulttuurin uutiskieliopin” ajallisen muuttumisen tutkimiseen, vaikka uutiset eivät täysin vastaakaan toisiaan oopperajuhlajuttujen tapaan.

Toteutustavoiltaan ja ilmeeltään 1980- ja 1990-lukujen kulttuuriuutisjutut eivät juurikaan poikkea toisistaan, eli kulttuuriuutisoinnin peruskieliopissa on tapahtunut hyvin vähän muutoksia. Selkeimmin havaittavissa olevat muutokset liittyvät pikemminkin uutisten yleisen ”kieliopin” muutoksiin: 1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa muun muassa haastatteluosuudet näyttävät lyhentyneen. 1980-luvun kulttuurihaastattelut vaikuttavat suhteellisen hidastempoisilta: haastatteluosuudet ovat pitkiä, toimittajan kysymyksiä on jätetty usein mukaan eikä haastattelutilannetta ole peitetty välikuvilla. 1990-luvun pilkotummissa ja pätkitymmissä haastatteluissa välikuvia on huomattavasti enemmän. Muun muassa tämän takia uutisista on tullut nopeatempoisempia, vauhdikkaampia, ehkä myös viihteellisempiä.

1980-luvun alkupuolen kulttuurijutuissa haastattelujen hidastempoisuus luo keskittyneen tunnelman; haastatellun persoonallisuus ja sanoma nousevat keskiöön, samoin kuin myös toimittajan ja haastatellun välinen vuorovaikutussuhde, itse kommunikaatiotilanne. Vuoden 1984 haastattelut ovat monessa tapauksessa keskustelunomaisempia kuin 1990-luvulla. Esimerkiksi seuraavaa ei ole kuvitettu välikuvilla, vaan haasteltava on koko ajan esillä:

Kuubalainen ohjaaja Sergio Corrieri: Se on mielestäni kansan omaa teatteria. Poliitikka on osa todellisuutta, eikä teatteri voi välttää tätä todellisuutta. Niinpä näytelmissä on myös politiikkaa. Mutta joskus kun politiikka on niin näkyvää, että näytelmästä heijastuu vain poliittiset ideat, niin silloin kyseessä ei ole hyvä teatteri. Mutta jokaiseen näytelmään sisältyy myös politiikkaa.

Toimittaja: Miten valitsette näytelmänne?

Corrieri: Emme oikeastaan valitse niitä, vaan teemme näytelmän itse ryhmätyönä. Me valitsemme aiheen ja tutkimme sitä, ja sitten näytelmä kasvaa tästä materiaalista. (17.4.1984)

Vaikka etenkin 1990-luvun uutisjutut ovat haastatteluosuuksiltaan pilkotumpia, kokonaisuudessaan kulttuurijutut eivät kuitenkaan välttämättä aina ole kuvitukseltaan kovin nopeatempoisia. Sekä 1980- että 1990-luvuilla yksi television kulttuurijutun tyylikeinoista näyttää olevan pitkäkestoisten, hyvin rauhallisten kuvien käyttö. Näytelmästä, musiikkiesityksestä, tanssiesityksestä tms. näytetään uutisjutussa sekä lyhyitä että pitempiä väläyksiä. Pitkän osuuden kohdalla jutun tempo hidastuu, huomio kiinnittyy teokseen, esiintyjiin, tv-uutisten katsoja on hetken aikaa seuraamassa esitystä lähes kuin oikeasti.

Esimerkiksi vuonna 1998 uutisoidussa Sata-Häme soi harmonikkafestivaalijutussa (3.7.1998) esitellään aluksi muutamalla väläyksellä festivaalin tapahtumapaikkoja. Sen jälkeen seuraa peräti 45 sekunnin mittainen yhtäjaksoinen otos, jossa kuvataan ranskalaista yhtyettä soittamassa. Otoksessa on zoomauksia ja kuvakulman muutoksia - kamera aloittaa lähikuvalla haitarista, laajentaa sitten kattamaan koko yhtyeen, liikkuu soittajarivissä ja siirtyy alemmaksi, kuvaamaan sammakkoperspektiivistä. Yhtäjaksoinen otos välittää katsojalle ”iloisen soittohetken”, jonka keveyttä ja leikkisyyttä kameran liike entisestään korostaa.

Vuonna 1984 uutisoitu kuubalaista teatteriryhmää käsittelevä juttu (17.4.1984) alkaa pitkällä otoksella: kuubalaisryhmää panoroidaan ja zoomataan lavalla peräti 51 sekunnin verran. Samalla toimittaja puhuu esityksen tunnelmasta sekä kertoo teatteriryhmän historiasta ja tämänhetkisestä kiertueesta. Tapani Huovilan tutkimuksen mukaan peräti 68 % kaikista television uutisjutuista on lyhyempiä kuin 35 sekuntia (1995, 57). Tähän suhteutettuna 45 tai 51 sekunnin mittainen yksittäinen kuvaotos Ylen televisiouutisten kulttuurijutussa on äärimmäisen pitkäkestoinen. Lisäksi on muistettava se, että televisiouutisissa alle 35 sekunnin mittaisessa uutissähkeessäkin on yleensä kuvituksena useampia kuvia. Pitkäkestoisella ja rauhallisella kuvaotoksella voi televisiouutisten kokonaisvirrassa olla todella pysäyttävä vaikutus. Katsoja ehtii eläytyä kulttuuritapahtuman tai esityksen tunnelmaan.

Kulttuuriuutisjuttujen kuvitus ei näytä muuttuneen katsomiene juttujen perusteella merkittävästi 1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa. Esimerkiksi ooppera- ja teatteriuutisissa käytettiin molemmilla vuosikymmenillä vaihtelevia kuvakokoja, teoksesta poimittiin kiinnostavia, dramaattisia ja tekstin kanssa hyvin yhteen toimivia osuuksia. Esityksen päähenkilöiden toimien lisäksi kuvia oli etenkin näyttävistä joukkokohtauksista. Televisiouutisten musiikkijuttu yleensä alkaa ja loppuu musiikkiin, sillä on luonnollinen kehys.

Savonlinnan oopperajuhlat on paitsi pysyvä ja toistuva uutistapahtuma, myös eräänlainen ”suomalaisen kulttuurikesän symboli”: linna, vettä, Suomen lippu liehumassa salossa. Oopperajuhlilta on yleensä tehty joka kesä Ylen televisiouutisiin useampia juttuja: kaksi kappaletta vuosina 1984, 1988 ja 1993. Vain vuonna 1998 juhlilta on tehty pelkästään yksi juttu. Vuoden 1998 uutiskärki paljastaa tahtomattaan tapahtumauutisoinnin kaavamaisuuden, kärjessä nousee esille tapahtuman toisteisuus ja se, että uutisoinnin kohde on jokavuotinen uutusteos. Uutiseen ei siten ole yritetty rakentaa esim. uudenlaista näkökulmaa.

Uutistenlukija: Ja tangosta oopperaan. Savonlinnan oopperajuhlien **ohjelmistopolitiikkaan** kuuluu **yksi uutusteos joka vuosi. Tänä kesänä** se on Giuseppe Verdin ooppera Kohtalon voima, jonka ensi-ilta on juuri käynnistynyt Olavinlinnassa. (11.7.1998)

Tarkemmin katsottavaksi Savonlinnan oopperajuhlia käsittelevistä jutuista valitsin kunkin kesän ensimmäisen, paikan päällä tehdyn jutun. Näistä kesän 1988 uutinen (Savonlinnan oopperajuhlat ovat alkaneet, 2.7. 1988) on nk. ennakkojuttu, tulevaa käsittelevä, muiden vuosien jutut käsittelevät parhaillaan menossa olevaa ensi-iltaa. Ennakkojuttua lukuun ottamatta kaikkien juttujen sisällöt ja rakenteet ovat äärimmäisen samanlaiset. Savonlinnan oopperajuhlien ensi-iltajutun toimiva peruskaava - ja monen muun ooppera- ja teatterijutun kaava - on seuraavanlainen: Kaavassa on vähintään kolme osaa (1-3), jotka voivat vaihtaa paikkaa. Teoksen esittelyyn (1) kuuluu esimerkiksi esiintyjien, juonen ja sisällön lyhyehkö esittely.

Toimittaja (jutun alussa): Pääministeri on Jaakko Ryhänen, iloinen Karoliina on Eevaliisa Naumanen - ja koko illan kuningas on Jorma Hynninen. Tämä on se kuningas, joka lähtee jään peittämästä Englannista Ranskaan, joskus tulevaisuudessa, takautuen menneisyyteen ja heijastaen nykyisyyttä, koko raadollista maailmaamme. Libretto on Paavo Haavikon, monikerroksinen ja täynnä ihmismielen pirstaleisia heijastumia. (6.7.1984)

Teoksen ”ajankohtaistamisosuudessa” (2) toimittaja, ohjaaja tai joku muu, esimerkiksi esiintyjä, pohtii teoksen tai sen sanoman merkitystä nykypäivänä, nykypäivän ihmiselle. Teoksen ajankohtaistaminen näyttää olevan sekä 1980- että 1990-luvun ooppera- ja teatteriuutisjuttujen ydin, yksi television kulttuuriuutisjutun pysyvä sisällöllinen rakenneosa.

Toimittaja: Vallanhimo on aina tuottanut veressä kahlaavia diktaattoreita, nostanut pintaan **ihmisessä piilevän pahuuden**. Shakespearen Euroopassa, Verdin Euroopassa, **meidän omassamme**. Macbeth on **pöyristyttävän ajankohtainen** teos. (3.7. 1993)

Toimittaja: Tämä on Verdin oopperoista se, joka raadollisimmin kuvaa 1800-luvun arvomaailmaa, missä sota, kosto ja kuolema kuuluivat asiaan, oman ja kansakunnan maineen nimissä. Maailmansotien opetus muutti **meidän** arvomaailmaamme, sotia **ei enää ihannoida**, mutta yhtä kaikki, **niitä käydään kuin Verdin aikoina**.

Ohjaaja Michael Hampe: Täytyy muistaa, että **vastikään** intialaiset iloitsivat, riemuitsivat kaduilla, koska Intia oli laukaisuut atomipommin. Ooppera kertoo myös **pakolaisista - tänään tarvitsee vain avata tv niin näet heitä Kosovossa**. (11.7. 1998)

Taideteosta tulkitaan aina oman ajan näkökulmasta, ja oman ajan näkökulma on samalla entisiin verrattuna uusi, tuore, uutisen arvoinen. Kulttuuriuutisen on siis oltava ajankohtainen paitsi ulkoisesti – eli esitys tai ensi-ilta on tänään tai parhaillaan menossa – myös ”sisäisesti”, eli teoksella on oltava sanottavaa nykyhetken ihmiselle, sen on oltava ajan hermolla, sen on liityttävä nykyhetken poliittiseen, taloudelliseen tai yhteiskunnalliseen tilanteeseen tai laajemmin esimerkiksi arvokeskusteluun. Näitä linkkejä ja analyysia taiteesta ja sen suhteesta nykyaikaan pyritään etsimään – myös kun kyseessä on lyhytkestoinen television uutisjuttu.

Toimittaja: Syvämaan elämänmeno on vauhdikasta ja eksoottista, vaikka elämä ei olekaan helppoa. **Ohjaajan mukaan** karjalainen elämänfilosofia **sopii myös tähän päivään**.

Ohjaaja Sina Kujansuu: Sillon vuosisadan vaihteessa se, sehän oli hyvin köyhää ja kurjaa ja niukkaa, mutta kuitenkin musta tuntuu että ihmisten, ihmisten ilo ja tunteen paljous korvasi sen materiaalisen puutteen. Elikkä sikäli se on mielestäni erittäin tärkeä **tälle ajalle** joka on tavarakulttuurin ja markkinakauden aikaa. (17.6.1998)

Legitimointiosuudessa (3) toimittaja ja haastatellut todistavat teoksen, tekijän ja teoksen hyvyyttä ja onnistumista, eli laatua. Jos kulttuurituote ei olisi onnistunut,

siitä ei kannattaisi tietenkään tehdä juttuakaan. Arvottavia sanoja on yllättävän paljon nimenomaan toimittajan osuuksissa, ja lisäksi paljon haastateltavien puheessa, luonnollisista syistä. Haastateltavia pyydetään usein kuvailemaan ja jopa arvottamaan teosta. Yleensä toimittajan ja haastateltavan sanavalinnat, sekä adjektiivit, verbirakenteet että substantiivit ovat hyvinkin positiivisia; negatiivista kritiikkiä ei televisiouutisten kulttuurijutuissa anneta.

Toimittaja: Savonlinnan kuoronvaihdos tuntuu sujuneen kitkatta, pahoista puheista huolimatta. Kyösti Haatasen valmentama uusi kuoro heittää taikojaan **ilmeikkään iskevästi**, Leif Segerstam johtaa.

Jorma Hynninen: He ovat olleet tosi tiukoilla, mä uskon, koko kuukauden ajan, mutta, hyvin **uhrautuvaista** työtä he ovat tehneet ja **me kaikki olemme erittäin tyytyväisiä**. (3.7.1993)

Huotarin mukaan uutiskielessä pyritään yleensä ottaen välttämään adjektiiveja ja etenkin superlatiiveja mm. luotettavuuden säilyttämiseksi – adjektiivit ovat kannanottoja puolesta tai vastaan (1996, 36). Kulttuuriuutisen kohdalla tilanne on kuitenkin selvästi toinen. Etenkin vuoden 1984 kulttuuriuutisjutuissa sekä monet adjektiivit että verbit ja substantiivit ovat voimakkaita ja arvottavia. Muiden tutkimusvuosien uutisjutut eivät ole kielellisesti yhtä huomiota herättäviä. 1980-luvun alussa kulttuuriuutisten kieli oli selvästi ”epä uutismaisen” kuvailevaa ja arvottavaa, jopa lähellä perinteisen sanomalehtikritiikin kieltä. Esimerkki vuodelta 1984:

Toimittaja: Tätä oopperaa hallitsee paitsi musiikin ja tekstin ristikkäiskudos Okko Kamun johdolla, **jäntevä** ohjaus, **tehokas** lavastus, ja **huikeat** puvut. Kalle Holmberg ohjaajana ja Ralf Forrström lavastajana ovat luoneet **vahvan** näyttämöllisen totuuden, niin että Kuningas **puree** sekä musiikkina että teatterina, se on **musiikkiteatteria omimmillaan**.

Aulis Sallinen: Niin sanotun oopperan pitäisi aina olla musiikkiteatteria, vaikka se ikävä kyllä aika harvoin sitä on. Tämä minusta näin toteutettuna on musiikkiteatteria.

Toimittaja: Tyydyttääkö tulos teitä?

Aulis Sallinen: Minusta se on **erittäin jännittävä** toteutus ja se vain todistaa sen että tämä teos tuli annetuksi **oikeitten miesten käsiin toteutettavaksi**. (6.7.1984)

Toimittajan edellä käyttämät adjektiivit ovat kaikki voimallisia: jäntevä, tehokas, huikea, vahva. Myös muut sanavalinnat, esimerkiksi verbit tukevat

arvovirittynyttä sanomaa: hallitsee, puree. Toimittaja ottaa hyvin selvästi kannan taideteoksen laadun suhteen – se on erinomainen. Mukaan on leikattu tueksi, eräänlaiseksi kruunaukseksi Aulis Sallisen positiivinen näkemys asiasta.

Vuonna 1984 lähetetty uutisjuttu Radion Sinfoniaorkesterin vierailusta Australiassa vaikuttaa tyyllillisesti, lähinnä adjektiivien ja muidenkin ilmaisujensa voimallisuuden puolesta jonkinlaiselta huippu- tai ääritapaukselta. Tässä jutussa adjektiivien avulla selvästi herätellään isänmaallisia tunnelmia. Adjektiiveja on lainattu kiittävistä paikallisista arvosteluista, mikä tavallaan lisää adjektiivien painoarvoa – ne eivät ole toimittajan itsensä keksimiä, vaan kriitikoiden vahvistamia, ikään kuin yleispäteviä. Jälleen on siis käytetty toimittajan oman todistuksen lisäksi myös muita ”laadun todistajia”. Juttu alkaa mahtipontisesti musiikin loppumisella ja aplodien alkamisella. Juttu myös päättyy pauhaavaan musiikkiin:

Toimittaja: (jutun alku:) Nämä apodit kuuluvat Sibeliuksen ensimmäiselle sinfonialle, ylikapellimestari Leif Segerstamille ja radion sinfonikkojen ensiesiintymiselle täällä Australiassa. Tänä iltana kun koko viiden konsertin sarja on takanapäin, voi huoletta puhua suomalaisen musiikin **uudesta aluevaltauksesta**, ja myös esittävän säveltaiteemme **aukottomasta** menestyksestä. Arvostelut ovat toinen toistaan kiittävämpiä, ne puhuvat **ikimuistoisista** konserteista, orkesterin **intensiivisestä** otteesta, kehuvat orkesterin **...aitoja** Sibelius-tulkintoja.

Perthin taidefestivaalit ovat tämän **eteläisen pallonpuoliskon huomattavin** vuotuinen taidetapahtuma ja näin ollen RSO:n vierailu **painii kovassa sarjassa**. Täällä on totuttu kuulemaan **maailman valioita**. Suomalaisilla oli tarjota paitsi hyvä orkesteri myös **huippusolisti** Arto Noraksen hahmossa, ja kaksi **kovan luokan** nuorta kapellimestaria, Esa-Pekka Salonen ja Jukka-Pekka Saraste. Kapellimestareista nimenomaan Saraste nousi tämän vierailun **tähdeksi**. **Toinen tähti** oli orkesteri itse. Joka ilta se on soittanut uuden ohjelman ja soittanut **haastavan hyvin**. Täällä puhutaankin **yhdestä Euroopan hienoimmista** orkestereista. (Juttu loppuu.) (28.2.1984)

Arvolatautuneet sanat rakentavat tähän uutisjuttuun isänmaallista, ehkä juuri 1980-luvun alulle erityisen tärkeää sanomaa suomalaisten maailmanvalloituksesta ja kuulumisesta tiettyyn ryhmään. Jutun tärkeä sanoma on se, että suomalaiset ovat osa korkeatasoista eurooppalaista musiikkikulttuuria (”yksi Euroopan hienoimmista orkestereista”). Maailmanvalloitusta paisutellaan jutussa mahtavasti; festivaali, jolla ollaan, on ”eteläisen pallonpuoliskon huomattavin”. Tällaisilla jutuilla on selkeä tehtävä: rakentaa ja paikata suomalaista identiteettiä.

Haastatteluosuuksia koko jutussa on vain yksi, keskivaiheille sijoitettu Leif Segerstamin haastattelunpätkä, joten toimittajan rakentama tekstiosuus on siksi erityisen vahva. Myös se on harvinainen piirre kaikkien katsomieni juttujen joukossa. Yhtään 1990-luvun kulttuuriuutisjuttua ei ole koostettu näin selkeästi pelkän toimittajan tekstin varaan. Muiden ”tekstit” – esimerkiksi australialaisten kriitikoiden tekstit – on tässä suodatettu toimittajan oman tekstin läpi.

Peruskaavaltaan tämä uutisjuttu on ”silminnäkijän raportti jostain kaukaa, paikan päältä”. Raportissa hämmentää kuitenkin se, että muilta silminnäkijöiltä ei ole kysytty mitään. Myös tämä piirre jutussa muistuttaa sanomalehtien kritiikkiä: kritiikissä vallalla on yleensä yksi ääni, kriitikon ääni, kun uutisjutussa on yleensä useampia toimittajan äänelle alisteisia haastatteluja.

Runsas adjektiivipitoisuus ja ilmaisujen arvoväriytyneisyys voi liittyä myös toimittajan persoonalliseen tapaan rakentaa juttunsa. Mm. Huotari muistuttaa, että suomalaiset televisiotoimittajat käyttävät uutisjutuissaan ”oman persoonansa mukaista kieltä”, uutisen takana on aina sen tekijä (1996, 65). Toimittaja on silti altis ajan yleisille tavoille ja käytännöille. Adjektiivit, kuvailu ja voimallinenkin arvottaminen ovat olleet 1980-luvun alun Ylen televisiouutisissa hyväksytyjä kulttuuriuutisen piirteitä. Myöhemminkin arvottavia adjektiiveja käytettiin ja käytetään, mutta kulttuurijutuista on kuitenkin tullut kielenkäytöltään hieman ”yleisuutismaisempia”.

6.2. Nousukaudella kulttuuri on eristynyt elämänaalue, lamakaudella osa kärsivää ja karsivaa yhteiskuntaa

Ferdinand von Wrightin vuonna 1864 päiväämä maalaus ”Metso soitimella” on myyty **kaikkien aikojen kalleimpana** maassamme huutokaupattuna tauluna Helsingissä järjestettävässä taidehuutokaupassa. (9.2.1988)

Voimakkaat taloudelliset nousu- ja laskukaudet heijastuvat myös taidekulttuuriin ja sitä käsittelevään uutisointiin. Yllättäen 1980-luvun lopun taloudellinen nousukausi on suurimmaksi osaksi pääteltävissä uutisjutuista vain välillisesti.

Suoraan rahasta, voitoista tai prosenteista vuoden 1988 kulttuuriuutisotsikoissa puhutaan harvoin. Asiaan ei ilmeisesti kiinnitetty huomiota: joko positiivinen kehitys sinänsä ei ollut uutisarvoista, tai kulttuurin hyvät talousuutiset eivät ehkä olleet uutuuksia jo jonkin aikaa jatkuneella nousukaudella. Arkistodokumenteissa on esimerkiksi vain yksi sponsorointia käsittelevä uutisjuttu:

Suomalaiset yritykset tukevat entistä enemmän kulttuuria ja sponsorointi on yleistynyt etenkin pienemmissä yrityksissä. (6.7. 1988)

Myös negatiiviset kulttuurin talousuutiset ovat vuoden 1988 aineistossa harvinaisia. Ainakaan uutiskärjessä negatiivista kehitystä ei verrata tai suhteuteta yleiseen noususuhdanteeseen.

Tampereen teatteri ja Tampereen työväen teatteri ovat ajautuneet taloudellisiin vaikeuksiin. (22.2.1988)

Sen sijaan välillisesti nousukausi näkyi Yleisradion televisiouutisissa mm. lisääntyneenä kuvataideuutisointina, kuvataiteen kentällä ollut aktiivisuus noteerattiin. Kuvataidetta myytiin ja ostettiin runsaasti ja runsailla hinnoilla, mutta myyntiuutisia on aineistossa vain muutamia. Sen sijaan mittavia näyttelyitä ja niistä tehtyjä uutisia oli paljon. Luultavasti mm. sponsorituella oli merkittävä osuus ulkomailta tuotujen näyttelyjen järjestämisessä, vaikka se ei uutisotsikoissa näykhään.³³ Samoin esimerkiksi uutinen uuden taidegallerian perustamisesta kertoo hyvästä kaudesta: ”Helsingissä avattiin uusi taidegalleria, turkulainen taidesalonki Bellarte” (28.9.1988).

Musiikkielämän puolella korkeasuhdanne näkyi suuren luokan pop- ja rocktähtien vierailuina ja niistä tehtyjen uutisten lisääntymisenä. Vuonna 1988 Suomessa vierailivat niin Luciano Pavarotti kuin Kiss-yhtyeekin. Lisäksi mm. kirjallisuuden puolella alettiin järjestää entistä mittavampia markkinointitapahtumia:

Valtaosa maamme kirjailijoista oli päivällä näytillä Helsingissä, kun suurimmat kustantajamme julkistivat kirjallisen syksynsä sisällön. (2.9.1988)

³³ Televisiouutiset uutisoivat vuonna 1988 mm. seuraavat näyttelyt: Sara Hilde'nin taidemuseossa amerikkalaista nykytaidetta, Ateneumissa italialaista taidetta, Helsingissä Leo Castellin keräämää pop-taidetta, Kolumbian intiaanien kultaista taidetta, Joan Miro'n ja Ivan Aivazovskin näyttelyt, ”maailman taidehistorian tunnetuimpien maalarien” Suuret mestarit -näyttely.

Vuoden 1988 kulttuuriuutisissa ei ole otsikkotasolla suoraan ulosluettavissa minkäänlaista ”nousukauden kaavaa” tai mallia. Kulttuuria ei ole noususuhdanteesta huolimatta tarkasteltu uutisotsikoissa rahan, kasvun, voittojen, kovien lukumäärien tai niiden analyysin näkökulmasta. Kulttuuri näyttäytyykin otsikkotasolla omana, erityisenä ja eristyneenä elämänalueenaan, jolla ei ole juuri sidoksia talouselämään eikä talouden, talousajattelun ja siihen liittyvien arvojen hallitsemaan yhteiskuntaan.

Vuosi 1993 oli yksi 1990-luvun laman synkimmistä vuosista, jolloin työttömyys oli korkeimmillaan. Lamakausi erottuu vuoden 1993 kulttuuriuutisista jo otsikkotasolla selvästi. Moni otsikoista kertoo kulttuurin huonosta taloudellisesta menestyksestä tai huonosta yleisömenestyksestä, usein kyse on tietysti molemmista yhtäikaa. Kaikki negatiivinen kehitys ei toisaalta ollut välttämättä juuri laman aiheuttamaa. 1990-luvun alkupuolella elettiin esimerkiksi suomalaisen elokuvan huipputappiovuosia, jossa taloudellinen lama lienee ollut vain yksi tekijä, negatiivinen kehitys oli jatkunut jo pitempään.

Kotimaisen elokuvan suosio **on pudonnut kaikkien aikojen pohjalukemiin**. Tänä vuonna myydään arvioiden mukaan noin 6 miljoonaa elokuvalippua; niistä vain kuutisen prosenttia ostetaan suomalaisen elokuvan esityksiin. Samalla suomalaiselle elokuvalla kaavailaan uudenlaisia rahoitusmalleja. (16.12. 1993)

”Pohjalukemiin putoaminen” on lamakaudelle tyypillistä kieltä. Vuoden 1993 kulttuuriuutisissa onkin paljon taloudellisiin tappioihin liittyvä sanastoa, täysin samaa, kuin muidenkin elämänalueiden uutisissa: puhutaan pudotuksista, vähenemisestä, menetyksistä, karsimisesta, miinukselle menemisestä, yleisömääristä ja prosentuaalisista menetyksistä. Tarkat numero- ja prosenttiluvut, ns. kovien talousuutisten kieli, on yleistä lamakauden kulttuurijutuissakin. Monessa vuoden 1993 negatiivisessa tappio-otsikossa ei mainita kuitenkaan itse lama-sanaa:

Suomalaiset teatterit **menettivät** vuonna 1992 yhteensä **yli 100 000 katsojaa, 4% kaikista** katsojamääristä. Suurin **pudotus** oli Helsingin kaupunginteatterissa, jonka katsojamäärä **väheni** viidenneksellä. (17.2. 1993)

...Provinssirock **kärsi yleisön vähydestä**. Provinssin yleisömäärää vähensi tosin myös festivaalin **karsittu budjetti**. (13.6. 1993)

Tarkemmin katsomistani kokonaisista uutisjutuista löysin lama-sanan suhteellisen usein. Lama näyttää yleensä olevan aktiivinen toimija lauseessa. Lamaa alueellisissa sanomalehdissä tutkinut Inka Moring (1999, 110) on todennut saman ilmiön: lama on otsikoissa usein konstruoitu agenttina eli toimijana. Lamaan liittykin aivan omaa retoriikkaa ja metaforistiikkaansa. Keskeistä on laman asemoiminen toimijaksi, lauseen aktiiviseksi subjektiksi, ja subjektiin liittyvät voimakkaat metaforiset verbirakenteet. Kulttuurijutuissakin lama muun muassa kouraisee, iskee, tyhjentää, puree tai ei pure, leikkaa. Toimija-lamaa eli aktiivista sairastuttavaa ”virusta” vastaan taas tarvitaan kaikilla elämänalueilla, myös kulttuurissa, erilaisia ”reseptejä”.

Rockmusiikin ystäville maailmanhuiput Suomessa ovat harvinaista herkkua. **Lama on kouraissut tätäkin alaa** niin, että vain harvat yleisönsuosikit onnistuvat täyttämään katsomoita. Ensi kesänä **nostatusta** toivotaan uudistuneelta Olympiastadionilta. Rockmuusikko Pink Floyd vieraillee Suomessa ensi kesänä. (Arkistodokumentti 30.11.1993)

Toimittaja: Kansallisteatterin suuren näyttämön ensi-iltaan tulee tänään todellinen pula-ajan klassikko (Vihan hedelmät) kolmekymmentäluvun Amerikasta. Ja kun tämä **kotimainen lama on nyt leikannut myös valtion kulttuuriavustuksia**, on kansallisteatterikin **joutunut lomautusten linjalle**. Katsojia teatteri kuitenkin onnistui lisäämään viime vuonna 15 000:lla. **Reseptinä** oli pitäytyminen omaan erikoisosaamiseen. (17.2. 1993.)

Se että aktiivinen kotimainen lama leikkaa, iskee jne., saa teattereiden ja muiden toiminnan vaikuttamaan vastakohtana passiiviselta – ne vain yksi toisensa jälkeen ”joutuvat” tai ”ajautuvat” lomautusten linjalle. Jälkimmäisessä uutisessa on löytynyt myös toimiva, mielenkiintoinen yhteys taideteoksen (Vihan hedelmät) ja nykyhetken välille; molemmissa on kyse ”pula-ajasta”.

Toisaalta monella kulttuurin osa-alueella lama-aika merkitsi positiivisia vaikutuksia – esimerkiksi kotimaisten kesäjuhlien yleisömäärien lisääntymistä. Erilaisia ”positiivisia lamauutisia” onkin aineistossa useita. Yllättävää niissä on tapa, jolla lamasta puhutaan: monet kulttuuriuutiset kertovat siitä, mitä ”lamasta huolimatta” tapahtuu. Hyvästä asiasta kerrotaan nimenomaan negatiivisen ilmaisun kautta.

Uutistenlukija: **Lama ei näytä purevan** tämänvuotiseen Pori Jazziin. Ainakin **ennakkolippuja on myyty hyvin** ja festivaali **on onnistunut hankkimaan myös uusia sponsoreita**. Perinteiset kirjuriinluodon konsertit aloitti tänään yksi Yhdysvaltojen suosituimmista jazzmuusikoista. (15.7.1993)

Uutistenlukija: **Lama ei näy** tänään alkavilla Tampereen elokuvajuhlilla, sillä tarjolla on **ennätysmäärä** näytöksiä. (10.3. 1993)

Elokuvajuhla siis poikkeaa lama-ajan totutusta kaavasta, koska se ei tarjoa supistuksia vaan jopa ennätysellistä kehitystä. Muuten elokuvajuhla-uutisjutussa ei puhuta lamasta tai juhlien taloudellisesta tilanteesta ollenkaan, vaan keskitytään juhlien sisällölliseen puoleen. Se ei ole siis missään mielessä ”talousuutinen”.

Yleensä lama tarkoittaa vähenemistä ja pudotuksia, ja sen vastakohta ovat nousu ja ennätysmäärät. Ennätysmäärät ovat poikkeuksia laman yleiskaavasta, ja siksi ne nousevat uutiseksi ja uutiskärkeen.

Lama-aikana musikaalit vetävät ainakin Lontoossa. Siellä Andrew Lloyd Webberin uusiin musikaali Sunset Boulevard sai ensi-iltansa. Vaikka monet Lontoon teatterit ovatkin taloudellisissa vaikeuksissa, Webberin musikaalit **vetävät ennätysyleisöjä**. (17.3. 1993)

Kesän kulttuuritapahtumat ovat selvästi **kasvattaneet yleisömääriään** Suomessa. Suosion arvellaan johtuvan siitä, että lomailu on keskittynyt kotimaahan. (22.8.1993)

Suomen kansalliskallia Ateneum on kahden viime vuoden aikana tehnyt **ennätysmäärän** taidehankintoja. Hankinnat olivat pitkään jäissä, mutta **taiteen hintojen aleneminen on hyödyttänyt ainakin Ateneumia**. (14.4.1993)

Kahdessa viimeisessä uutisotsikossa lamaa ei mainita suoraan, mutta se on selvästi implisiittisenä taustalla: kaikki tietävät, että laman takia ulkomaille ei ole varaa matkustaa ja taiteen hinnat ovat romahtaneet.

Näyttää siltä, että monessa tapauksessa myös positiivisia kulttuuriasioita tarkasteltiin Ylen televisiouutisissa laman kautta, jonkinlaisten ”lamasilmälasiin” tai lamakehyksen läpi. Positiivisetkin asiat suhteutettiin lamaan, asioita verrattiin siihen, mitä yhteiskunnassa laman aikana ”yleensä tapahtuu”. Lama on paitsi taloudellinen, myös laajempi yhteiskunnallinen kehys, jota vasten myös kulttuurielämän asioita on pakosti tarkasteltava. Kulttuuri ei näissä uutisissa enää

olekaan muusta elämästä irrallinen alue, vaan tiukasti yhteiskuntaelämän ja sen ongelmien ympäröimä asia.

Lama putkahtaa esiin mitä yllättävimmissä paikoissa – toimittajat etsivät tietenkin lamaa myös taideteoksista: miten lama, työttömyys tai henkinen pahoinvointi näkyvät uusimmissa taideteoksissa. On ilmeinen pettymys, jos se ei näy, taiteenhan olisi oltava myös ajankohtaista.

Toimittaja: Perinteinen nuorten taiteilijoiden näyttely avattiin Helsingin taidehallissa. Hieman yllättäen näyttelyn yleisilme on koko lailla **huoleton – selvät kannanotot ajan ilmiöihin ovat harvassa**. Myös paljon puhuttu uusi mediataide loistaa poissaolollaan. (23.9.1993)

Toimittaja: **Bamalama, onks sillä tekemistä laman kanssa?**
Liksom: Ei. Se tulee tän pikku-Rikun biisitä Bamalama, bamaloo.
Seuraa kuvia Liksomin tauluista, samaan aikaan soi kappale Bamalamaloo.
Viimeisessä kuvassa Liksom nauraa.

Liksomin haastattelussa kirjan nimestä on haluttu lähteä etsimään yhteyttä lamaan, mutta taiteilija vesittää vastauksessaan ajatuksen kokonaan. Toisaalta lopun voi tulkita myös niin, että siinä nauretaan koko naurettavalle lama-ajatukselle, pidetään hauskaa laman kustannuksella.

Alustavien lamaa koskevien kansalaishaastattelujen mukaan medioiden tapa puhua lamasta oli haastateltujen mielestä keskenään samankaltaista, negatiivista ja yksipuolisuudessaan turruttavan runsasta sekä abstraktiotasolle jäävää (Moring – Kivikuru 1999, 130-131). Lama-uutisoinnin yksi piirteistä on oman tutkimukseni perusteella se, että lamautisointi ja journalistinen lamakehys ulottuivat myös positiivisiin asioihin. Lama mainittiin uutisissa, vaikka se ei olisi mitenkään liittynyt asiaan. Samalla lamasta on, luultavasti melko tiedostamattomasti, tehty uutisjuttujen jokapäiväinen ”iskusana”, väliin hysteerisestikin toistettu ajattelumalli ja kaavamainen kehys.

Toisaalta juuri kulttuuri oli yksi niistä elämänalueista, joilla lamaa pystyttiin jollain tapaa vastustamaan. Lama-agenttia pystyttiin huijaamaan, keksimään tilalle vaihtoehtoja ja uusia ratkaisuja:

Laman tyhjentämiä teollisuushalleja on keksitty ottaa mm. kulttuuritiloiksi ja vapaa-ajan toimintoihin. Orimattilassa avattiin kulttuuritaloksi muuttunut vanha vaatetehdas. (3.3.1993)

Joissakin uutisissa kulttuuri alkaa näyttää jopa asialta, jonka avulla lamaa voitiin uhmata. Useisiin televisiouutisten lama-ajan kulttuurijuttuihin on rakennettu ajatus siitä, että kulttuuri sinällään jo on positiivista ja siksi sillä voi olla jopa ”parantavaa voimaa” vaikean yhteiskuntatodellisuuden keskellä. Seuraavassa esimerkissä ”musiikki tuo iloa” työttömyyden keskelle. Kuvituksellisesti juttu loppuu hyvin positiivisesti, toimittajan viimeisen puheosuuden alla ja sen jälkeen kaksi muusikkoa soittaa iloista, kevyttä musiikkia.

Toimittaja: Uusikaupunki kaupunkina haluaa pitää Crusell-viikkonsa. Kaupungin avustus on pysynyt ennallaan, **syventyneestä työttömyydestä huolimatta.**

Musiikinjohtaja Rauno Melos: Kysyimme kaupunginjohtajan mielipidettä tässä, kun kuulumme nämä **huonot uutiset autotehtaasta** ja niin edelleen, ja hän oli sitä mieltä että tällaista tarvitaan edelleen että meidän ei ole syytä reagoida siihen vielä mitenkään, kun yritämme tehdä siitä mahdollisimman laajaa tarjontaa että kaikille.

Toimittaja: Ja lippujen kysyntä on ollut **ennätysmäisen** vilkasta. **Musiikki tuo iloa.** (2.8.1993)

Se että taide- ja populaarikulttuuria kulutetaan, on myös laman ”vastustamista”.

Toimittaja: Rocksytys huipentuu huomenna. Raskaan sarjan Aerosmith **vetää silloin jäähallin täyteen.**

--

Antti Einiö: Aikuinen yleisöhän täällä on enemmän ja enemmän **lyhistynyt** tähän **lama-ajatteluun** ja lymyää kotona keinutuolissa ja katsoo Kauniita ja rohkeita että niin... Nuorisolla, niillä vielä riittää niinku sitä intoa. (30.11.1993)

Jutun kuvituksena käytetään mm. rockvideoita, joissa ”nuoriso” eli nuorisokulttuuria edustavat rocktähdet esiintyvät anarkistisesti, esimerkiksi rikkovat auton ikkunoita ja soittavat autotalissa. Einiön repliikin kanssa kuvat muistuttavat siitä, että nuoret yleensäkin vastustavat kaavoja ja sääntöjä, tässä tapauksessa kotiin jäämistä ja säästämistä. Lamaa torjutaan rokkaamalla ja olemalla välittämättä ns. aikuisten normaalista (lama)yhteiskunnasta.

Talousnäkökulma ja talouden kieli ovat toden teolla tunkeutuneet kulttuuriuutisiin vasta lamakaudella. Nousukaudella mahdolliset positiiviset kulttuurin talousuutiset eivät ole juuri nousseet otsikoihin. Sen sijaan lamakaudella sekä

kulttuurin negatiiviset että positiiviset talousasiat nousivat otsikoihin. Selkeä negatiivinen kehitys lienee aina uutisarvoista. Positiiviset kulttuurin talousuutiset taas olivat lama-aikana harvinainen poikkeus kaikkien yhteiskuntaa koskevien uutisten joukossa ja siksi uutisarvoisia. Talouselämän kielen tunkeutuessa kulttuuriuutisiin kulttuurista on samalla tullut talouden ja yhteiskunnan vaikutuspiirissä oleva, niiden ympäröimä elämänpiiri.

Vuoden 1993 uutisjutuissa kulttuuria tarkasteltiin tiiviisti laman näkökulmasta: miten lama näkyy tai ei näy kulttuurielämässä, mitä kulttuuri voi antaa lama-ajan ihmiselle. Siinä mielessä lama-ajan näkökulman ottavat kulttuuriuutiset olivat erityisen ”ajankohtaisia” ja ajan tasalla. Toisaalta kaavamainen, turhankin toisteinen ja joskus täysin perustelematon lamakehys kulttuuriuutisjutuissa on myös puuduttava ilmiö.

6.3. Neuvostoliitto-kuva muutoksessa: 1984 kulttuurivierailuja ja yhteistyötä, 1988 kummallisuuksia ja uutuuksia, 1990-luvulla naapuri on anekdootti

Toimittaja: Ensimmäiseltä länsikeikaltaan Zanna odottaa kokemuksia ja samalla näkevänsä muita muusikoita. Mutta matkimaan eivät kuitenkaan aio ryhtyä. (22.2.1988, Neuvostoliiton suosituimpiin kuuluva rockyhtye Bravo aloitti Suomen-kiertueensa.)

Neuvostoliittolaisen ja venäläisen kulttuurin ”tuonti” Suomeen ja suomalaisen kulttuurin ”vientä” itänaapuriin on tutkimusten mukaan ollut melko vähäistä. Mm. Kaarle Nordenstrengin (2001) mukaan ”kulttuurituonti Neuvostoliitosta on koko Suomen itsenäisyyden ajan ollut niin vähäistä, että suuri itäinen naapuri voisi yhtä hyvin sijaita kuussa”. Suomalainen kulttuuri-ilmasto ja etenkin populaarikulttuuri on koko sodanjälkeisen ajan ollut vahvasti angloamerikkalaista, huolimatta mm. Neuvostoliiton nousevasta osuudesta ulkomaankaupassa. (Nordenstreng 2001, 220.) Zannan ja Bravo-yhtyeen musiikki tuskin herätti Suomessa sen suurempaa innostusta, mutta uutisarvoinen asia vierailu oli joka tapauksessa.

Määrällisen aineistoni perusteella sekä vuoden 1984 että vuoden 1988 Yleisradion televisiouutisissa on suhteellisen suuri määrä neuvostoliittolaiseen kulttuuriin, sekä taide- että populaarikulttuuriin, liittyviä uutisjuttuja. Juttuja on ainakin siinä määrin, ettei naapurimaata missään tapauksessa voisi niiden perusteella sijoittaa kulttuurisella kartalla ”kuuhun”. Vuoden 1984 kulttuuriuutisjutuissa korostuvat erilaiset vierailut ja yhteistyöprojektit tai -tapahtumat, vuoden 1988 aineistossa on paljon ”uutuuksia” ja kummallisuuksiakin avautuvan itärajan takaa. 1980-luvun lopulla Neuvostoliiton uusi avoimuuspolitiikka (glasnost) mahdollisti ilmeisesti sekä neuvostoliittolaisen kulttuurin aiempaa aktiivisemmän tuonnin länteen että läntisen kulttuurin virtaamisen Neuvostoliittoon. Vapautumisprosessi heijastui muihin Itä-Euroopan maihin – esimerkiksi uutissähke vuodelta 1988 kertoo, että ”Saksan demokraattisessa tasavallassa (DDR) järjestettiin maan historian suurin rockkonsertti: yhdysvaltalaisen Bruce Springsteenin konserttiin Itä-Berliiniin osallistui yli 150 000 ihmistä.” (20.7.1988).

1990-luvulla venäläiseen kulttuuriin liittyviä uutisjuttuja oli Ylen televisiouutisissa huomattavasti vähemmän kuin 1980-luvulla. Syynä on voinut olla kauppasuhteiden romahtamisen myötä tapahtunut kulttuurisuhteidenkin selkeä väheneminen. Toinen syy voi olla se, että itänaapuriin liittyviä vierailu- tai yhteistyöuutisia ei enää 1990-luvulla koettu uutisarvoisiksi, eikä 1980-luvun lopun kaltaisia paljastuksia tai kummallisuuksia enää ollut helposti tarjolla. Sinänsähän kommunismin romahtamisen vaikutukset venäläiseen kulttuurielämään, sekä sen taloudellisiin, tuotannollisiin, sisällöllisiin että henkisiin puoliin on varsin kiinnostava aihepiiri. Ehkä joitakin tällaisia uutisia tehtiinkin Ylen televisiouutisissa heti vuosina 1991 ja 1992. Vuodelta 1993 löytyy muutama muutoksesta kertova uutinen.

Itä-Euroopasta on Suomen tiedotusvälineissä kerrottu hieman enemmän ja myönteisemmin kuin muualla Länsi-Euroopassa, mutta yleisesti uutisvirrat ovat olleet melko monipuolisia ja läntisiä. Kaarle Nordenstrengin mukaan mediaa ei voikaan syyttää suomettumisesta. (Nordenstreng 2001, 119-222.) Kuitenkin Yleisradio oli sotien jälkeen sekä lännen että idän yleisradiojärjestöjen, Länsi-Euroopan EBU:n sekä sosialistimaiden radiojärjestön OIRT:n jäsen, vaikka kansainvälisen yhteistyön pääkenttä olikin EBU. (Salokangas 1996, 205.)

Poliittinen varovaisuus Neuvostoliiton suhteen näkyi valtiojohtoisessa Yleisradiossa menneillä vuosikymmenillä monin tavoin (ks. esim. Salokangas 1996, 212-213). Kiinnostava on mm. virolaisen Rein Ruutsoon (2001) esittämä mielipide siitä, että virolaisen silmissä TV1:n uutisten ja TV3:n eli MTV:n uutisten välillä oli 1980-luvulla selviä eroja: TV1:ssä mm. Itä-Euroopan mielenosoituksista, puolueriidoista tai talousongelmista vain mainittiin ja käsittely oli lyhyen asiallista, kun taas ”vapaammissa” MTV:n uutisissa annettiin aina lisätietoja, kuvia, selityksiä ja joskus laajempia kommentteja tilanteesta. (Ruutsoo 2001, 243.)

Mahdollinen varovaisuus Yleisradion 1980-luvun televisiouutisissa olisikin kiinnostava tutkimuksen aihepiiri, jota pitäisi lähestyä ennen muuta tutkimalla ja vertailemalla ajan poliittisia, taloudellisia ja yhteiskunnallisia uutisjuttuja. Silti myös ajan kulttuuriuutiset antavat kuvaa siitä, miten suhde naapurimaahan muuttui: Neuvostoliiton muuttuvaa kulttuurista tilannetta seurattiin uutisjutuissa, mutta samalla kulttuuriuutisjutuista on luettavissa ulos muutakin: miten psyykkinen suhde naapuriin muuttui, millaisia uutisaiheita katsottiin kiinnostaviksi tai sopiviksi, millaisia stereotyyppioita naapurista rakentui juttuihin.

Ylen televisiouutisten vuoden 1984 kulttuuriuutisotsikot kertovat erilaisista vierailuista puolin ja toisin sekä yhteistyöprojekteista – kulttuurisesta ”ystävyydestä ja yhteistyöstä”: ”Moskovan Bolshoi-teatterissa esitetään Tsaikovskin Jevgeni Onegin -oopperaa, jonka kaikissa pääosissa on suomalainen solisti.” (2.12.1984), ”Suomi ja Neuvostoliitto allekirjoittavat elokuvatoiminnan yhteistyösopimuksen; NL lisää sekä yhteistyöelokuvatuotannon että NL:n oman elokuvatuotannon tukemista” (6.6.1984) tai ”Neuvostoliitossa vietetään suomalaisen elokuvan viikkoa” (15.12.1984), ”Moskovassa avataan suomalaisen nykyaiteen näyttely” (4.11.1984, sähkö), ”Jevgeni Jevtusehenko vierailee Suomessa” (25.1.1984), ”Petroskoin draamateatteri aloitti Suomen kiertueen” (6.3.1984), ”Neuvostoliiton nykymusiikkia esitellään Helsingin juhlatuokioilla” (28.8.1984).

Jos neuvostoliittolaisten kulttuurivierailut Suomeen tai suomalaisten taiteilijoiden vierailut Neuvostoliittoon olivat 1980-luvulla melkoisen harvinaisia, juuri

harvinaisuus ja ainutlaatuisuus lienevät olleet näiden juttujen keskeinen uutiskriteeri. Ehkä ”ystävällismielisen yhteistyön” dokumentointiin on myös ollut vielä jonkinlaista painetta. Asioilla on tietysti aina kaksi puolta: Uutisjutun tekeminen suomalaisen elokuvan viikosta Moskovassa on kiinnostava aihe siksi, että jutussa voidaan mm. kysellä naapurien mielipidettä suomalaisesta elokuvasta – tällöin kyse ei välttämättä olekaan ”yhteistyön” dokumentoinnista vaan suomalaisuuden esille tuomisesta ja vertailusta itänaapurin kulttuuriin.

Vuoden 1984 Neuvostoliitto-kulttuur uutisissa korostuukin lähes poikkeuksetta suomalaisuus, suomalaisten osallisuus – suomalaisuus on yksi yleinen ja keskeinen uutis- tai lisäkriteeri kaikissa ulkomaanjutuissa. Muut naapurimaan aiheet kuin Neuvostoliitto-Suomi -vierailut tai yhteistyöprojektit pääsivät uutisiksi asti harvoin: vuonna 1984 joukossa on vain yksi uutinen, joka käsittelee neuvostoliittolaisen kulttuurielämän käänteitä sellaisenaan. Kyseessä on suomalaisia kiinnostavan Taganka-teatterin konflikti: ”Kuuluisan neuvostoliittolaisen Taganka-teatterin perustaja Juri Ljubimov erotettiin kaikista tehtävistään.” (17.3.1984).

Vuonna 1988 Neuvostoliitto-uutisoinnin yleiskuva on toisenlainen: vierailujen ja yhteistyön sijasta uutisotsikoissa korostetaan mm. uutuutta ja muutosta. Yleisradion uutisjutut rekisteröivät naapurimaassa tapahtuneita muutoksia: ”Vuonna 1980 kuollut neuvostoliittolainen laulutaiteilija Vladimir Vysotsky on uudistuspolitiikan myötä saanut jo virallista tunnustusta ansioistaan” (26.1.1988), ”Sosialistisesta realismista selkeästi poikkeava neuvostoliittolainen nykytaiteen näyttely on ensimmäisen kerran tuotu Neuvostoliiton ulkopuolelle. Turussa avattavaan näyttelyyn osallistuu kymmenkunta neuvostoliittolaista nuorta taiteilijaa” (10.3.1988), ”Neuvostoliiton ensimmäinen läntisille ostajille tarkoitettu taidehuutokauppa on onnistunut yli odotusten” (9.7.1988), tai tämäkin: ”Leningradin kaupunki Neuvostoliitossa on viime vuosina pyrkinyt restauroimaan vanhoja rakennuksiaan” (27.12.1988).

Naapurimaan uudistuspolitiikan myötä myös Suomeen tuli esille monia ”uutuuksia”, ja ne ylittivät helposti uutiskynnyksen: ”Helsinkiläisessä valokuvagalleriassa on avattu näyttely, joka ensimmäistä kertaa Suomessa

esittelee neuvostoliittolaista valokuvaa (13.2.1988), ”Neuvostoliiton suosituimpiin kuuluva rock-yhtye Bravo aloitti Suomen kiertueensa (22.2.1988), ”Yy-sopimuksen yhteyteen on ajoitettu myös Neuvostoliiton nykyaikaisen laaja esittäytyminen” (7.4.1988). Erilaisten näyttelyiden ja teatterivierailujen järjestäminen lännessä oli neuvostoliittolaisille muutenkin aiempaa helpompaa, yhteistyö mm. museoiden kesken näyttää aktivoituneen Suomen suuntaan ja tarjontaa olikin paljon. Uutuusarvo lienee ollut taustalla monen uutisjutun tekemisessä, vaikka se ei suoraan otsikkotasolla näykään: ”Neuvostoliittolaista arkkitehtuuria vallankumouksesta nykypäivään esitellään Helsingissä Rakennustaiteen museossa avattavassa näyttelyssä” (6.9.1988), tai ”Neuvostoliittolaista valokuvataidetta on esitetty tämän viikon ajan eri puolella Suomea” (2.11.1988). Osa otsikoista on tavallisia, toteavia kulttuuriuutisotsikoita ilman kovin houkuttelevaa ”uutiskärkeä”.³⁴

Vuoden 1988 yksi mielenkiintoisimmista taidekulttuurisista ”liennytysoutisista” oli amerikkalais-neuvostoliittolais-suomalainen yhteistyöhanke, Porgy ja Bess - ooppera, jonka vaiheita televisiouutiset seurasivat sekä kotimaassa että Moskovassa (21.5. ja 26.5. 1988). Oopperaa esitettiin aivan suurvaltojen huippukokouksen alla, mikä tietenkin nosti tapauksen ajankohtaisuus- ja uutisarvoa.

Toimittaja: Rossija-hotelli Punaisen torin kupeessa on tällä hetkellä idän ja lännen kohtaamispaikka, monessakin mielessä. Yksi siipi on pyhitetty huippukokouksen televisioinnille, **konserttialissa taas kohtaavat itä ja länsi kulttuurin merkeissä**. (26.5.1988 Oopperaesitys Porgy and Bess on edennyt Moskovaan.)

Vuonna 1984 Neuvostoliittoon asti menttiin tekemään juttuja nimenomaan siellä vierailevasta suomalaistaiteesta, vuonna 1988 Neuvostoliitossa tehtiin näiden sijaan muutamia uutisjuttuja itse neuvostoliittolaisesta kulttuurielämästä (Vysotsky, taidehuutokauppa, Leningradin restaurointi). Taustalla lienee erityiskiinnostuksen lisäksi myös toimittajien aiempaa vapaammat työskentelymahdollisuudet Neuvostoliitossa.

³⁴ ”Helsingissä Tuomiokirkon kryptassa avattiin venäläisen ikonitaiteen aarteita esittelevä näyttely” (3.6.1988), ”Turun Taidemuseossa on avattu venäläisen maisemamaalauksen mestarin Ivan Aivazovskin näyttely” (1.7.1988), ”Moskovalainen Vasiljevin teatteriryhmä on saapunut esiintymisvierailulle Suomen Kansallisteatteriin” (4.10.1988), ”Imatralla alkoi tänään nuoren neuvostotaiteen katselmus” (27.7.1988).

Myös joissakin 1990-luvun kulttuuriuutisjutuissa on käsitelty Venäjän yhteiskunnallista muutosta ”kulttuurin kautta”, esimerkiksi Michael Jackson -uutisessa: ”Maailmankuulu rocktähti Michael Jackson konsertoi huomenna Moskovassa. Ensimmäinen supertähtivierailu on herättänyt Moskovon nuorisossa valtaisan Jackson-innostuksen” (14.9.1988). Selkeimmin yhteiskunnallinen kulttuuriuutinen on voimakkaasti venäläistä yhteiskuntaa kritisoivan kirjailija Viktor Jerofejevin haastattelu (31.3.1993). Kuten 1980-luvulla, myös 1990-luvulla suuret ja merkittävät näyttelyt ja vierailut on noteerattu³⁵, samoin erilaiset hauskat, huvittavat tai erikoiset uutistapahtumat, kuten Puna-armeijan kuoron esiintyminen Leningrad Cowboysien kanssa Senaatintorilla (13.6.1993) tai se, että ”Viime vuosien suosituimmalle venäläiselle elokuvalle kuvataan jatkoa Suomessa. Metsästyksen kansallisia erityispiirteitä kuvanneen elokuvan jatko-osa kertoo kalastuksen venäläisistä erikoisuuksista. Myös uuden elokuvan yhtenä tähtenä on suomalainen Ville Haapasalo.” (25.6.1998).

Kaiken kaikkiaan 1990-luvun Venäjää käsittelevä kulttuuriuutisointi on selvästi anekdoottimaisempaa kuin 1980-luvun otosvuosina. Mm. paikan päällä Venäjällä tehtyjä uutisjuttuja oli 1990-luvun otosvuosina vain kaksi kappaletta, molemmat vuoden 1993 aineistossa. Näyttelyuutisia on useita, mutta esillä on ollut lähinnä vanhaa (1700- tai 1800-luvun) venäläistä taidetta. Venäläisen kulttuurin nykytilaa kuvaavia juttuja on siis 1990-luvulla vain vähän.

---

³⁵ Vuosien 1993 ja 1998 uutisia: ”Wäinö Aaltosen museossa Turussa on esillä venäläisten mestarien maalauksia, jotka kuvaavat lapsuutta 1700- ja 1800-luvulla, Pietarin venäläisen taiteen museosta koottu näyttely sisältää myös tsaariperheiden lasten muotokuvia” (27.2. 1993), ”Suomen kansallisbaletin gaalan tähtenä on neuvostoliittolaisen baletin legenda, Maja Plisetskaja. 68-vuotiaan taiteilija ura alkoi 1940-luvulla Bolshoi-teatterista...” (31.12.1993), ”Laaja venäläistä posliinia esittelevä näyttely on avattu Hämeenlinnassa...” (11.5.1998), ”Mikkelin musiikki-juhlien runkona ovat tänäkin kesänä Pietarin maineikkaan Mariinski-teatterin esitykset...” (29.6.1998), ”Helsingissä on tällä hetkellä esillä huomattava määrä venäläistä taidetta. Ateneumissa esitellään vuosisadan alussa toiminut Mir Iskusstva eli Taiteen maailma -ryhmä, ja Valkoisessa salissa avattiin Ilja Repinin retrospektiivi, jonka työt nähdään ensimmäistä kertaa Ukrainan ulkopuolella” (24.7.1998)

6.3.1. Vierailuja Suomeen itärajan takaa – suomalaisuuden ylistystä, erilaisuuden ihmettelyä ja hyväksyntää

Tässä luvussa tarkastelen kolmea Ylen televisiouutisten kulttuuriuutista, joissa kaikissa neuvostoliittolainen tai venäläinen taiteilijaryhmä on vierailulla Suomessa. Suomen kielellä esiintyvä Petroskoin draamateatteri vieraili Suomessa 1984, neuvostoliittolainen rockyhtye Bravo oli Suomessa keikkakiertueella vuonna 1988 ja venäläinen ryhmä kuvasi uutta elokuvaansa Suomessa kesällä 1998, yhtenä tähtenään suomalainen näyttelijä. Kaikki jutut ovat tietysti tyypiltään vierailu-uutisia mutta muuten lähtökohdiltaan melko erilaisia. Petroskoi- ja Bravo-jutut on kuitenkin rakennettu ja kuvitettu muodollisesti hyvin saman tyyppisesti – ilmeisen stereotyyppisesti, mihin palaan myöhemmin luvussa. Petroskoin draamateatteri-juttu alkaa kuvalla rautatieasemalta³⁶, jossa petroskoilaisvieraat kävelevät junalta ja tervehtivät lämpimästi isäntiään. Vierailun ”lämpimyyttä” korostaa vielä toimittajan aloitus:

Toimittaja: Tuliaisena teatterilla on kaksi näytelmää. Pauli Rinteen ohjaama ja Juri Bondarovin kirjoittama Valinta sekä Paavo Liskin ohjaajavierailun tuloksena syntynyt Kanteletar. Petroskoin suomalainen draamateatteri näyttelee suomen kielellä. Pelkästään suomenkielisten katsojien varaan se ei kuitenkaan voi esityksiään kotimaassaan rakentaa.

Kameraa ja samalla katsojaa kohti kävelevillä ystävällisillä itävierailla on paitsi käsissään matkalaukut, myös ”tuliaisia” suomalaisille – näytelmiä, jotka sitä paitsi ovat suomalaisia näytelmiä (Kanteletar, ja myöhemmin jutussa kerrotaan teatterin esittävän myös Kalevalaa), lisäksi suomalaisten ohjaamina. Kaikki jutun keskeiset elementit ovat esillä jo ensimmäisessä kappaleessa: vieraalla maalla harrastettu suomalaisuus sekä suomen kielen ja kulttuurin asema Neuvostoliitossa, rajan taakse jääneellä alueella. Jutussa haastatellaan Petroskoin teatterin johtajaa (suomeksi) sekä Petroskoissa ohjaajavieraana ollutta Paavo Liskiä. Jatkossa kuvituksena on mm. vieraiden seisoskelua bussin vieressä ja näytelmän

³⁶ Yleisradion arkistonauhalla ei ollut lainkaan uutistenlukijan osuutta, joten varsinainen uutiskärki puuttuu analyysistäni. Atk-arkistossa juttu on otsikolla ”Petroskoin draamateatteri aloitti Suomen kiertueen”.

harjoittelua. Yllä olevan toimittajan osuuden jälkeen puheenvuoro on petroskoilaisten johtajalla, joka selittää teatterin kieliongelmaa:

Petroskoin draamateatterin johtaja: Jo noin nelisenkymmentä vuotta teatteri harrastaa, ja se on pakko tietysti, ja toisaalta se on hyväkin, simultaanitulkkausta. Suurin osa teatterin yleisöstä on venäjänkielistä ja sanoisin että **monet pitävät meidän teatteriesityksistämme enemmän kuin naapurista, sanotaan näin. Siellä Petroskoissahan on venäläinen draama- ja musiikkiteatteri ja nukketeatteri.**

Samalla tulee selväksi se, että suomenkielinen (suomalainen!) teatteri on ”monen mielestä” parempi kuin venäläiset. Koko juttu rakentuu jonkinlaisen Suomi – Neuvostoliitto -vastakkainasettelun varaan – Petroskoin draamateatterilaiset ovat ”suomalaisuuden edustajia” Neuvostoliitossa.

Toimittaja: Erittäin iloisia petroskoilaiset ovat suomalaisista ohjaajavierailuista. Ne antavat uutta pontta näyttelijöiden työhön ja pitävät yllä niin vaikean kielen taitoa.

Ohjaaja Paavo Liski: Luulen että se on yksi syy minkä takia he haluavat Suomesta ohjaajia, on että ohjaustyö tapahtuisi suomen kielellä, sillä jos harjoitellaan venäjäksi, samalla myös ajatellaan venäjäksi ja ikään kuin käännetään sitten esityksessä suomeksi se venäjänkielinen ajatus ja se ei ole aivan sama asia kuin ajatteleminen suomeksi.

Suomalaisen kulttuurin keskeiset suuret eepokset eli suomalaisista suomalaisimmat Kalevala ja Kanteletar – jo sanana eräänlaiset suomalaisuuden symbolit – ovat esillä jutussa useaan otteeseen. Suomalaisen kulttuurin voimasta ja hyvyydestä kielii mm. se, että moskovalaiset ”saavat” nähdä Kalevalan – heille ei pelkää ”esitetä” sitä.

Toimittaja: Teatterin edellinen Suomen-vierailu tehtiin 1976. Kolme vuotta myöhemmin oli kuukauden kiertue Ruotsissa ja kotimaassaan teatterilaiset valmistautuvat ensi vuoden tammikuussa tapahtuvaan Moskovan vierailuun. **Moskovalaiset saavat nähdä Kalevalan.**

Toimittaja (myöhemmin jutussa): Tässä Rovaniemen Lappia-talossa nähdään toisena näytelmänä **Kanteletar. Kantelettaren ohella on teatterin ohjelmistossa ollut myös Kalevala.** (Kuvissa Rovaniemen Lappia-talo ulkoapäin lumihangon keskellä.)

Petroskoin draamateatterin johtaja: Kansaneepos, se on kulttuurimme helmi, ja tätä helmeä ei saa unohtaa. Yhteydet ja juuret, sanoisinko, täytyy aina pitää muistissa, tuoreena.

Draamateatterin johtaja laskee ryhmänsä selvästi ”meiksi”, suomalaisiksi: ”*Kansaneepos, se on kulttuurimme helmi*”. Juttu loppuu tämän mahtipontisen

suomalaisänmaallisen lausahduksen jälkeen väläykseen esityksestä. Siinä kuoro laulaa: "...kunnialla kuoltavaksi!" Loppuun rakentuu näin ajatus siitä, että Petroskoin suomenkielinen draamateatteri harjoittaa kunniakasta, taistelevaa suomalaisänmaallisuuttaan viimeiseen hengenvetoon asti, kaikki vaikeudet voittaen – suomalaisten ja suomalaisuuden avulla. Jutussa ei ole kyse ”neuvostoliittolaisvierailusta”, vaan suomalaisuudesta yli rajojen.

Bravo-yhtyeen vierailujuttu on hyvin eri tyyppinen. Jutussa seurataan yhtyeen bussimatkaa ja harjoittelua Suomessa, toimittajan puheessa ja haastatteluissa pääasiana on erojen valottaminen: millä tavoin neuvostoliittolaisen ja länsimaisen rockbändin asema eroavat toisistaan. Bravon jäsenet ovat selvästi neuvostoliittolaisia, ”muita”, meidän suomalaisten vastakohtana. Rockyhtyeen jäsenten toiseutta rakennetaan jutussa heti uutistenlukijan osuudessa ja toistetaan jutussa jatkuvasti. Toiseus ilmaistaan ilmoittamalla, että ”itäinen” yhtye on nyt lännessä:

Uutistenlukija: Neuvostoliiton suosituimpiin kuuluva rockyhtye Bravo on aloittanut **Suomen**-kiertueensa. Bravo on yksi ensimmäisistä neuvostoyhtyeistä, jota on markkinoitu **länsityyliin** musiikkivideoin. Vaikka Bravo on niin sanottu virallinen ammattilaisyhtye, ei se ole aiemmin konsertoinut **lännessä**.

Toimittaja (uutisjutun ensimmäinen lause uutistenlukijan jälkeen): Bravo-yhtyeen laulusolistista Zannasta on povattu Alla Pugatsovan kaltaista supertähteä. **Länteen Zanna yhtyekumppaneineen tuli tänään - ensi kertaa**.

Kuvassa yhtye sitten saapuu toimittajan julistamaan ”länteen” - eli junalla Helsingin rautatieasemalle. Kuvissa aurinkolasipäistä laulajatähti Zannaa on kuvattu junassa, laskeutumassa sieltä alas suuren tähden malliin – kuitenkin kuten Alla Pugatsova, ei esimerkiksi Madonna. Edelleen toimittaja jatkaa, tosin hieman myöhemmin jutun loppupuolella:

Toimittaja: Ensimmäiseltä **länsikeikaltaan** Zanna odottaa kokemuksia ja samalla näkevänsä muita muusikoita. Mutta matkimaan eivät aio ryhtyä.

Tehokkaalla läntisyyden toistamisella luodaan yhtyeen jäsenistä ”toisia”, vieraita ja itäisiä. Samalla jutussa toistetaan useaan kertaan sitä, että nimenomaan *Suomi on länttä*, ei mikä tahansa itäisen naapurimaan varjossa elävä valtio.

Ehkä juuri 1980-luvulla läntisyyden toistaminen, integroituminen henkisesti ja kulttuurisesti tiiviisti länteen oli suomalaisille tärkeää. Elettiin hän aikaa, jolloin ”idän” maailmanpoliittinen valta oli lievenemässä ja murtumassa.

Jutun uutuuks- ja uutisarvo ei muodostu pelkästään siitä, että rockyhtye on päässyt ensimmäiselle länsikeikalleen. Uutta ja erikoista on myös neuvostorockyhtyeen eriskummallinen asema kotimaassaan: se on yhdistelmä itäistä ja läntistä, ”virallista Neuvostoliittoa” ja länsimaisen rockkulttuurin piirteitä, kiinnostava sekasikiö ja kulttuuristen rajojen ylitys:

Toimittaja: Keikkabussissa Zanna ja Bravo ovat niin kuin mikä tahansa pinnalle pyrkivä nuori rockryhmä, mutta käytännössä heillä on oma erityinen asemansa Neuvostoliitossa. Nykyisin he ovat maan virallisia ammattilaisia ja kuuluvat Moskovan filharmoniaan, joka maksaa heille kuukausipalkkaa. Bravo on myös ensimmäisiä neuvostoliittolaisia yhtyeitä, jota on markkinoitu videolla.

Edellisen kuvituksena on kuvia yhtyeestä keikkabussissa, laskeutumassa bussista alas ja siirtymässä esiintymispaikalle. Toimittajan puhe-osuuden lopussa siirrytään Bravon musiikkivideokuvaan. Heitä esitellään kuvissa ”tavallinen rockyhtye keikalla” -tapaan, mutta samalla toimittajan puhe kertoo muuta: aivan tavallisia he eivät ole. Erojen vertailu jatkuu jutussa edelleen. Loppupuolella juttua toimittaja toteaa, että ryhmä ei aio ryhtyä matkimaan läntisiä muusikoita, sitten laulajalle annetaan puheenvuoro, jossa hän saa kertoa näkemyksensä lännen ja idän rockkulttuurieroista:

Laulusolisti Zanna: Teillä on kaikki välineet, tekniikka... kaikki on korkealaatuista. Mutta meillä on sydäntä, sielu on kuitenkin tärkeintä. Meillä venäläisillä on sydän paikallaan, länsimaisista muusikoista ei voi sanoa samaa. Teillä on hyvä tekniikka...³⁷

Yhtäläisyyksiäkin kuitenkin löytyy: yhtyeestä on tehty kaupallinen markkinatuote jolla on suuri suosio lännen malliin.

Toimittaja: Televisio on siis tehnyt Bravoa tunnetuksi ja heidän ensimmäistä levyäänkin on myyty yli miljoona kappaletta. Silti fanit tavoitetaan kuten ennenkin – etupäässä konserteissa.
Zanna: No joka päivä.
Toimittaja: Joka päivä?

³⁷ Arkistonauhalla puuttuivat tekstitykset, suomennos venäjämästä omani.

Zanna: Riippuu kaupungista, mutta periaatteessa joka päivä on keikka, joskus kaksikin.

Toimittaja: Eli kolmesataa kertaa vuodessa?

Zanna: Niin, totta se on.

Lopussa toimittaja toteaa ironisesti, etteivät kaikki erot lännen ja idän välillä taida olla yhtä suuria:

Toimittaja: Neuvostoliitossa Bravon musiikkia kutsutaan retroksi. Ja jotain tuttua tässäkin harjoituskappaleessa on.

Vaikka selviä yhtäläisyyksiä musiikkikulttuureissa ja musiikin markkinoinnissa siis onkin, jutussa on pitkälti kyse itäisen toiseuden vahvistamisesta suhteessa länteen, toiseuden korostamisesta suhteessa ”meihin” sekä vertailujen tekemisestä. Samalla kuitenkin ollaan jännittävässä kulttuurisessa risteyskohdassa, jossa idän ja lännen kulttuuriset piirteet sekoittuvat.

Vaikka Petroskoin draamateatteri-juttu ja Bravon vierailujuttu ovat lähtökohtaisesti erilaisia – ensimmäisessä korostetaan suomalaisuutta, jälkimmäisessä ”toiseutta” (tosin silloinkin käy kirkkaasti selville se mitä ”me” olemme), niiden kuvakerronta on kiinnostavan samanlaista: molemmat jutut alkavat rautatieasemalta. Bravo-jutussa on alussa tarkalleen ottaen seuraavat kuvat:

1. Veturin nokka, lähikuva, juna saapuu asemalle.
2. Zanna junan ikkunassa, kuvattu ulkoa ikkunan läpi. Zanna hymyilee, ottaa aurinkolasit pois, laittaa ne takaisin ja alkaa laskeutua junasta.
3. Zanna laskeutuu junasta, hänet autetaan alas, katselee ympärilleen.
4. Yleiskuvaa asemalaiturilta.
5. Kamera kiertää asemalaiturilla Zannan ja muiden yhtyeen jäsenten ympärillä ja seisoskelijat keskustelevat:

Zanna: Mikä tuo rakennus on?

Mies (tulkki?): Se on eduskuntatalo.

Zanna: Ihan totta? Eduskuntatalo aseman vieressä?

Mies: Kyllä (naurahtaa).

Zanna: Vai niin / jaa-ha..

Petroskoin teatteri -uutisen alussa ollaan puolestaan lumisella Rovaniemen rautatieasemalla: ryhmä karvalakkipäisiä miehiä kävelee junan viertä kameraan

päin matkalaukkuja kantaen, he vilkuttavat vastaanottajilleen ja pysähtyvät kättelemään heitä aseman edustalle. Sen jälkeen molemmissa jutuissa siirrytään bussikuljetuksella eteenpäin: Bravo keikkabussissa ja laskeutumassa sieltä, karvalakkipäiset petroskoilaiset ulkosalla bussin vieressä ja kiipeämässä bussiin. Mm. harjoituskuvien, Lappia-talon kuvien ja musiikkivideokuvien jälkeen itse Suomen-esityksiä näytetään molemmissa jutuissa väläyksenä vasta jutun loppuessa. Itse esiintyminen, esitykset, se mitä varten Suomeen on tultu, ei siis ole uutisjutun kuvituksessa painokas asia. Kuvissa painottuu matkanteko, vierailulle tulo ja vierailulla olo, ”turismi”.

Juttujen kuvitus onkin rakennettu varsin stereotyyppisesti: kyseessä on nimenomaan ”neuvostoliittolaisten tulo” Suomeen. Esimerkiksi ruotsalaisia tai norjalaisia kulttuurivieraita tuskin olisi kuvattu rautatie- tai lentoasemalla ja rakennettu jutun kuvitusideaa ”matkan” muotoon. Se, että jutut alkavat saapumisella Suomeen junalla, tarkoittaa samalla rajan ylitystä – idän ja lännen välisen rajan yli tuloa. Rajan ylittäminen, etenkin neuvostoliittolaisten yli pääsy ei tietenkään ollut itsestäänselvyys vaan harvinainen asia. Samalla kun on ylitetty konkreettinen raja, on ylitetty myös kulttuurinen, yhteiskunnallinen ja poliittinen idän ja lännen välinen raja. Matka ja rajan ylitys ovat jutun alkukuva, mutta myös koko juttua rajaava kehys: (äärimmäisen) vieraalta maalta, idästä ”meille”.

Suomalaisten suhdetta Venäjään psykoanalyttisesti tulkinneen Sergei Medvedevin (2001) mukaan Suomen ja Venäjän rajalla on ontologinen ja mytologinen ulottuvuus: suomalaisille raja erotti itseyden ja toiseuden, sisäpuolisen ja ulkopuolisen, järjestyksen ja kaaoksen. Suomalaisen valtiollisen ja kansallisen tietoisuuden rakentamisessa 1800-luvulla olennainen osa oli oman alueen luominen ja erottaminen se laajasta euraasialaisesta tilasta. Sen jälkeen Suomi on jatkuvasti (erityis)korostanut aluettaan ja rajojaan. Medvedevin mukaan nykyiseenkin suomalaiseen psykomaantieteelliseen tilanteeseen kuuluu voimakas rajan tiedostaminen: ”raja on jokaisen suomalaisen mielessä”. (Medvedev 2001, 288-289, 301.) Se että itänaapurin taiteilijoista kertova juttu alkaa kuvilla saapumisesta maahamme, kuvituksella matkasta ja saapumisesta, on hyvin ”luonnollinen” ja itsestään selvältä tuntuva kuvitusratkaisu.

Kolmas vierailujuttu, venäläisen elokuvaryhmän työskentelyä Suomessa käsittelevä uutinen on kuvakerronnaltaan aivan erilainen. Se perustuu pitkälti kuvapätkiin valmiista edellisestä elokuvasta sekä uuden elokuvan filmauskuviin. Kuvakerronnaltaan se on tavallinen ”elokuva kuvataan” -juttu. Uutisjutun päätähtenä on suomalainen näyttelijä Ville Haapasalo, joka on aiemminkin filmannut elokuvan saman ryhmän kanssa ja noussut suureksi suosikiksi Venäjällä. Uutisjuttu etenee vanhemman elokuvan yleisesittelystä (toimittaja kertoo tuotanto-olosuhteista ja haastateltava ohjaaja kuvailee elokuvaa) suomalaistähden esittelyyn. Sen jälkeen kerrotaan uuden elokuvan sisällöstä ja odotuksista elokuvan menestyksen suhteen. Uutisessa on erotettavissa kaksi keskeistä rakennepiirrettä: ensinnäkin suomalainen Ville Haapasalo toimii ikään kuin tulkkina kahden kulttuurin välillä. Toiseksi kulttuurien väliset erot kuitenkin tuodaan selvästi jutussa esiin. Pikemminkin kuin ”toisina”, venäläiset esitetään tässä jutussa vain erilaisina, ehkä juuri suomalaisen välittäjä-tulkin ansiosta. Itse kuvattava elokuva perustuu pitkälle stereotypioihin: suomalainen on järkevä, suomalaiset ja venäläiset ovat molemmat kovia juomaan viinaa ym.

Ville Haapasalo esitellään jutun alkupuolella sankarina, joka esittää ”suomalaisuuden järkevyyden perikuvaa”. ”Suomalaisen järkevänä” Haapasalo esitetään myös kun hän kommentoi tilannetta.

Toimittaja: Elokuva teki kaikista näyttelijöistään tähtiä, mutta varsinkin suomalaisen järkevyyden perikuvaa esittäneestä Ville Haapasalosta tuli kaikkien lemmikki.

Haapasalo: Se meni mittasuhteet kaikki meni yli, että se oli harmiks asti että ihmiset tulee nykimään hihasta, ja ei saa olla missään rauhassa.

Seuraavassa kuvassa Haapasalo halaa venäläisen miesnäyttelijän tai ohjaajan kanssa. Kyseessä on iloinen jälleennäkeminen, samalla tietysti omassa kulttuurissamme melko harvinainen tapa (miehet halaamassa). Lyhyt kuvaväläys toimii selvästi ”ystävyyden” kuvittajana. Uuden elokuvan juonen kertoo välittäjä-tulkki Haapasalo. Elokuvasa on kyse rajan ylittämisestä, tosin tällä kertaa humoristisessa mielessä. Suomalaisen saattaa olla huomattavasti helpompi nauraa venäläisiä stereotypioita sisältävälle tarinalle, kun sen kertoja on suomalainen

Haapasalo eikä venäläinen ohjaaja – mm. siinä mielessä Haapasalo toimii jutussa ”välittäjänä”:

Haapasalo: Kalastusseurue lähtee kalaan ja sit isäntä kenen luo ollaan menossa sammuu. Ja muut suunnistaa sitte ja tullaanki Suomeen vahingossa. Ja ne kerkee purkamaan lastin Suomessa kunnes ne tajuaa olevansa Suomessa, ja ne lähtee karkuun ettei ne jää kiinni ja ettei synny mitään konfliktia. Päästään takas Venäjän puolelle, huomaa että viinat jäi Suomeen. Ja ne lähtee sukellusveneellä hakemaan niitä.

Koko uutisjutun ytimenä on huumori, venäläiset näyttelijät esiintyvät valmiissa elokuvanpätkissä ja filmauskuvissa humoristisissa pako- tai viinanjuontikuvissa. Hyvästä yhteistyöfiiliksestä huolimatta uutisessa nostetaan esille myös suomalaisten ja venäläisten erilaisuus:

Toimittaja: ... Viinanhöystämät peruselementit takaavat sen menestyksen Venäjän kotimarkkinoilla, mutta suomalaisia sen ei uskota kiinnostavan yhtään sen enempää kuin edeltäjänsä.
Tuottaja Dimitri Delov: Kun kerroin siitä suomalaisille ystäväilleni, he eivät ymmärtäneet siitä mitään. Sen sijaan Suomen venäläiset pitivät siitä kovasti.

Vaikka itse kuvattava ja sitä edeltänyt elokuva sisältävät stereotypioita, uutisjutun rakenteessa ei ole havaittavissa samanlaista ”toiseuden” tai ”me”-kuvan rakentamista kuin kahdessa edellisessä tarkastelemassani kulttuuriuutisjutussa. Suomalaisuuden ja venäläisyyden ero tuodaan elokuvauutisessa esille suoraan toimittajan puheessa ja sitä seuraavassa tuottajan kommentissa, ei piilotettuna uutisjutun rakenteessa, korostamalla ”läntisyyttä”, ”itäisyyttä” tms. – Vain muutaman uutisjutun perusteella on mahdoton tehdä yleistyksiä. Stereotyyppisen rakenteen puuttuminen vuonna 1998 tehdystä uutisjutusta voi kuitenkin olla merkki aiempaa vapaammasta, konfliktittomammasta ja helpommasta suhteesta itänaapuriin.

6.3.2. Kaksi retkeä itään vuonna 1988: Suomi suurvaltojen välittäjänä ja salaisten kansioden avaajana

Tässä luvussa tarkastelen kahta Neuvostoliittoon liittyvää kulttuuriuutisjuttua vuodelta 1988, joissa molemmissa on taustalla Neuvostoliiton kulttuurinen ja

yhteiskunnallinen muutos. Ensimmäinen käsittelee yhdysvaltalais-suomalais-neuvostoliittolaisen oopperaproduktion esitystä Moskovassa, toinen rajujen dokumentaaristen neuvostovalokuvien ensiesittäytymistä Suomessa. Jutut tarjoavat kiinnostavaa ajankuvaa ja mahdollisuuden tarkastella sitä, mistä silloin puhuttiin, millaisia asioita ja miten Neuvostoliitosta ja muiden maiden suhteista kerrottiin sekä millainen asema Suomella oli näissä uutisissa.

Yhdysvaltalais-suomalais-neuvostoliittolaista Porgy ja Bess -yhteistyöoopperaa (26.5.1988) esitettiin Moskovassa aivan suurvaltojen huippukokouksen alla. Huippukokous mainitaan jutussa pariin otteeseen. Uutinen on yhteistyöstä yli maiden rajojen ja yli kulttuurirajojen kertova innostunut ”liennytysjuttu”, joka saa vahvasti sävynsä nimenomaan lähestyvistä huippukokouksesta, on tavallaan jopa jonkinlainen pehmeä ennakkojuttu kokoukselle. Kylmästä sodasta oltiin siirtymässä lämpimämpiin väleihin monella tasolla. Pohjimmiltaan huippukokouksessa ja oopperassa on molemmissa kyse ”idän” ja ”lännen” välisestä kohtaamisesta, kuten toimittaja osuudessaan korostaa.

Uutistenlukija: **Suomen kansallisoopperan tuottama amerikkalais-neuvostoliittolais-suomalainen yhteistyöhanke Porgy ja Bess on edennyt Moskovaan.** Oopperan konserttiesitys on parhaillaan menossa Moskovan Rossija-hotellin konserttisalissa. Esityksen kaksi ja puoli tuhatta lippua myytiin loppuun jo viikkoja sitten.

Toimittaja (jutun alku): Rossija-hotelli Punaisen torin kupeessa on tällä hetkellä **idän ja lännen kohtaauspaikka**, monessakin mielessä. Yksi siipi on pyhitetty **huippukokouksen** televisioinnille, **konserttisalissa taas kohtaavat itä ja länsi kulttuurin merkeissä.** Gershwinin sävelet ja niiden tulkkina **amerikkalaiset mustat solistit** sekä eestiläinen kapellimestari ja orkesteri, Estonia-oopperan orkesteri. Ja suomalaiset ovat mukana paitsi idean isänä, myös kansallisoopperan kuoro on mukana. **Lähestyvä huippukokous** on vaikeuttanut taiteilijoiden elämää. Kuoro on pantu asumaan 45 minuutin päähän esiintymispaikasta ja orkesteri peräti Moskovan ulkopuolelle, puolentoista tunnin junamatkan päähän. Tämä ei ole kuitenkaan latistanut taiteilijoiden virettä, sillä Helsingin ja ennen muuta Tallinnan esityksen hulpea vastaanotto on tuoreessa muistissa. Neljätuhatpaikkainen sali oli aivan täynnä ja lisäpaikkoja tehtiin portaisiin ja käytäville.

Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että amerikkalaisten solistien on erikseen mainittu olevan nimenomaan mustia. Taustalla on ehkä stereotyyppinen ajatus siitä, että mustaihoiset ihmiset kuuluvat Amerikkaan, ”länteen”, ja he ovat jotenkin eksoottisia ”idässä”. Laulusolistit esitetäänkin useammassa kuvassa ikään kuin turisteina ”itäisten merkkien” keskellä: laulajat seisovat muurin edustalla

katsellen sivulle, ja kameran seurattessa katsetta käy ilmi, että siellä ovat Punaisen torin sipulikupolit. Punainen tori kupoleineen on Neuvostoliitto- tai Venäjäuutisoinnissa jatkuvasti toistuva maan, valtion, pääkaupungin, ehkä venäläisyydenkin symboli. Sitä käytetään tässä jutussa ensimmäisen kerran aivan uutisjutun alussa, paikan määreenä kertomaan, että ”Moskovassa ollaan” ja toisen kerran haastattelutilanteessa, jossa yhdysvaltalaiset artistit katselevat paikkoja.

Vapaamuotoinen amerikkalaisten solistien ryhmähaastattelu tai pikemminkin ”keskustelun nauhoitus” on toteutettu samalla kun ihailaan kupoleita. Laulajat ja kapellimestari seisovat tiiviissä ryhmässä. Kyseessä ei ole selkeä haastattelu, sillä ihmiset puhuvat lähinnä toisilleen, ja sekin vahvistaa tietyllä tavalla turisti-, vierailija-vaikutelmaa, taiteilijat eivät puhu itse teoksesta, sen sisällöistä tms. Aluksi taiteilijat muistelevat aiempaa hyvin mennyttä Viron-esitystä:

Nainen: Viisisataa ylimääräistä istuinta...

Mies: Ja ne aplodit...

Sekavaa puhetta, kaikki puhuvat päällekkäin.

Nainen: Minusta tämä on historiallista ja me olemme kaikki hyvillämme ja ylpeitä että saimme olla mukana...

Miessolisti nauraa.

Nainen: Saimme myös uusia ystäviä...

Oikeiden haastatteluosuuksien puuttuminen selittyy sillä, että artisteja on ilmeisesti haastateltu jo muutamia päiviä aiemmin esitetystä toisessa jutussa, kun he olivat esiintymässä Suomessa. Tämän jälkimmäisen Moskovassa tehdyn uutisjutun perimmäinen funktio näyttääkin olevan se, että käydään toteamassa ja näyttämässä harvinainen ja historiallinen vierailu fyysisesti, todistamassa idän ja lännen rauhanomainen kohtaaminen. Kohtaamisen saamaa suosiota korostetaan jutussa moneen otteeseen kertomalla yleisömääristä.

Suomalaisia kuorolaisia ei jutussa haastatella, eikä näytetä kuvissa ainakaan tunnistettavasti. Suomella on silti olennaisen tärkeä rooli: se on ”*idean isä*”, suurvaltojen välittäjä ja yhteistyökumppani, mutta myös aktiivinen mukanaolija (”myös kansallisoopperan kuoro on mukana”). Suomen poliittiseen rooliin kuului välittäminen suurvaltojen välillä, ja sama rooli toistui myös kulttuurin parissa. Vaikka Suomi ei jutussa näykään, aktiivinen Suomi hallitsee juttua. Uutistenlukijan ensimmäinen lause ja samalla uutiskärki on ”Suomen

kansallisoopperan tuottama amerikkalais-neuvostoliittolais-suomalainen yhteistyöhanke Porgy ja Bess on edennyt Moskovaan”. Uutisjutussa siis ollaan pohjimmiltaan poimimassa Suomen ja suomalaisten idearikkauden hedelmiä: yleisönsuosiota, ystävyyttä, idän ja lännen rajojen murtumista. Suomalaiset ovat onnistuneet välitystehtävässään – ainakin tällä kertaa.

Toinen kiinnostava uutisjuttu samalta vuodelta käsittelee neuvostovalokuvia, joita oli Suomessa esillä ensimmäistä kertaa. Naapurimaan ”salaiset kansiot” alkoivat avautua. Monien Yleisradion arkistosta löytyvien kulttuurijuttujen mukaan juuri Suomi sai usein olla ensimmäinen maa, nimenomaan ensimmäinen ”länsimaa”, jossa uutuuksia esiteltiin. Valokuvajutussa on monta uutisarvoa lisäävää elementtiä: kyseessä on uutuus ja erikoisuus Suomessa, rajuhkot dokumenttivalokuvat tarjoavat uudenlaisen näkökulman tai kokonaisen näköalan naapurimaan elämään: esillä on mm. juoppojen ja rikollisten kuvia. Samalla jutussa kerrotaan myös naapurimaan valokuvataiteilijoiden olosuhteista.

Uutistenlukija: Helsinkiläisessä valokuvagalleriassa on avattu näyttely, joka **ensimmäistä kertaa Suomessa** esittelee uutta neuvostoliittolaista valokuvaa. **Vapaa valokuvaus ei Neuvostoliitossa ole virallista taidetta, mutta uudistuspolitiikka näkyy jo myös tämän taiteen alalla. Kävimme tutustumassa näyttelyyn Neuvostoliitossa neljä vuotta viettäneen ja sieltä vastikään palanneen suomalaisen valokuvaajan kanssa.**

Toimittaja (jutun alku): Tämä on videokuvaa valokuvien hankintamatkalta. Suomessa nähtävillä olevat kuvat **on hankittu tuliaisena suomalaisten valokuvaajien Neuvostoliittoon tekemiltä epävirallisilta vierailuilta.** Neuvostoliitossa valokuvanäyttely on tällainen – valokuvaajan kotona tai työhuoneella järjestetty **vapaamuotoinen tapaaminen.**

Uutisjutun alussa kerrotaan muutama olennainen asia neuvostovalokuvaajien tilanteesta, mutta jollain tapaa hankalasti, kiertoteitse. Suorasanaistemmin tulkittuina jutun sisällöt ovat seuraavat: Vapaa valokuvaus ei ole Neuvostoliitossa taidetta. Helsingissä esillä oleva valokuvanäyttely ei ole minkään virallisen neuvostoliittolaisorganisaation järjestämä (eikä ehkä virallisten organisaatioiden toivoma?), vaan suomalaiset valokuvaajat ovat tuoneet valokuvat tuliaisina omilta matkoiltaan. Suomalaisten valokuvaajien matkat ovat olleet epävirallisia, eivät maiden välisiin virallisiin kulttuurisuhteisiin kuuluvia, vaan turistien matkoja, joilla on solmittu tuttavuuksia alan ihmisten kanssa. Valokuvien hankintamatkoilta on todisteena autenttista videokuvaa (miksi?). Neuvostoliitossa

valokuvaaja ei voi pitää näyttelyä galleriassa, vaan joutuu järjestämään näyttelyn kotonaan. ”Vapaamuotoinen tapaaminen” on positiivinen kiertoilmaus sille, että näyttely on epävirallinen, ei-julkinen, piilossa järjestetty.

Näistä jutusta puretuista aineksista saisi aikaan varsin muhevan ja provokatiivisen, selväsanaisen uutiskärjen ja jutun aloituksen (tyyliin ”Suomalaisten valokuvaajien Neuvostoliitosta omin päin tuomista kuvista on järjestetty ainutlaatuinen näyttely, jossa on esillä itänaapurin rikollisia ja juoppoja”). Sellaista tässä jutussa ei kuitenkaan ole, vain lähtökohdat siihen. Jutussa luultavasti varotaan tölväisemästä itänaapuria liian kovaa. Omaan tulkintaani vaikuttaa kuitenkin nuori ikäni. Uutisjutun alku sisältää selvästi ajan liturgista kielenkäyttöä: ”epävirallinen vierailu” tai ”vapaamuotoinen tapaaminen” ovat saattaneet olla 1950-, -60 ja -70-luvuilla eläneelle suomalaiskatsojalle helposti tulkittavissa olevia ilmaisuja, joiden merkityksen ymmärtää automaattisesti.

Edellä esitetyn alun jälkeen juttu ei enää sisällä toimittajan puheosuuksia. Jutun rakenne onkin erittäin mielenkiintoinen. Valokuvia selittämään on jutussa käytetty suomalaista valokuvaajaa, ”todistajaa”, ”silminnäkiää” tai ”asiantuntijaa”, joka esitellään jo uutistenlukijan osuudessa. Toimittaja on käyttänyt juttunsa tietolähteenä ja oppaanaan galleriassa suomalaista valokuvaajaa, joka on asunut Neuvostoliitossa neljä vuotta.

Valokuvaaja on asetettu jutussa nimenomaan ”tietävän oppaan” asiantuntija-asemaan: häntä ei ole kertaakaan haastateltu perinteisessä haastatteluasemassa kameran edessä. Valokuvaaja nähdään vain muutamissa sivuprofiilikuvissa galleriassa, selittämässä toimittajalle näyttelyä. Toimittajan ääni kuullaan alun jälkeen vain silloin, kun hän kysyy oppaaltaan jotakin galleriatilassa. Jutusta siis puuttuu rakenne, jossa toimittajan ääni hallitsisi ja haastateltavan puhe olisi hänen hallinnassaan, haastateltavan ääni olisi toimittajan äänelle alisteinen.

Valokuvaaja-oppaan ääni ja ajattelu hallitsevat näyttelykierrosta. Samalla myös jutun objektiivisuus on harvinaisen kyseenalainen. Haastateltava ei jutun rakenteen vuoksi kertaakaan esiinny ”normaalina” haastateltavana, joka esittää vain omia mielipiteitään, vaan kaikkitietävänä asiantuntijana. Toimittajan galleriassa tekemät kysymykset osoittavat epävarmuutta, hän kaipaa paitsi selkeitä

asiatietoja aiheesta, myös vahvistusta itse näkemälleen. Toimittaja ei myöskään kyseenlaista oppaansa sanomaa.

Valokuvaaja: Tässä nää kuvajournalisti Juri Ribsinskin kuvat juopuneiden selviämisasemalta niin kertoo kyllä, kertoo kyllä tavallaan siitä uudesta aihepiiristä joita kuvajournalismissa on Neuvostoliitossa ruvettu harrastaa nyt viimeisen kahden vuoden aikana...Sinänsä erilaisia elämänilmiöitä, myös tällaista juoppoutta, rikollisuutta on dokumentoitu Neuvostoliitossa mutta niitä harvoin tulee julkisuuteen.

Toimittaja: Nämä kuvat ovat varsin intiimejä?

Valokuvaaja: Pitää paikkansa. **Suomen viranomaiset ei ikinä päästäis valokuvaajia tekemään tällaista kuvareportaasia Suomesta, et se on aika hauskaa et me näemme nyt Neuvostoliitosta sellaisia kuvareportaaseja, joita Suomessa ei voi tehdä - tai ainakaan julkaista.**

Valokuvaajan puheessa juttu kääntyykin toisin päin: hän myöntää, että kuvat ovat NL:ssa julkisuuden ilmiönä uusi, mutta vetoaa heti siihen, ettei Suomessakaan tällaisia päästetä julkisuuteen. Neljä vuotta itänaapurissa asunut valokuvaaja tuntuu olevan puolustuskannalla Neuvostoliiton suhteen: ”viranomaishallitussa” Suomessa ei tilanne ole sen parempi, itse asiassa Suomen viranomaiset ovat tiukempia kuin Neuvostoliiton viranomaiset . Olipa lausahdus sitten totta tai epätotta tai jollakin harmaalla vyöhykkeellä sen välillä, kyseenalaistamista se kaipaisi. Jutun ”opasrakenteen” takia lausuma välittyy ainoana totuutena. Juttu jatkuu seuraavasti:

Valokuvaaja: Tässä on saman kuvaajan sarja nuorisovankilasta. Tän syntytarina on sellanen et tää on tehty aikanaan neuvostoliittolaista lehteä varten joka ilmestyy Yhdysvalloissa mut tätä ei oo julkastu sellasenaan siellä. **Kuvaaja saattoi työskennellä aivan vapaasti täällä vankileirillä ollessaan.**

Toimittaja: Millä tavalla valokuvaajan asema Neuvostoliitossa eroaa valokuvaajan asemasta Suomessa?

Valokuvaaja: Mä luulen et valokuvataiteilijan asema ei kovin paljon eroa...et **työskentely on ihan yhtä vaikeaa kuin täällä.** Mä muistan aluks kun mä oon joskus yrittäny ostaa näiden ihmisten töitä silloin alkuaikoina kun mä näin ensimmäisen kerran näit valokuvia – ne ei voinu käsittää et joku voi ostaa heidän töitään. Se oli ihan mahdotonta. Mä oon saanu lahjotuksina muutamia kuvia, yhtään työtä en oo onnistunu ostamaan.

Jutun lopussa korostuu se, ettei valokuvaajilla ole oppaan mielestä ongelmia työskentelyssä Neuvostoliitossa, mm. vankileirillä saa kuvata vapaasti. Keskeinen

ero länteen verrattuna on se, ettei Neuvostoliitossa myydä ja osteta valokuvia. Muuten työskentely on samanlaista kuin Suomessakin, ”ihan yhtä vaikeaa”.

Se että toimittaja on käyttänyt jutussaan opasrakennetta, voi johtua aiheen vieraudesta, opas on ollut hyvä ratkaisu. Valokuvaajalla on todella ollut ensi käden tietoa neuvostoliittolaista kuvista ja kuvaajista. Hän on ollut luultavasti myös toimittajan ainut tietolähde jutussa, eikä toimittaja ole siksiikään pystynyt kyseenalaistamaan hänen sanomaansa. Toisaalta jutun opasrakenne myös tietyllä tavalla pelastaa toimittajan: hänen ei ole tarvinnut laittaa omiin puheosuuksiinsa suomalaisvalokuvaajan esittämiä mielipiteellisiä mutta ainoita tarjolla olleita tietoja. Lopputuloksena juttu ei ole uutinen ”sensaatiomaisista” valokuvista – sellainenkin se olisi voinut olla, vaan opastettu ystävällismielinen kierros ”avoimeen” neuvostotodellisuuteen. Vielä 1980-luvun lopulla ja jopa kulttuurijutussa Neuvostoliittoon oli syytä suhtautua joskus varovasti.

Kulttuurijutut voivat yleensäkin olla epäobjektiivisiä mm. jutun normaalista poikkeavan rakenteensa takia. Kulttuuri on pehmeä aihepiiri, jossa ei monesti tule mieleen kyseenalaistaa haastattelun sanomaa tai kiinnittää huomiota jutun näkökulman subjektiivisuuteen tai yksipuolisuuteen. Useimmiten tieto siitä, että jutussa on esillä vain yhden ihmisen näkemys, kyllä välittyy katsojalle jotakin kautta – yleensä jo itse haastattelurakenteen avulla. Tässä jutussa rakenne onnistuu piilottamaan paljon.

6.4. Kulttuuripersonan henkilöhaastattelu – asiapitoisesta silminnäkiätodistuksesta eloisaan luonnekuvaan

Kulttuurin parissa työskentelevistä henkilöistä – ohjaajista, näyttelijöistä, kirjailijoista, laulajista, muusikoista, kuvataiteilijoista jne. on Yleisradion arkistodokumenttiaineiston mukaan tehty televisiouutisissa vuosien varrella

jonkin verran henkilöhaastatteluja³⁸, ja niiden määrä näyttäisi lisääntyneen etenkin 1990-luvun lopulla erilaisten juhla- ja merkkipäivähaastattelujen myötä.

Henkilöhaastattelut ovat usein lähtökohdiltaan juhla- ja merkkipäiväjuttuja (joskus myös nimitysuutiseen voi liittyä haastattelu) tai ”vierailujuttuja”. Vierailu-uutisessa ulkomaalainen Suomessa esiintyvä (tai joskus myös suomalainen, ulkomailla vieraileva) taiteilija, kirjailija, laulaja, muusikko ym. puhuu taiteestaan, urastaan, taideteoksensa teemoista ja niihin sisältyvistä kysymyksistä. Monessa vierailu-uutisessa itse taideteoksen ja taiteen rinnalle nousevat kysymykset taiteilijan kotimaan poliittisesta tai yhteiskunnallisesta tilanteesta – niitähän taideteoskin usein käsittelee:

”Huuto vapaudelle” -elokuvan ohjaaja Sir Richard Attenborough uskoo, että Etelä-Afrikan rotusortopoliitiikan lopettamiseen voidaan vaikuttaa myös viihteen kautta. (7.3.1988)

Vierailujuttu voi kuitenkin tiukan asian sijasta keskittyä taiteilijan kiinnostavaan persoonaan ja sen esittelyyn. Juhla- ja merkkipäivä-uutisissa persoona on itsestään selvästi keskipisteessä, vaikka ”asiaakin” puhuttaisi. Tällaiset puhtaasti henkilöön painottuvat jutut eli ”persoonakeskeiset haastattelut” ovat arkistodokumentti-aineiston mukaan vasta 1980-luvun loppupuolelta lähtien yleistynyt ilmiö. Merkittävä piirre näissä jutuissa on se, että haastateltavat taiteilijat ovat monesti suomalaisia. Enää haastateltavan ei tarvitse olla eksoottinen tai harvinainen ulkomaalainen taiteilija.

1980-luvun alun henkilöhaastattelut ovat asiaan painottuvia vierailu-uutisia, 1990-luvun lopun haastattelut usein persoonakeskeisiä. Tiukkaa rajaa ei voi kuitenkaan vetää: myös 1990-luvun lopulla tehtiin asiaan painottuvia henkilöhaastatteluja. Persoonakeskeisten haastattelujen lisääntymisessä on kuitenkin kyse laajemmasta journalismin henkilöitymis- ja viihteellistymisilmisestä.

Pyrin tässä luvussa tarkastelemaan ja vertailemaan muutaman esimerkin avulla molempia henkilöhaastattelutyyppejä: asiaan ja persoonaan painottuvia. Samalla pyrin purkamaan sitä, miten Ylen televisiouutisten 1990-luvun

---

³⁸ Henkilöhaastattelussa koko juttu rakentuu yhden henkilön vaikutelmien, mielipiteiden, luonnekuvan jne. varaan.

henkilöhaastatteluihin on rakennettu ”elämyksellisyyttä” ja ”viihhteellisyyttä”. Taisto Hujasen mukaan henkilökuvaan painottuvat haastattelut yleistyivät ajankohtaisohjelmissa 1980-luvulla (1993, 40). Muutamat 1980-luvun lopun ja 1990-luvun televisiouutisten persoonakeskeisistä haastatteluista alkavat sisällöiltään lähestyä jonkinasteista henkilö- tai luonnekuvaa, tosin ne ovat hyvin pinnallisia, aikaahan on vain muutama minuutti.

Tutkimistani henkilöhaastatteluista kolmessa haastateltava on ulkomaalainen: kirjailija Andre Brink, laulaja Luciano Pavarotti ja kirjailija Viktor Jerofejev. Heistä Brink ja Pavarotti ovat olleet Suomen-vierailulla, sen sijaan Jerofejevin haastattelusta ei käy ilmi, missä paikassa tai missä yhteydessä juttu on tehty, luultavasti kuitenkin Venäjällä. Kaksi valitsemieni juttujen haastateltavista on suomalaisia: kirjansa ulkomaisille markkinoille saanut ja juuri ulkomailta palannut Rosa Liksom ja 40-vuotistaiteilijajuhlaansa viettävä Eino Grön.³⁹

Vuonna 1984 tehdyssä Brinkin ja vuonna 1993 tehdyssä Jerofejevin haastattelussa painottuu henkilön asema meille vieraan yhteiskuntatodellisuuden silminnäkijänä, teräväsanaisena todistajana. Haastattelut ovat äärimmäisen asia- ja mielipidepainotteisia: näiden henkilöiden kautta voidaan saada tietoa poliittisista ja yhteiskunnallisista ongelmista. Kulttuurituutinen on näissä tapauksissa myös mielipiteellinen yhteiskunnallinen ja poliittinen uutinen tai kannanotto. Molemmat taiteilijat ovat tulleet valtiosta, jonka tiedonvälitys ei ole täysin vapaata, avointa tai moniäänistä. Yksi haastattelun uutisarvoisista aspekteista onkin jännitys: mitä silminnäkijät kertovat tai paljastavat.

---

³⁹ Arkistodokumenttien otsikot: ”Suomessa vieraileva eteläafrikkalainen kirjailija Andre Brink sanoo Etelä-Afrikan mustan väestönsä aseman olevan huonomman kuin koskaan aiemmin.” (20.9.1984), ”Helsingin juhlatuokkien odotetuin taiteilija Luciano Pavarotti on päättämässä ensimmäisen pohjoismaiden kiertueensa Helsinkiin.” (3.9.1988), ”Venäläisen kirjallisuuden siirtymistä aatteellisuudesta raadollisempaan kulttuuriin edustaa kirjailija Viktor Jerofejev, joka on kirjoittanut tekstin oopperaan Elämää idiotin kanssa” (31.3.1993), ”Kiinnostus suomalaista kirjallisuutta kohtaan on nousussa ulkomailla. Kynnys englanninkieliselle markkina-alueelle on kuitenkin edelleen korkea. Yksi onnistujista on Rosa Liksom, jonka uutuskirja Bama-lama käännetään englanniksi. (30.9.1993), ”Laulaja Eino Grön toivoo suomalaisen tangon taas uudistuvan. 40-vuotisen uransa aikana Grön on kokenut tangon suuren nousukauden, yleisön kyllästyksen ja viime aikojen uuden kiinnostuksen tangoon.” (8.7.1998).

Toimittaja (jutun alku): Helsinkiin Andre Brinkin toi hänen kuudennen romaaninsa suomennos. Se jatkaa tekijänsä linjaa eli **riepottelee** eteläafrikkalaista rotusortopoliittikkaa koko maailman nähtävillä. Brink on **silminnäkijä**, jonka tekstejä on käännetty ainakin viidelletoista eri kielelle. Siitä huolimatta hän asuu ja tekee töitä Etelä-Afrikassa.

Samaan aikaan kuvassa Brink astelee sisälle tiedotustilaisuuteen ja istuutuu. Kamera liikkuu Brinkistä viereiselle pöydälle, jossa on hänen kirjojaan. Tähän jutun jännitettä luova ja ”persoonaa kuvaava osuus” päättyykin, sen jälkeen keskitytään tiukasti asiaan. Brink selittää mm. sitä, miksi mustat ovat turvautuneet väkivaltaan Etelä-Afrikassa. Viktor Jerofejevin haastattelun alkupuolella toimittaja puolestaan kertoo seuraavaa:

Toimittaja: Venäjällä **kirjallisuuden kauhukakaraksi** kutsuttu Jerofejev on **saanut lähes kaikkien vihat niskaansa**. Hän kirjoittaa **raadollisesti**, eikä noudata periaatetta, jonka mukaan taiteilijan on palveltava jotain ylevää aatetta.

Katsojalle luodut jännitysodotukset myös täyttyvät: Jerofejev kritisoi suorasukaisesti venäläistä yhteiskuntaa mm. kaaosmaisuudesta.

Jerofejev: Olen sitä mieltä että Venäjä on kirjailijan paratiisi, koska kaikki kauheet ovat kuin tarjottimella. Mutta lukijoille Venäjä on kurja maa. Ihmettelen, että he eivät kaikki ole jo muuttaneet pois.

Brinkin haastattelun todistusvoimaisuutta ja ajankohtaisuutta on täydennetty tuoreilla uutiskuvilla Etelä-Afrikasta. Tämä tuo juttuun lisää uutismaisuutta ja dokumentaarisuutta. Toimittaja viittaa puheessaan suoraan kuviin:

Toimittaja: Viime viikkoina yhteenotot mustan väestönosan ja poliisin välillä ovat kiihtyneet. **Nämä kuvat** ovat viime lauantailla Johannesburgin lähistöltä. Brink itse **kertoi nähneensä kuvat vasta Englannin televisiossa, Etelä-Afrikan tiedotusvälineet vaikenevat tapahtumasta**.

Jerofejevin haastattelu on puolestaan kuvitettu lähes kokonaan harvinaisemmalla symbolikuvituksella, joka myös tukee hänen sanomaansa. Sama kuvitusaihe kulkee läpi koko jutun: vanhaa uutiskuvaa mielenosoitusmarssilta, jossa liehuvat Venäjän liput. Kuviin liittyy lisäksi aina musiikki – kohtalokasta, hyvin dramaattista oopperamusiikkia. Juttuun rakentuu kuvien, musiikin ja Jerofejevin

synkän, kriittisen sanoman yhdistelmänä hyvin kohtalonomainen tunnelma – ”Venäjä on kaaos”. Jo aivan jutun alussa on kuvituksena mielenosoittajia marssilla, juoksevia sotilaita, sisäkuvaa duumasta sekä venäläisiä poliitikkoja kaaosmaisessa käsirysyssä duumassa. Tekstin ja kuvan yhteissanoma on, että ennen muuta maata johtavat poliitikot ovat idiootteja:

Jerofejev: Ooppera Elämää idiootin kanssa kuvaa juuri elämää Venäjällä.
Tulkki/toimittaja: Kuka tai mikä se idiootti sitten on Venäjällä?
Jerofejev: Vähän vavisten saatan sanoa, että idiootti on kuka tahansa meistä.

Vuoden 1984 aineistossa haastateltavat näyttävät olevan ennen kaikkea merkittäviä kulttuurin eliittihenkilöitä, joilla on symbolista arvoa taidekulttuurin kentällä, joko kulttuurista, yhteiskunnallista tai poliittista vaikutusvaltaa tai sanottavaa. Vuoden 1988 aineistoon ovat sitten ilmestyneet ”kansansuosikit” tai ”tähdet”. Vierailija Luciano Pavarottin haastattelu onkin edellisiin esimerkkeihin verrattuna aivan toista maata. Se on selkeä ”tähtihaastattelu”, jossa keskitytään lähinnä vain taiteilijan saavutuksiin ja persoonaan, sekä tekstin että kuvien avulla. Myös tähteyttä korostetaan läpi jutun, sekä sanavalinnoilla: ”mestari”, ”maestro”, ”maailman parhaana pidetty laulaja”, että kuvissa: Pavarotti kirjoittaa nimikirjoituksia Pavarotti-kirjoihin tupaten täydessä Akateemisessa kirjakaupassa Helsingissä.

Toimittaja (jutun alku): Tämä on esimakua siitä, mitä maailma saa kuulla ensi vuonna, kun Pavarotti ensi kertaa laulaa ...⁴⁰ oopperassa. Uusia rooleja hän valmistaakin kaiken aikaa, sillä uuden tekeminen ja vanhan verryttely, alituinen harjoittaminen, siinä **mestarin** tunnusmerkit. (Kuvassa Pavarotti laulaa harjoitustilanteessa Helsingissä.)

Toimittaja: Hän jos kuka on tuonut oopperalle uusia ystäviä, pelkästään Pavarottin levytyksiä on maailmalla myyty 35 miljoonaa kappaletta. **Ja äänen ja sydämen lisäksi maestro on huumorimies, joka pelleilee myös omalla kustannuksellaan.** (Seuraavassa lähikuvassa Pavarotti laulaa ilmehtien ja hassutellen, ”lörpyttää” lopuksi kieltään laulaessaan.)

Pavarottin haastattelunpätkien välissä toimittaja kuvailee estottomasti laulajan persoonaa: Pavarotti on sydämellinen, huumorintajuinen ja pelleilee mielellään, mikä näytetään myös kuvassa. Ammatillisesta puolesta toimittaja kertoo, että Pavarotti harjoittelee uutta ja vanhaa rinnakkain ja siirtyy yhtä helposti

---

⁴⁰ En saanut selvää toimittajan lausuman oopperan nimestä.

oopperatalosta toiseen ja oopperamusiikin alueelta toiselle. Haastattelu-
osuudetkaan eivät sisällä juuri asiatietoja, vaan ovat enemmänkin taiteilijan
persoonaa kuvittavia. Seuraavan haastattelunpätkän ”sanoma” on se, että Pavarotti
on kaiken lisäksi hyvin – nöyrä. Tai ainakin haluaa antaa sellaisen kuvan:

Pavarotti: On vain yksi salaisuus: täytyy olla ikuinen opiskelija. Se mitä olen
saavuttanut tänään, ei ole mitään huomenna – tärkeää on vain se, mitä teen
huomenna. Huomiseen täytyy valmistautua niin kuin se olisi ensimmäinen
laulukertani. Mikään ei ole itsestään selvää tällä alueella. Tällaisella asenteella voi
säilyttää sen mitä on – ja tulla paremmaksikin.

Erilaisten tähti-, juhla- ja merkkipäivä- ja saavutus uutisten myötä
henkilöhaastattelujen kirjo on laajentunut 1990-luvulla entisestään. Kirjailija Rosa
Liksomin haastattelun taustalla on hänen saavutuksensa – pääsy
englanninkielisille kirjamarkkinoille. Vaikka uutistenlukijan osuuteen on vielä
rakennettu jonkinlaista yleistä asiaa suomalaisen kirjallisuuden käännöstilanteesta,
juttu itsessään on puhdas persoonakeskeinen haastattelu. Jo uutistenlukija kertoo
haastattelun persoonasta: Liksom on ”räväkkä” ja hänellä on tapana ”esitellä
itseään”.

Uutistenlukija: Kiinnostus suomalaiseen kirjallisuuteen on kasvamassa
ulkomailla. Kynnys englanninkieliselle markkina-alueelle on kuitenkin edelleen
varsin korkea. Yksi onnistujista on **räväkkä** Rosa Liksom, jonka uutuuskirja
Bamalama käännetään nyt heti tuoreeltaan englanniksi. Rosa Liksom on juuri
palannut Irlannin kirjafestivaalilta, jossa hän **esitteli tekstejään ja - itseään.**
(30.9.1993)

Juttu alkaa uutistenlukijan osuuden jälkeen heti ”persoonan valloilleen
päästämisellä”: Liksom kertoo, miten hänellä on tapana esiintyä ulkomaisilla
kirjafestivaaleilla.

Rosa Liksom: That I come from Lapland, you know the place called the land of
Father Christmas. And in the land of Father Christmas we have this tradition, old
tradition, that we use to kill each other with knives. Tällä mä yleensä alotan.
(Toimittaja nauraa hyväksyvästi.) Liksom: Thähää, tää on yleensä semmonen
alotus sit ne tyypit on jo ihan pihalla!

Haastattelussa Liksomin persoonallisuus välittyi paitsi haastattelu puheen ja
mielipiteiden kautta, myös kuvituskuvien, musiikin ja toimittajan puheen avulla.
Kuvituksena on Liksomin värikkäitä maalauksia sekä otos, jossa shortseihin ja
sukkahousuihin sonnustautunut tonttipopopäinen Liksom ajaa polkupyörällä

kahvilaan, menee sisälle ja tekee tilauksen: ”Duunaapa meitsille yhdet maitokahvit”. Lisäksi uutisjutussa luetaan pätkä räväkkää arkikielistä tekstiä Liksomin kirjasta. Toimittajan puheosuuteen on rakennettu huvittuneisuutta, Liksomista käytetään ilmaisuvoimaisia adjektiiveja ja verbejä:

Toimittaja: Rosa Liksom kirjoittaa yhtä **rajusti** kuin maalaakin, **irrottelee täysillä salanimen ja aurinkolasien suojassa**. Uusin kirja Bamalama nostaa framille uusia laitapuolen ihmiskohtaloita, mustalla huumorilla ryyditettyinä. **Tosia, kuulemma**.

Rosa Liksom: Mähän en käytä mielikuvitusta ollenkaan, vaan että mun, nimenomaan mun kirjat on äärimmäisen todellisuuspohjaisia. Ne on jopa niinku ultranaturalistisia.

Persoonan erikoisuutta on korostettu myös kuvan ja puheen ristiriitaisuudella. Seuraava toimittajan puheosuus on kuvitettu otoksella, jossa Liksom ajaa polkupyörällä ja menee kahvilaan. Kun hassusti pukeutunut Liksom ajaa pyörällä, hän toimittajan puheessa ajaa ”laajalevikkisemmän kielialueen tietoisuuteen”. Maailmanvalloittaja esiintyy kahvilakuvissa hassunkurisissa vaatteissa.

Toimittaja: Mutta Rosa Liksomin tyyli **puree. Vauhdilla hän ajaa laajalevikkisimmän kielialueen tietoisuuteen**. Takana on jo kolme Brittein saaren kirjatapahtumaa lehti- ja tv-haastatteluineen, edessä Kanada ja tulossa Yhdysvallat. Ennestään Liksomia on käännetty myös pohjoismaisille kielille, saksaksi ja ranskaksi.

Haastattelussa käsitellään mm. suomalaista kulttuuria ulkomailla ja sen viemistä ulkomaille, mutta nämä seikat jäävät kuitenkin persoonan varjoon.

Toimittaja: Ja tarinan takana on ennen muuta hyvä tuote. Ei virallisen Suomen viralliset kulttuurivientiponnistelut.

Rosa Liksom: Näitä Suomen kulttuuri-instituutteja kun on ympäri Eurooppaa, niin tota monet tyytit on sanoneet mulle ihan suoraan että niitä vituttaa se, että ainoat suomalaiset mistä tällä hetkellä Euroopan suurempi yleisö on kiinnostunut, on Mika ja Aki Kaurismäen filmit, Leningrad Cowboys ja minä. Ja heidän mielestään se on erittäin ikävää Suomi-kuvaa mitä me välitetään.

Toimittaja: Tästä Suomi-kuvasta Eurooppa on kuitenkin kiinnostunut, ja Liksombuumia Liksom erittelee näin:

Rosa Liksom: Se et mä oon Lapista, se et mä oon asunu Euroopan eri suurkaupungeissa, ja se et mä en oo intellektuelli.

Kotimaisten taiteilijoiden merkkipäivä- ja taiteilijajuhlajutut puolestaan liikkuvat osittain menneisyydessä, lähihistoriassa. Niissä korostuu selvästi persoonan rinnalla muuttuva aika - tietynlainen muistelu ja nostalgisointi. Yksi 1990-luvulla yleistyneiden merkkipäiväjuttujen funktio on selvästi antaa julkisuutta kulttuurisesti tärkeille tai julkisuudenhenkilöille, joita käsitellään muutenkin eri tiedotusvälineissä. Grön-haastattelun alussa lavalla on kaksi tähteä:

Toimittaja (jutun alku): Päivällä harjoiteltiin juhlakonsertin yllätysnumeroa. Klassinen La cumparsita duettona, lavalla juhlakalu Eino Grön ja Arja Saijonmaa. Grön (laulaa): Hiljaa yössä, nyt sävel kaikaa, tähtein vyössä on kummaa taikaa... (Kuvassa Grön ja Saijonmaa laulavat yhdessä, siirtyvät laulamaan selät vastakkain.)

Toinen merkkipäivähaastattelujen tehtävä on kansallisen ja kulttuurisen lähihistorian muistelu, jopa jonkinlaisen historiallisen jatkumon rakentaminen ja ylläpitäminen, vähintäänkin nostalgian virittäminen. Yhtenä postmodernin ajan ilmiöistä tai sen ”merkeistä” on pidetty korostunutta nostalgian tunnetta ja tarvetta (esim. Hietala 1992, 78). Suomalaisen kulttuurin vaikuttajahenkilöiden menneisyyden tarkastelu lienee varsin hyvä nostalgian lähde. Nostalgiaa Ylen televisiouutisten merkkipäiväjutuissa herättelevät mm. ”henkilöhistorialliset osuudet”, jotka on rakennettu vanhojen valokuvien tai filmipätkien avulla.

Toimittaja: Grön teki ensimmäiset levytyksensä 40 vuotta sitten. Kuusikymmentäluvun alussa tangoinnostus vei mukanaan, 70-luvulla Suomi-tango ajautui lamaan. Grön oli yksi ensimmäisiä, joka keksi hakea elvytystä musiikkityylin synnyinmaasta Argentiinasta.

Toimittajan puhetta kuvittaa sikermä vanhoja mustavalkoisia valokuvia Eino Grönistä nuorena: Grön laulaa mikkiin, kuuntelee radiota, skoolaa Olavi Virran kanssa pöydän ääressä. Samalla kun kyse on Grönin urahistoriasta, kyse on tietenkin myös suomalaisen musiikin ja tanssikulttuurin historiasta. Juuri televisiouutisten merkkipäiväjutut tarjoavat mahdollisuuden ”menneisyydellä tunnelmointiin”.

Itse haastattelu on melko asiapitoinen, Gröniltä on kysytty mm. sitä, pitäisikö suomalaisen tangokulttuurin uudistua.

Toimittaja: Tarvittaisko nyt, jollain tavalla jotain uudistusliikettä suomalaisen tangokulttuuriin?

Eino Grön: En mä usko et se mitään pahitteeksi olis et, että tangorunoilijat löytäisi vähän uutta, uutta piirrettä näihin tangosanoituksiin. Kyl mä uskon et, argentiinalainen tango, niin sitä voidaan ihan eri vuosikymmenten puitteissa...et se on koko ajan kehittynyt. Et se on välillä nykyään niin modernia et se menee yli hilseen.

Grön esiintyy haastattelussa paitsi ”tähtenä” myös oman alansa erikoisasantuntijana. Grönin persoonaa ei toimittajan osuuksissa kuvailla – lopun lainausta lukuun ottamatta:

Toimittaja: Sillä, että **myönteinen ihminen** laulaa sellaista musiikkia, jota **suomalaisten enemmistö arvostaa**, on tietenkin myös yleistä mielialaa ajatellen **aivan valtava kansallinen merkitys. Näin kirjoittaa presidentti Ahtisaari Eino Grönistä tuoreessa kirjassa.** (Kuvituksessa näytetään Ahtisaari-maininnan kohdalla Martti ja Eeva Ahtisaarta istumassa Grönin konsertissa.)

Mahtipontisen Ahtisaari-lainauksen myötä Eino Grön alkaa hahmottua jutussa peräti jonkinlaiseksi suomalaisuuden ikoniksi tai symboliksi. Hän on suomalaisten ja presidentin arvostama, hänen tekemisillään on "valtava kansallinen merkitys". Tangomusiikki ja tangolaulajat liittyvät mielikuvatasolla vahvasti suomalaiseen identiteettiin. Eino Grönin ura ja henkilöhistoria on siis myös osa ”suomalaisuutta”.

Eino Grönin ja Rosa Liksomien haastattelut edustavat etenkin 1990-luvulle tyypillistä televisiouutisten uudenlaista kulttuurihenkilöhaastattelua. Molemmissa ovat esillä vahvastikin suomalaisuus ja suomalaisen kulttuurin erityispiirteet (tangokulttuurin tärkeys suomalaisille, suomalainen kulttuurivientipolitiikka, suomalainen taiteilijuus). Grönin taiteilijajuhlahaastattelussa pysytään suhteellisen tiukasti asiatasolla, ja henkilökuva, persoonallisuus välittyy asiapuheen kautta. Tärkeä osuus on kuitenkin myös nostalgia-valokuvakuvituksella sekä esiintymiskuvilla ja musiikilla, jotka tekevät uutisesta viihdyttävän. Myös Liksomien haastattelu päättyy musiikkiin, joka toimii viihdyttävänä tehokeinona. Liksomien haastattelussa erikoista, huvittavaa ja viihdyttävää haastattelua lietsotaan toimittajan puheosuuksissa ja kuvituksen avulla. Grön-haastattelussa toimittajan kieli on huomattavasti neutraalimpaa.

Asiakkeskeisissä henkilöhaastatteluissa asiaa käsitellään tietyn persoonan kautta ja avulla, persoonakeskeisessä uutisjutussa käsitellään ja kuvataan persoonaa, ehkä jotain asiaakin siinä sivussa. Informatiivisilla uutiskriteereillä arvioiden 1980-luvun lopun ja 1990-luvun persoonakeskeiset kulttuuriuutisjutut ovat täyttä puppua, ne eivät sisällä minkäänlaisia informatiivisia uutiskriteereitä täyttäviä seikkoja. Sen sijaan asiapitoiset henkilöhaastattelut voivat sisältää tärkeää uutta tietoa ja aineksia katsojan maailmankuvan rakentamiseksi. Persoonakeskeiset haastattelut toki ovat ”kiinnostavia”. Kiinnostavuus perustuu henkilön tunnettuuteen, luonteeseen, sanomaan, olemukseen, esiintymiseen jne. Persoonakeskeisten kulttuuriuutisjuttujen tulo Ylen televisiouutisiin on merkki keskeisestä muutoksesta uutisajattelussa. Persoonakeskeisten uutisjuttujen avulla ”palvellaan” yleisöä nimenomaan viihdyttäen.

7. 1990-luvun kulttuuriuutinen on rehellisesti viihteellinen

Yleisradion televisiouutisten kulttuuriuutisen rooli on muuttunut 1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa keskeisesti: lähetystä täyttävästä, hieman vähäarvoisena pidetystä aihepiiristä on tullut tärkeä, suhteellisen pysyvä osa lähetyskokonaisuutta sen elämyksellisenä, viihdyttävänä, tunteisiin vetoavana huipennuksena. Kulttuurin eri alueita on alettu uutisoida 1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa entistä tasapuolisemmin; 1980-luvun loppupuolelta lähtien Yleisradion kulttuuriuutiset ovat ”palvelleet” entistä moninaisempia kulttuurin osayleisöjä. Taustalla on uutiskilpailun kiihdyttämä uutiskulttuurin muutos: myös Yleisradion televisiouutiset on alkanut palvella yleisöään entistä markkinahenkisemmin.

Kulttuuriuutisten tehtäväksi on tullut paitsi tärkeän tiedon tarjoaminen yhdeltä elämän erityisalueelta, myös yleisön viihdyttäminen ja hauskuttaminen, ”sen pitäminen kanavalla”. 1980-luvun lopulta lähtien Ylen televisiouutisiin ovat ilmestyneet uutisjutut mm. taide- ja populaarikulttuurin tähdistä, suomalaisen kulttuurin juhlivista merkkihenkilöistä, ”julkkiksista”. Monia erilaisia viihteellisiä elementtejä sisältävät (mm. musiikki, vanhat filmit, vanhat valokuvat)

persoonakeskeiset uutiset ovat yksi uusi juttumuoto, joiden avulla yleisöä voidaan viihdyttää. Lisäksi 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla televisiuutisiin ilmestyivät jutut mm. kesäteattereista, rockjuhlista, kesän suurista ulkoilmakonserteista, taiteiden yöstä ym. keveämmän luokan tapahtumista, joita vielä 1980-luvun alussa ei katsottu uutisoinnin arvoisiksi. Myös erilaisten uutistyyppien määrä on kasvanut: tapahtumauutisoinnin rinnalle ovat tulleet mm. erilaiset ilmiöjutut ja merkkipäiväjutut. Uutiskriteerien höllentyessä koko uutisen käsite on laajentunut. Television uusia erillisiä kulttuuriuutisia rakentaessa erilaiset juttutyypit ovat varmasti avainasemassa, sen lisäksi, että uutiset tarjoavat juttuja kulttuurin eri alueilta. Hyvä television kulttuuriuutislähetys voisi koostua mm. tapahtuma- ja ilmiöjutuista, asia- ja persoonakeskeisistä haastatteluista sekä mahdollisesti kritiikin kaltaisista jutuista.

Haastattelemani Ylen televisiuutisten toimittajat puhuivat avoimesti ja konfliktittomasti ”viihteellisyydestä” ja ”elämyksellisyydestä” ja niiden rakentamisesta uutislähetykseen ja kulttuurijuttuihin. Viihteellisyyttä kulttuurin yhteydessä ei pidetty negatiivisena asiana – yleisö saa mitä tilaa. Toisaalta kulttuurijournalismi yleensäkin on se journalismin osa-alue, jolla viihteellisyydellä ei tarvitse välttämättä olla negatiivista kaikua, kuten monilla ”kovilla” journalismin alueilla tuntuu olevan. Poliittista journalismia voidaan arvostella liiasta viihteellisyydestä, kulttuurijournalismia ei ainakaan yhtä helposti. Taidekulttuuri voi olla vakavaa, mutta pohjimmiltaan se on jotakin joka mm. – viihdyttää ihmistä. Vain julkkisjournalismin liika kasvu huolestutti haastattelemiani toimittajia. Tutkimukseni mukaan mm. populaarikulttuurin osuus Ylen televisiuutisten kulttuuriuutisista oli kuitenkin 1990-luvullakin suhteellisen pieni. Kulttuuriuutisoinnin perusydin, tapahtumauutisointi ja laadun painottaminen uutiskriteerinä, on pysynyt samana molemmilla vuosikymmenillä.

Ylen televisiuutisten kulttuuriuutiset tarjoavat tutkijalle samalla myös sopivan kurkistusaukon lähimenneisyyteen ja yhteiskuntaan – yhdestä näkövinkkelistä. Uutisia oli tarjolla neljältä otosvuodelta yhteensä joitakin satoja, kuitenkin vielä hallittavissa oleva määrä, kokonaisuus josta voi ”haistella” yleisiä muutoksia ja trendejä suhteellisen helposti. Mm. vastaavien otosvuosien tutkiminen yhtä

kattavasti sanomalehden kulttuurisivuilta olisi huomattavasti suurempi tehtävä. Ylen televisiouutisten kulttuurijutuissa olivat nähtävissä selvästi mm. laman vaikutukset kulttuurielämään mutta myös juttuihin rakennettu lamaretoriikka. Ainakin näihin journalistisiin teksteihin rakentui toistuvasti lamakehys, johon kaikkea muuta verrattiin. Tällainen lamakehys saattoi 1990-luvulla olla yleinen muuallakin kuin televisiouutisten kulttuurijutuissa. Pahimmillaan journalismi voi luoda kuvaa yksiehtoisesta, vain yhteen asiaan kilpistyvästä yhteiskunnasta.

Toisen mielenkiintoinen, erityisen hyvin aikaa heijastava ryhmä kulttuuriuutisia ovat Neuvostoliittoa ja Venäjää koskevat uutisjutut. Glasnost-Neuvostoliiton 1980-luvun lopun muutosprosessi ilmiöineen noteerattiin Ylen televisiouutisissa lukuisilla uutisjutuilla. Samalla kun kerrottiin Neuvostoliitosta, rakennettiin jutuissa myös ”suomalaisuutta” ja korostettua ”läntisyyttä” vastakohtana ”niille” tai ”muille”, ”itäisille”. Useassa 1980-luvun kulttuuriuutisjutussa rakennettiin ja vahvistettiin selvästi suomalaisuutta, johon kuuluivat olennaisina iskusanoina eurooppalaisuus ja läntisyys. 1990-luvulla, etenkin Euroopan Unioniin liittymisen jälkeen, tällaisten iskusanojen korostaminen ei enää liene ollut yhtä tarpeellista. 1990-luvulla eurooppalaisuus ja läntisyys ovat kuuluneet suomalaiseen identiteettiin enemmän ”itsestäänselvyyksinä”. 1980-luvulla Suomi lienee ollut vielä jonkinlaisessa identiteettikriisissä.

Tutkimuksen laadullinen osuus voi kuitenkin parhaimmillaankin antaa vain joitakin viitteitä ja vihjeitä yleisistä ilmiöistä. Toisaalta yksittäinen osiinsa purettu ja analysoitu uutisjuttu on aikansa tuotetta ja sen kuvastaja. Tutkimuksessani tarkemmin katsottujen ja analysoitujen kulttuuriuutisten määrä on suhteellisen pieni, vaikka käytännössä jo tällaiseen otokseen uhrattu työmäärä on mittava. Televisiouutistutkimus lieneekin niin vähäistä ja määrällistä juuri siksi, että kuvanauhojen purkaminen on hidasta, työlästä ja kallista.

Laadullista tutkimusosuuttani vaivaa ehkä myös jonkinlainen kontekstin, laajemman tutkimuksellisen viitekehyksen ja teoretisoinnin puute. ”Lähilukeminen” tarkoittaa tässä tutkimuksessa kriittistä havainnointia, mm. erilaisten stereotyyppien ja rakenteiden purkamista ulos jutuista sekä jutun kielen ja rakenteen analysointia. Jutut olivat hyvin eri tyyppisiä ja niistä tehdyt

huomiotkin ovat siksi sisällöltään vaihtelevia. ”Pehmeän” uutisen kohdalla toki myös ”pehmeät” tutkimusmetodit puoltavat paikkaansa.

Tutkimuksen edetessä alkoi hahmottua myös monia kiinnostavia mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita, tai yleensä tutkimattomia, mutta ehdottomasti tutkimuksen arvoisia aiheita. Mm. Yleisradion televisiouutisten kaikki Neuvostoliittoon liittyvä uutisaineisto sinänsä olisi kiinnostava tutkimuksen aihe. Samaten populaarikulttuurin yleistymisen kulttuurijournalismissa ja sen käsittely on kiinnostava ja kartoittamaton aihepiiri. Yleisradion televisiouutisissa populaarikulttuuri nousi yleiseksi ja hyväksytyksi uutisaiheeksi jossakin vuosien 1984 ja 1988 välillä. Miten populaarikulttuuria uutisoitiin silloin alussa, haettiin siitä puhumisen viitekehys taidekulttuurin puolelta? Miten jutun tekeminen oli implisiittisesti perusteltu? Yksi mahdollisuus jatkaa nykyistä tutkimustani olisi laajentaa sitä MTV3:n Kymmenen uutisiin, jolla on aiemman tutkimukseni mukaan melko erilaiset painotukset kulttuuriuutisvalinnassaan.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

1. Primaarimateriaali

Yleisradion atk-arkiston dokumentit vuosilta 1984, 1988, 1993 ja 1998. Helsinki.

Yleisradion filmiarkisto, televisiouutisten yksittäiset kulttuurijutut vuosilta 1984, 1988, 1993 ja 1998. Helsinki.

2. Haastattelut

Kontio, Ilmari, Yleisradion televisiouutisten suunnittelutoimittaja ja vt. uutispäällikkö, tammikuussa 1999.

Miroljov, Eila-Maija, Yleisradion televisiouutisten kulttuuritoimittaja, tammikuussa 1999

Papinniemi, Jarmo, Yleisradion televisiouutisten kotimaan reporteri, tammikuussa 1999

Tulonen Jouni, Yleisradion televisiouutisten kulttuuritoimittaja, tammikuussa 1999.

Kirjalliset haastattelumuistiinpanot sekä haastattelut c-kasetilla. Leena Honkavaaran kotiarkisto.

Suullisia tietoja antaneet:
Richard Creutz, Yleisradion yhteispäällikkö.

3. Kirjallisuus

Andersson, Claes 1996: Kulttuuri televisiouutisissa. Julkaisussa *Media-virtuoosi*, syksy 1996.

Bech-Karlsen, Jo 1991: *Kulturjournalistikk. Avkobling eller tilkobling?* Universitetsförslaget. Oslo.

- Bruun, Mikko, Koskimies, Ilkka, Tervonen Ilkka 1986: *Uutisoppikirja*. Tammi. Helsinki.
- van Dijk, Teun A. 1988: *News as Discourse*. Lawrence Erlbaum Associates. Hillsdale.
- Gronow, Pekka 1968: Sanomalehden kulttuuriosasto taideinformaation välittäjänä. Julkaisussa *Parnasso 2 / 1968*.
- Marja Haapio ja Timo Seppänen 1987: *Olenneiset uutiset. Uutiskulttuuri Yleisradiossa. Toimittajien käsityksiä työtään ohjaavista arvoista ja normeista*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Halonen, Irma Kaarina 1995: Suomenkielisten tv-uutisten nais- ja mieskuva. Teoksessa *Naiset, miehet ja uutiset*. Toim. Elina Sana. Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja sarja A: 1 / 1995. Yleisradio Oy. [Helsinki]
- Hellman, Heikki 1999: *From Companions to Competitors. The Changing Broadcasting Markets and Television Programming in Finland*. Acta Universitatis Tamperensis 652. University of Tampere.
- Hemánus, Pertti 1990: *Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2*. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hietala, Veijo 1990: *Teeveen merkit. Television lukutaidon aakkoset*. Oy Yleisradio Ab, opetusjulkaisu 1990. Vaasa.
- Hietala, Veijo 1992: *Kulttuuri vaihtoi viihteelle? – Johdatusta postmodernismiin ja populaarikulttuuriin*. Kirjastopalvelu Oy. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka, Hurme Helena 1985. *Teemahaastattelu*. 3. painos. Gaudeamus. Helsinki.
- Honkavaara, Leena 1998: *Hömppää, elitismää vai ”oikeita uutisia”?* *Kulttuuriuutinen TV1:n ja MTV3:n illan pääuutislähetysissä*. Journalistiikan proseminarityö. Jyväskylän yliopisto.
- Hujanen, Taisto 1993: *Ajankohtainen kakkonen kohtaa historiansa. Tulkintoja TV2:n ajankohtaisohjelmista ja journalistisesta kulttuurista*. Tutkimusraportti 9 / 1993. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.
- Huotari, Tanja 1996: *Television uutiskielen emotionaalisuus ja viihteellisyys*. Pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopiston Suomen kielen laitoksessa.
- Huovila, Tapani 1990: *Uutiskynnys ylittyy*. Tietopaketti oy. Jyväskylä.
- Huovila, Tapani 1995: *Uutisvuorokausi. Tutkimus medioiden eroista*. Inforviestintä oy. Helsinki.

- Hurri, Merja 1993: *Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945-80*. Acta Universitatis Tamperensis, Ser A vol 389. Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto 1993: Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen. Julkaisussa *Tiedotustutkimus 2 / 1993*.
- Kunelius, Risto 1996: *The News, Textually Speaking. Writings on News Journalism Research*. Academic Dissertation. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 520. University of Tampere.
- Kuparinen, Marko 1993: Johdatus Ylen tv-uutisten kertomusmaailmaan. Julkaisussa *Radio- ja tv-tutkimuksen vuosikirja 1993*. Toim. Heikki Kasari. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.
- Kurki, Osmo 1992: *Alueellisten sanomalehtien uutiskriteerit ja niiden soveltaminen ydinjäteuutisten valintaan*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Levo-Henriksson, Ritva 1994: *Eyes upon Wings. Culture in Finnish and US Television News*. Research report 1/1994. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.
- McManus, John H. 1994: *Market-Driven Journalism. Let the Citizen beware?* Sage. Thousand Oaks.
- Medvedev, Sergei 2001: Venäjä, Suomen alitajunta. Suomalaisen Venäjä-unen psykoanalyttinen tulkinta. Teoksessa Bäckman, Johan (toim.): *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. WSOY. Helsinki.
- Moring, Inka 1999: Alueellinen ääni ja lamajulkisuuden kehitys. Talouskriisi alueellisissa sanomalehdissä. Teoksessa Moring, Inka – Kivikuru, Ullamaija (toim.): *Mediakriisi. Lehdistö, lama ja talouspuhe*. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, sarja 2 A / 1 / 1999. Yliopistopaino.
- Moring, Inka – Kivikuru, Ullamaija (toim.) 1999: *Mediakriisi. Lehdistö, lama ja talouspuhe*. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, sarja 2 A / 1 / 1999. Yliopistopaino.
- Nordenstreng, Kaarle 2001: Me, media ja menneisyydenhallinta. Teoksessa Bäckman, Johan (toim.): *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. WSOY. Helsinki.
- Nurmi, Seija 1993: Tv-kanavauudistus ja yleisö – Ylen uutisseikkailu. Julkaisussa *Radio- ja tv-tutkimuksen vuosikirja 1993*. Toim. Heikki Kasari. Ylen tutkimus- ja kehitysosaston julkaisuja. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.
- Ohjelmatoiminnan säännöstö 24. 4. 1992*. Oy Yleisradio Ab. [Helsinki.]

Okkonen, Antero 1979: Uutistoimitustyö 1900-luvulla. Teoksessa *Toimitustyön historiaa Suomessa. Lammilla 12.–14.3. 1979 järjestetyn projektin kevätseminaarin esitelmät*. SSSL-projektin julkaisuja n:o 13. Helsinki.

Okkonen, Antero 1980: *Toimittajan työ I*. 2. uudistettu painos. Karisto. Hämeenlinna.

Pietilä, Veikko 1998: *Tv-uutisista, hyvää iltaa. Merkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutussa*. Yleisradion julkaisusarja, tutkimus 4 / 1995. 3. painos. Vastapaino. Tampere.

Pietiläinen, Jukka 1998a: Ulkomaanuutistutkimuksen vaiheita ja tuloksia. Teoksessa *Utisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*, s. 15-43 Toim. Ullamaija Kivikuru – Jukka Pietiläinen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Pietiläinen, Jukka 1998b: Ulkomailta Suomeen: määrällinen analyysi. Teoksessa *Utisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*, s. 84-105. Toim. Ullamaija Kivikuru – Jukka Pietiläinen. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Rentola, Ilkka 1983: *Normaalijournalismin säännöt. Yhdysvaltalaisen journalismin oppikirjallisuuden esittämän ideaalittyyden tarkastelua*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja sarja A 47 / 1983. Tampere.

Ridell, Seija 1998: *Tolkullistamisen politiikkaa. Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Acta Universitatis Tamperensis 617. Tampereen yliopisto. Tampere.

Ruutsoo, Rein 2001: Hurraa, Moskovassa on ongelma! Teoksessa Bäckman, Johan (toim.): *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia*. WSOY. Helsinki.

Salminen, Esko 1988: Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950-1980. Teoksessa *Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Suomen lehdistön historia 3*. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila Oy. Kuopio.

Salokangas, Raimo 1996: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949-1996, 2. osa*. Yleisradio oy. [Helsinki]

Sinkko, Risto 1985: *Tv-uutisten sisältövertailu 1981-1984 – kahdeksan uutisviikkoa aikasarjana*. MTV:n viestintäraportteja, sarja A 1 / 1985. MTV oy, Helsinki.

Yleisradion Ohjelmatoiminnan säännöstö 1972. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.

Zilliacus-Tikkanen, Henrika 1997: *Journalistikens essens i ett könspektiv*. Rundradions jämställdhetskommitté. Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja sarja A: 1 / 1997. Yleisradio Oy. Helsinki.

LIITE 1 b

Tuloste Yleisradion atk-arkistosta vuodelta 1988. Kulttuurin eri osa-alueisiin kohdistuvan haun perusteella 15.7. uutislähetyksestä on löytynyt kaksi kulttuuriaiheista uutisjuttua, Kiinan keskusopperan vierailusta ja World Music -ilmiöstä. Ensimmäinen niistä on ollut 28 sekuntia pitkä sähke, jälkimmäinen 2 minuuttia 9 sekuntia pitkä juttu. Tulosteesta käy ilmi uutisjuttujen keskeinen kuva-aines.

Yleisradio Oy

STAIRS-TULOSTE

Sivu: 30 (65)

Linnassa aikuisille tarkoitettua näytelmää, on joutunut taloudellisiin vaikeuksiin.

A766 M100.

TOIM: Riitta Lehtonen.

KUVA: Turun linna (ulko). Teatterin ovi. Näytelmä meneillään. Kuvia lavasteista (gobeliineja). Huutokauppa meneillään, Huutokaupanpitäjä esittelee tavaraa. Kitta Sara (SU+) (Turun Nukketeatteri) haast. Katkelma näytelmästä. (01'10)
K721.3 T100.

VÄRI: VÄRIL
KEST: 024'04

ENSI: 1988-07-15

NIMI: UUTISET JA SÄÄ.

TUOT: 461-001-28

ATKN: 055136

KNNO: 1C6-29197/2 (024'04)

1UM-02187/2 (024'04)

KÄYT: CNN faktaohjelmissa, Visnews uutis- ja ajankohtaisohjelmissa, WTN, EBU ja OIRT TV-oikeuksin.

TEKI: Risto Pohjanpalo (toimsiht), Kari Toivonen & Kirsti Pohjaväre (luk), Pirkkoliisa Harju & Marjo Toivonen (ohj), Ingra Schröder & Saija Mäkinen (kuvsiht).

SISÄ: --20:46:45:

AIHE: Helsinki-Vantaan lentoasemalla oli tungosta, kun Kiinan keskusopperan 200 hengen ryhmä saapui Suomeen.

A782 M541.

KUVA: Ryhmän jäseniä saapuu lentokentälle. Laulutähti Liang Ning kättelee vastaanottajia. Mirjam Helin halaa Liang Ningiä. Muut ryhmän jäsenet saapuvat ovesta. Ryhmä seisoo rivissä valokuvattavana. (00'28) (Toivonen)

--20:47:39:

AIHE: Musiikin ystävät ovat festivaaleilla, konserteissa ja levykaupoissa törmänneet viime aikoina yhä useammin ILMIÖÖN nimeltä World music eli maailman musiikki. Tällä tarkoitetaan musiikkia, joka ammentaa voimansa eri kansojen kansanmusiikista.

A786 M100.

TOIM: Reija Hyvärinen.

KUVA: Punkkarit istuvat Helsingin Perunatorin portailla, mies soittaa sähköuruilla. Helsingin Urbaanifestivaalien mainosjuliste. Nauha pyörii studiossa, monitorissa näkyy rockyhtye. Maailman musiikin levyjä levykaupassa. Phil Page (EN+) haast. Välähdys calypso-laulaja David Rudderin videosta (KERTAKÄYTTÖOIKEUS). David Rudder (EN+) haast. (02'09)

H310. H815.

VÄRI: VÄRIL
KEST: 012'47

ENSI: 1988-07-16

NIMI: UUTISET JA SÄÄ.

TUOT: 461-001-28

ATKN: 055142

KNNO: 1C6-29198/2 (012'47)

1UM-02188/2 (012'47)

KÄYT: CNN faktaohjelmissa, Visnews uutis- ja ajankohtaisohjelmissa, WTN, EBU ja OIRT TV-oikeuksin.

TEKI: TV1 TV-uutistoim: Timo Kuparinen (toimsiht), Kari Toivonen (luk), Anja Hagelberg & Marjo Toivonen (ohj), Saija Mäkinen & Ingra

LIITE 2

TOIMITTAJIEN TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYSRUNKO

1. Taustatiedot

- haastateltavan henkilötiedot
- koulutus, työkokemus ym.

2. Toimittajan työ Yleisradion televisiouutisissa

- työnjako: esim. aiheiden jakaminen, kunkin erityisalat
- työrutiinit
- kulttuuri-toimittajan asema työyhteisössä erikoistoimittajana ja sen heijastuminen työskentelyyn

3. Kulttuuriuutinen osana uutislähetystä

- kulttuuriuutisen pääsy illan päälähetykseen
- kulttuuriuutisen sijoittaminen lähetykskokonaisuuteen
- kulttuuri-aiheiset uutisotsikot
- kulttuurijutun funktio lähetykskokonaisuudessa
- toimituksen (esim. päälliköiden) suhtautumistapa pehmeisiin/koviin uutisaiheisiin
- kulttuuriuutisten ja muiden pehmeiden uutisaiheiden kilpailu pääsystä lähetykseen sekä niiden sijoittelu
- kulttuuriuutisen tehtävät toimittajan ja katsojan näkökulmasta

4. Kulttuuriuutisten valinta

- kulttuuriuutisen määritelmä
- kova ja pehmeä kulttuuriuutinen
- kulttuuriuutisen valinta- ja arvottamisprosessi

4.1. Kulttuuriuutisaiheiden löytäminen

4.2. Katsojan kannalta hyvän kulttuuriuutisen kriteerit – kulttuuriuutisen uutiskriteerit

Tarkemmin käsiteltäviä teemoja esim.

- kiinnostavuus

- viihdyttävyys
- ajankohtaisuus
- koskettavuus
- sensaatio

4.3. Kulttuuriuutisen valintaan vaikuttavat muut seikat

- jutun kuvittaminen
- toimituksen sijainti
- aikataulut
- muut tiedotusvälineet
- vuodenaika

5. Kulttuuriuutisen aihepiirit

5.1. Eri taiteenalojen huomioiminen ja arvottaminen keskenään

- korkeakulttuurin, populaarikulttuurin, ammatti-, harrastelija-, lasten- ja nuortenkulttuurin huomioiminen ja arvottaminen keskenään
- ”varmat” uutisaiheet, harvinaiset uutisaiheet

5.2. Kotimaan ja ulkomaan kulttuuriuutiset

- pääkaupunkiseutu – muu Suomi
- ulkomailta tehdyn kulttuurijutun kriteerit

6. Kulttuuriuutisen rakenne ja tyyli

- juttutyypit, vapaudet ja rajoitukset
- kulttuuriuutisen kieli ja kuvitus

7. Kulttuuriuutiskilpailu muiden uutisvälineiden kanssa

8. Kulttuuriuutisoinnin muuttuminen 1980-luvulta 1990-luvulle

LIITE 3

Uutisoidut kesän (kesäkuu-elokuu) musiikkijuhlat ja -tapahtumat vuosina 1984, 1988, 1993 ja 1998. Taulukkoon on koottu ensin 1984 mukana olleet tapahtumat ja sitten myöhemmin vuosina ensimmäistä kertaa aineistossa esiintyvät tapahtumat.

Tapahtuma	1984	1988	1993	1998
1) Ilmajoen musiikkijuhlat	1	-	-	-
2) Joensuun laulujuhlat	1	1	1	-
3) Kaustisen kansanmusiikki	2	2	1	1
4) Kuhmon kamarimusiikki	2	1	1	-
5) Naantalin musiikkijuhlat	1	-	-	-
6) Pori jazz	2	1	1	-
7) Savonlinnan oopperajuhlat	2	2	2	1
8) Seajazz, Hki	1*	-	-	-
9) Turun musiikkijuhlat	1	-	1	-
10) Työväen musiikki-tapahtuma **	1	-	1	-
11) Avantin suvisoitto, Porvoo	-	1	-	-
12) Korsholman mus.juhl.	-	1	1	-
13) Kuusrock, Oulu	-	1	-	-
14) Provinssirock, Seinäjoki	-	1	1	1
15) Lahden urkuviikko	-	-	1	1
16) Mikkelin musiikkijuhl.	-	-	2	1
17) Musiikin aika(Viitasaari)	-	-	1	1
18) Ruisrock, Turku	-	-	1	1
19) Uudenkaupungin Crusell	-	-	1	1
20)Guitaristival Tampere	-	-	-	1***

21) Joensuun gospelmus. Festivaali	-	-	-	1
22) Järvenpään puistoblues	-	-	-	1
23) Rantarock, Vaasa	-	-	-	1
24) Sata-häme soi, Ikaalinen	-	-	-	1
25) Seinäjoen tangomarkkinat	-	1	-	1
26) Vantaan barokkiviikko	-	-	-	1

* Tapahtuma järjestettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1984.

** Valkeakoskella

*** Tapahtuma järjestettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1998.

LIITE 4

Laadullista osuutta varten katsotut kokonaiset kulttuuriuutisjutut:

- Radion sinfoniaorkesterin konsertit Australiassa ovat olleet menestyksiä. (28.2. 1984)
- Petroskoin draamateatteri aloitti Suomen kiertueen. (3.6. 1984)
- Valtakunnalliset teatteripäivät avattiin Helsingissä. (17.4. 1984)
- Aulis Sallisen ooppera Kuningas lähtee Ranskaan -oopperan ensi-ilta oli Savonlinnan oopperajuhlilla. (6.7. 1984)
- Ranskalaisen nykykirjallisuuden uranuurtajiin kuuluvat Nathalie Sarraute ja Claude Simon saapuivat vierailulle Suomeen kertomaan Ranskan uudesta kirjallisesta koulukunnasta. (10.9. 1984)
- Suomessa vieraileva eteläafrikkalainen kirjailija Andre Brink sanoo Etelä-Afrikan mustan väestönosan aseman olevan huonomman kuin koskaan aiemmin. (20.9.1984)
- Helsingiläisessä valokuvagalleriassa on avattu näyttely, joka ensimmäistä kertaa Suomessa esittelee uutta neuvostoliittolaista valokuvaa. (19.2. 1988)
- Oopperaesitys ”Porgy and Bess” on edennyt Moskovaan. Esitys on amerikkalais-neuvostoliittolais-suomalainen yhteistyöhanke. (26.5.1988)
- Savonlinnan oopperajuhlat ovat alkaneet. (2.7.1988)
- Helsingin Juhlaviikkojen odotetuin taiteilija Luciano Pavarotti on päättämässä ensimmäisen Pohjoismaiden kiertueensa Helsinkiin. (3.9. 1988)
- Turun kaupunginteatterin ohjelmistossa on kaksi poikkeuksellista ja esityspuitteiltaan erikoista näytelmää. Toinen on vanhassa köysitehtaassa tapahtuva näytelmä ”Kohtauksia erästä teloituksesta” ja toinen ”Hernando ja jumalankaatajat” (1.10. 1988)
- Suomalaiset teatterit menettivät vuonna 1992 yhteensä yli satatuhatta katsojaa, neljä prosenttia kaikista katsojamääristä. Suurin pudotus oli Helsingin kaupunginteatterissa, jonka katsojamäärä väheni viidenneksellä. Suomen kansallisteatteri puolestaan lisäsi katsojiaan. (17.2.1993)
- Lama ei näy tänään alkaneilla Tampereen kansainvälisillä elokuvajuhlilla, sillä tarjolla on ennätysmäärä näytöksiä. (10.3.1993)

- Venäläisen kirjallisuuden siirtymistä aatteellisuudesta raadollisempaan kulttuuriin edustaa kirjailija Viktor Jerofejev, joka on kirjoittanut tekstin oopperaan ”Elämää idiootin kanssa”. (31.3.1993)
- Savonlinnan Olavinlinnassa on juuri alkanut oopperajuhlien odotetuin ensi-ilta: Giuseppe Verdin Macbeth-ooppera. (3.7.1993)
- Lama ei näytä vaikuttavan vuoden 1993 Porin Jazz juhliin. Konsertteihin on myyty hyvin ennakkolippuja, ja festivaali on onnistunut hankkimaan myös uusia sponsoreita. (15.7.1993)
- Puupuhaltimiin keskittynyt Uudenkaupungin Crusell-viikko rakentuu tänä kesänä konserttien ja pohjoismaisen fagottikilpailun varaan. Lisäksi Uudessakaupungissa kuten useilla muillakin musiikkifestivaaleilla annetaan korkeatasoista opetusta,. (2.8. 1993)
- Porin teatterissa avasi syksyn näytäntökauden paljon kohua herättänyt, William Shakespearen tiettävästi viimeiseksi jäänyt näytelmä ”Myrsky”. Pääosan esittää Lasse Pöysti. (10.9.1993)
- Kiinnostus suomalaista kirjallisuutta kohtaan on nousussa ulkomailla. Kynnys englanninkieliselle markkina-alueelle on edelleen korkea. Yksi onnistujista on Rosa Liksom, jonka uutuuskirja Bamalama käännetään englanniksi. (30.9.1993)
- Rockmusiikin ystäville maailmanhuiput Suomessa ovat harvinaista herkkua. Lama on kouraissut tätäkin alaa niin, että vain harvat yleisönsuosikit onnistuvat täyttämään katsomoita. Ensi kesänä nostatusta toivotaan uudistuneelta olympiastadionilta. Rockmuusikko Pink Floyd vierailee - Suomessa ensi kesänä. 30.11. 1993 (Pink Floyd on yhtye, lausemuotoilu on arkistoijan.)
- Viime vuosien suosituimmalle venäläiselle elokuvalla kuvataan jatkoa Suomessa. Metsästyksen kansallisia erityispiirteitä kuvanneen elokuvan jatko-osa kertoo kalastuksen venäläisistä erikoisuuksista. Myös uuden elokuvan yhtenä tähtenä on suomalainen Ville Haapasalo. (24.6.1998)
- Suomen suurin harmonikkafestivaali Sata-Häme soi esittelee tänä kesänä erityisesti ranskalaista harmonikkamusiikkia. Ikaalisissa esiintyy tämän viikon aikana lähes 800 soittajaa, joista ulkomaalaisia on neljännes. (3.7.1998)
- Laulaja Eino Grön toivoo suomalaisen tangon taas uudistuvan. 40-vuotisen uransa aikana Grön on kokenut tangon suuren nousukauden, yleisön kyllästymisen ja viime aikojen uuden kiinnostuksen tangoon. (8.7.1998)

- Savonlinnan oopperajuhlien ohjelmistopolitiikkaan kuuluu yksi uutuusteos joka vuosi. Tänä kesänä se on Giuseppe Verdin ooppera kohtalon voima, jonka ensi-ilta on juuri käynnistynyt Olavinlinnassa. (11.7.1998)
- Taidegalleriat ovat vasta aivan viime aikoina päässeet ylös lamavuosien ahdingosta. Nyt nykytaidekin käy jo kaupaksi kohtuullisen hyvin – teosten hintataso ei kuitenkaan ole vielä noussut. Helsingin opastettujen galleriakierrosten suosio kertoo myös yleisön kiinnostuksesta. (26.8.1998)
- Helsingin kaupunginteatteri ei aio menettää katsojiaan suuren näyttämön remontin aikana. Valttikorttina on Aleksanterin teatterissa ranskalainen menestyskomedia Välkky ja Pölkky, joita esittävät Asko Sarkola ja Esko Salminen. (8.9.1998)
- Viimekesäisen ”Tuntemattoman sotilaan” jatkoksi Pyynikin kesäteatterissa nähdään nyt Laila Hietamiehen näytelmä ”Elämän kämmenellä”, joka kertoo vuosisadan vaihteen karjalaiskylästä, jonka iloista elämää uhkaa venäläistäminen. (17.6. 1998)

LIITE 5

Esimerkki television uutisjutun kuvallisen ja kirjallisen aineiden litteroinnista. Ensimmäisenä kuvallinen aines, sitten sen päälle puhuttu teksti.

25.5.1988

Uutistenlukija: suomen kansallisoopperan tuottama amerikkalais-neuvostoliittolais-suomalainen yhteistyöhanke Porgy ja Bess on edennyt Moskovaan. Oopperan konserttiesitys on parhaillaan menossa Moskovan Rossija-hotellin konserttisalissa. Esityksen kaksi ja puoli tuhatta lippua myytiin loppuun jo viikkoja sitten.

1. Kuva: Sipulikuljetin Punaiselta torilta, kuvattuna epätavanomaiselta suunnalta. Kamera panoroi niistä oikealle, jossa Rossija-hotellin edessä on isoja tv-antennilautasia.

2. Kuva: Rossija-hotellin konserttisalin sisäänkäynti.

3. Kuva: Venäjänkielinen ohjelmataulukko seinällä, jossa mainittu mm. Gershwinin ooppera Porgy ja Bess, solistina se ja se.

Näiden aikana toimittaja: Rossija-hotelli punaisen torin kupeessa on tällä hetkellä idän ja lännen kohtaamispaikka, monessakin mielessä. Yksi siipi on pyhitetty huippukokouksen televisioinnille, konserttisalissa taas kohtaavat itä ja länsi kulttuurin merkeissä. Gershwinin sävelet ja niiden tulkkina amerikkalaiset mustat solistit...

4. Kuva: Lavastukseen kuuluva suuri graffiti seinällä, savua.

Toimittaja: ...sekä eestiläinen kapellimestari ja orkesteri, estonia-oopperan orkesteri. Ja suomalaiset...

5. Kuva: kaksi mustaihoista solistia lavalla kokovartalokuvassa. Musiikki nostetaan välillä ylös.

Toimittaja: ...ovat mukana paitsi idean isänä, myös kansallisoopperan kuoro on mukana. Lähestyvä huippukokous on vaikeuttanut taiteilijoiden elämää. Kuoro on pantu asumaan 45 minuutin päähän esiintymispaikasta...

6. Kuva: Orkesterinjohtaja johtaa orkesteria, kuva erittäin laaja ja kaukaa.

Toimittaja: ...ja orkesteri peräti Moskovan ulkopuolelle, puolentoista tunnin junamatkan päähän.

7. Kuva: Ryhmä mustaihoisia solisteja ja eestiläinen kapellimestari seisovat ulkona ja katselevat oikealle ylöspäin. Kamera seuraa heidän katsettaan, siellä ovat Punaisen torin sipulikupolit.

Toimittaja: Tämä ei kuitenkaan ole latistanut taiteilijoiden virettä, sillä Helsingin ja ennen muuta Tallinnan esityksen hulpea vastaanotto on tuoreessa muistissa. Neljätuhatpaikkainen sali oli aivan täynnä ja lisäpaikkoja tehtiin portaisiin ja käytäville.

8. Ryhmä seisoo edelleen samalla paikalla ja keskustelee.

Nainen: Viisisataa ylimääräistä istuinta...

Mies: Ja ne aplodit...

Melua.

9. Lähikuvaa naisista samalla paikalla.

Nainen: Minusta tämä on historiallista ja me olemme kaikki hyvillämme ja ylpeitä että saimme olla mukana...

Mies nauraa vieressä.

Nainen: Saimme myös uusia ystäviä...

10. Kuva: esiintymislava kaukaa, kuorolaiset laulavat portailla.

11. Kuvat (sikermä sisälsi useita nopeita ja lyhyitä samankaltaisia kuvia): Yleisöä istumalla penkeillä eturivissä odottamassa, lähikuvia.

12. Kuva: esiintymislava kaukaa, esitys on menossa. Musiikki nousee lopussa 100%:seksi.

Toimittaja: Vaikka alun perin tälle Porgy ja Bess -produktiolle kaavailtiin vain näitä kolmea esitystä, Helsingissä, Tallinnassa ja Moskovassa, näyttää nyt vahvasti siltä, että jatkoa seuraa. Ainakin Ateenan musiikkifestivaalit ja (...en saanut selvää nimestä) ooppera halusivat lavoilleen juuri tämän esityksen.
(Musiikki)